

ოლე

მწერალთა ასოციაცია
„ლიტერატურული კახეთის“ გამოცემა

The Literary Magazine OLE

ჟურნალი გამოდის 2004 წლის ივნისიდან
ISSN 1512-3995

ოლე – ბრყენა, გინა მოგრძე ტყე ველთა შუა
სულხან საბა

ოლე – ახომი საჩრდილობლად დატოვებული
ხე

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი

ოლე – გიორგი ლეონიძის პოეტური შედეგები

მთავარი რედაქტორი

აკაკი დაუშვილი

რედაქტორები

ფარნა რაინა
ნუნუ ძამუკაშვილი

მხატვრული რედაქტორი

სოფიო ქელიძე

მისამართი: 2200 თელავი
ერეკლე II-ის გამზირი №6
III სართული
მობ: 555 46 44 29
მწერალთა ასოციაცია
„ლიტერატურული კახეთი“
მობ: 558 48 24 80

„ოლეს“ რედაქციაში შემოსული მასალა
არ რეცენზირდება და ავტორს არ უბრუნდება

მასალების გამოგზავნა შეგიძლიათ
ელექტრონული ფოსტით
E-mail: akakidau@mail.ru

ჟურნალ „ოლეს“ წინა ნომრების წაკითხვა
შეგიძლიათ საქართველოს პარლამენტის
ეროვნული ბიბლიოთეკის საიტზე www.nplg.gov.ge —
ციფრული ბიბლიოთეკა „ივერიელის“
ვებგვერდზე.

ჟურნალი „ოლე“ გამოიცემა თელავის მუნიცი-
პალიტეტის მერიის (მერი ბატონი **შოთა ნა-
რეკლიშვილი**), თელავის მუნიციპალიტეტის
საკრებულოს (თავმჯდომარე **არჩილ თხლავაძე**)
მხარდაჭერით.

გარეკანის პირველ გვერდზე

რეზოლუციის ნახატი

დაიბეჭდა

გამომცემლობა „მერიდიანში“

მარტი, ივნისი, სექტემბერი, დეკემბერი №4, (47), 2020

გამოდის სამ თვეში ერთხელ

„ოლე“ ლიტერატურული ჟურნალი

შინაარსი

ერეკლე II – 300

2. **ირაკლი ქადაგიშვილი.** ერეკლე მეფის საიუბილეოდ!
3. **შოთა ნარეკლიშვილი.** მეფე ერეკლე – 300
3. **არჩილ თხლავაძე.** სრულიად საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი თარიღი
4. **როინ მატრაველი.** მეფე ერეკლე 300 წლისაა
11. **გიორგი გოცირიძე.** ერეკლე II – მხედართმთავარი
16. **ნანა რჩაულიშვილი.** „საქართველოს ცხელი გული...“
19. **თინათინ თუშაზარაძე.** ერეკლე II-ის სახე ქართულ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში
23. **ფარნა რაინა.** ლექსი
23. **ნუნუ ძამუკაშვილი.** ლექსი
24. **თინათინ თაღაძე.** ლექსი
24. **ანო მანოშვილი.** ლექსი
25. **პარაკლისი მეფის კარის ეკლესიაში.**
ესსე

26. **რეზო ალამია.** ნიგნს ქუჩაში ნუ გააგდებ!

მხატვრული ლიტერატურა

29. **ნინო ძამუკაშვილი.** ვაჟა-ფშაველას გაკვეთილები. მოთხრობა
34. **ლანა მანველი.** ლექსები
36. **ლეილა გაბრატონი (გაბაღივი).** ლექსები
38. **გიორგი შარვაშიძე.** ანდრომედა. მოთხრობა
42. **თინათინ თაღაძე.** ლექსები
45. **მარიამ ძამუკაშვილი.** სანამ წვიმა მოვა... მოთხრობა
49. **მარიამ კალმანელიძე.** ანგელოზები უხმოდ ტირიან. მოთხრობა
51. **თამარ მგელაძე.** ლექსები
ლოკუმენტური პროზა
54. **ეთარ ფირანიშვილი.** დაკარგული სახლი
ხალხური შემოქმედება
58. **ფირუზ კოჭლაგაზაშვილი.** ლექსები
გიორგი ბერძენიშვილი – 80
60. **საქართველოს მწერალთა კავშირი.** მილოცვა
61. **ფარნა რაინა.** ორი მუზის მსახური
61. **ნუნუ ძამუკაშვილი.** ლექსი
62. **გიორგი ბერძენიშვილი.** ბოლო ეტიუდი. მოთხრობა
ალმანახი „ხორნაბუჯი“ – 5
63. **ნანა ჭიჭინაძე.** „მრავალი წარმატება და იუბილე გეზეიმოთ!“

ერეკლე მეფის საიუბილეო!

2020 წელს სრულიად საქართველო ზეიმობს ყველასათვის საამაყო მეფე ერეკლე II-ის საიუბილეო 300 წლისთავს. მეფე, რომელიც ქართველებისთვის პატარა კახია, ევროპელებისთვის კი აღმოსავლეთის პრინცი. ჩემთვის ერეკლე მეფე თავისი ქვეყნის თავისუფლებისა და ძლიერებისთვის მებრძოლი სულის სიმბოლოა. მისი მოღვაწეობა ემთხვევა ისტორიულად და გეოპოლიტიკურად ურთულეს დროსა და ვითარებას, როცა ოსმალეთის, სპარსეთისა და რუსეთის იმპერიები გარს ეკრა ქართველთა სამეფოს. როცა ორად გაყოფილ საქართველოს ოსმალეთისა და სპარსეთის იმპერიები დამოუკიდებლობისა და ეროვნული იდენტობის საბოლოო მოსპობით ემუქრებოდნენ. სწორედ, ასეთ მნიშვნელოვან დროსა და სივრცეში, სამხედრო ხელოვნების უბადლო მცოდნე და დიდი სტრატეგი – ერეკლე მეფე იღებს უმნიშვნელოვანეს გადაწყვეტილებას, ქართველთა სამეფოს ბედი დაუკავშიროს იმ დროისთვის გეოპოლიტიკურად ერთადერთ ხელმისაწვდომ, შედარებით ევროპეიზირებულ ქვეყანას, მართლმადიდებლურ რუსეთს. შეთანხმების თანახმად, ქართლ-კახეთის სამეფო ინარჩუნებდა დამოუკიდებლობას და რუსეთის იმპერიასთან სამხედრო-პოლიტიკურ მოკავშირეობაში შედიოდა. რაც სამწუხაროდ, მოკლე ხანში მუხანათურად იქნა დარღვეული რუსეთის იმპერიის მიერ.

ერეკლე ნაზიარები იყო ევროპულ ფასეულობებს, მისი მოღვაწეობის დროს, ვრცელდებოდა ევროპული განმანათლებლების იდეები, მან კარგად იცოდა განათლებული ევროპის სარგებელი. ისტორიკოსების ცნობით ერეკლემ იმოგზაურა ცივილიზებულ დასავლეთში და საკუთარ სამეფოს ახალი ღირებულებები, განმანათლებელთა იდეები და სამხედრო წარმატებისათვის საჭირო ცოდნა შესძინა.

ერეკლეს მეფობის დროს, მეცნიერებამ და ხელოვნებამ აყვავება დაიწყო, ნიჭიერ ახალგაზრდებს საკუთარი სახსრებით სხვადასხვა სასწავლებლებში გზავნიდა განათლების მისაღებად. მის სახელს უკავშირდება თბილისის სტამბის რეკონსტრუქცია, თელავის სემინარიისა და ბიბლიოთეკების გახსნა, პირველი ნაბიჯები გადადგა ქართულმა თეატრმა, ითარგმნებოდა უცხოური პრესა.

დღეს, როცა ჩვენი ქვეყანა განუხრელად ადგას დასავლეთის ცივილიზაციისაკენ მიმავალ გზას, მიმაჩნია, რომ ამ საქმეში ლომის წვლილი სწორედ, ამ პროდასავლური ორიენტაციის მქონე მეფეს მიუძღვის.

ვულოცავ ქართველ ერს საყვარელი მეფის საიუბილეო 300 წლისთავს! პატარა კახი და მისი საქმენი განსაკუთრებული სიყვარულითა და რუდუნებით იცოცხლებს ქართველების გულში მრავალჟამიერ!

ირაკლი ქადაგიშვილი

„ქართული ოცნება – დემოკრატიული საქართველოს“
თელავის-ახმეტის-ყვარლისა და ლაგოდეხის მაჟორიტარი დეპუტატი.

წლევანდელი წელი ჩვენი ქალაქისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა, ვინაიდან ერეკლე II-ის დაბადებიდან 300 წელი შესრულდა.

ერეკლე მეფეს საქართველოს ისტორიაში დიდი ადგილი უჭირავს, მისი თავდადებისა და გამირობის შესახებ კი ყველა თაობამ იცის. განსაკუთრებით დიდი პატივისცემით იხსენიებს მეფეს ყველა თელაველი და ვამაყობთ, რომ ერეკლეს სამეფო რეზიდენცია სწორედ ჩვენს ქალაქს ამშვენებს.

თელაველებს და სრულიად საქართველოს ვულოცავ ერეკლე მეფის 300 წლის იუბილეს. ვისურვებდი, რომ თითოეული ჩვენგანი იმ შემართებით ზრუნავდეს სამშობლოზე, როგორც ამას ჩვენი ღირსეული მეფე აკეთებდა.

შოთა ნარეკლიშვილი

თელავის მუნიციპალიტეტის მერი

სრულიად საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი თარიღი

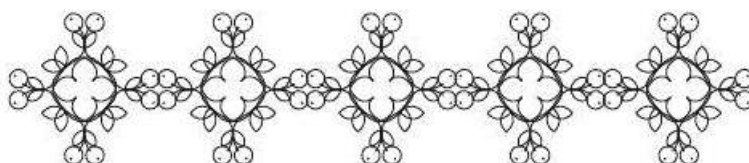
მეფე ერეკლე აღმოსავლეთის ყველაზე გამოცდილი პრინცია. მისი გამაოგნებელი გულადობა შესან-
იშნავად ერწყმის მისივე ბრძენკაცულ სიმშვიდეს. უკიდევანო გამოცდილება, უძლეველი ვაჟკაცობა, სან-
იმუშო ღირსება, კეთილშობილებით სავსე სამართლიანობა და უსაზღვრო სივრცე აზროვნებისა — მისმა
ამ ღირსებებმა საკუთარი ხალხისა და ჯარისკაცების კერპად, მეზობლების აღფრთოვანების საგნად და
მტრების შიშის ზარად აქცია“, – ეს არის ამონარიდი 1755 წელს გამოცემულ გაზეთ „London magazine or
Gentleman’s monthly intelligencer“-დან, რომელიც ერეკლე მეორის შესახებ წერდა.

პატარა კახის წარმატებულ სამხედრო და პოლიტიკურ კარიერაზე, მის პროდასავლურ ორიენტაციასა
და მსოფლიო პოლიტიკაში ქართველი მონარქის ღირსეულ ავტორიტეტზე აქტიურად წერდა უცხოური
პრესა. ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის მონარქის ნებისმიერი წამოწყება, რეფორმა თუ მისი შედეგი
სახელმწიფო პოლიტიკასა და საერთაშორისო ორიენტირებზე იყო გათვლილი, რომელმაც ქვეყანას მნიშ-
ვნელოვანი წარმატებები და აღიარება მოუტანა. მისი მოღვაწეობის შედეგია არა მხოლოდ ის, რომ სახელ-
მწიფოებრიობა შევინარჩუნეთ, არამედ ის, რომ ქართველები ისევ ქართულად ლაპარაკობენ და მართლმა-
დიდებლები არიან. წელს სწორედ ამ უდიდესი მეფის დაბადებიდან სამასი წლისთავი შესრულდა, რაც არა
მხოლოდ თელავისთვის და კახეთისთვის, არამედ სრულიად საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი თარიღია.

ვულოცავ სრულიად საქართველოს ამ საიუბილეო თარიღს. ვისურვებდი, რომ თითოეული ჩვენგანი
მეფის მსგავსი შემართებითა და თავდადებით ემსახუროს სამშობლოს.

არჩილ თხლარქია

თელავის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს თავმჯდომარე

შინ არ ყოფილა სასახლის „დიაცთა სამსჯავროს“ გადანყვეტილებით დაუკლავთ. უფლისწულმა ძლიერი წყენით გამოხატა ბიჟინას ასეთი დასჯა.

თხოუმეტი წლის ერეკლე მამამისმა ალავერდში გაგზავნა, რათა ოსმალთა და ლეკთა წინააღმდეგ აჯანყებას სათავეში ჩასდგომოდა. ერეკლე რჩეულ ვაჟკაცთა რაზმით შეება ქიზიყიდან მომავალ ლეკების რაზმს და მწარედ დაამარცხა. ომან ხერხეულიძე რელიგიურად აგვიწერს ამ გამარჯვებას: „ქე მეფისა ირაკლი მეორედ შევიდა შინაგან ჯარსა ლეკისასა და პირველად ამან მოკლა კაცი; ამის მხილველთა კახთა ერთპირად მიმართეს ყვილით და წინაწარაქცევს ჯარი ლეკისა, აჰყარეს ტყვენი და საქონელი და მოსწყვიტეს უმრავლესნი“.

ერეკლემ ალაზნის გაღმა მხარეში ჩამოსახლებულ ლეკებს (ჭარ-ბელაქნელებს) კახელებთან ზავი შესთავაზა, რაზეც უარი მიიღო. კახელებმა მათი დამარცხებაც მოახერხეს. ასე მოიპოვა ყმანვილმა ერეკლემ პირველი წარმატებები სახელმწიფოებრივსა და სამხედრო ასპარეზზე.

ნიშანდობლივია, რომ XVIII საუკუნის 20-იან — 30-იან წლებში საქართველოს მესვეურებს მნიშვნელოვან ძალად მიაჩნდათ რუსეთი, რომელსაც თითქოს შეეძლო, რომ უცხო ტომები გაეგდო აღმოსავლეთ ამიერკავკასიიდან. ვახტანგ VI მტკიცედ დადგა რუსეთის მხარეზე, მაგრამ რუსეთი ვერ დაეხმარა საქართველოს, ქვეყნის პოლიტიკამაც მარცხი განიცადა.

პოლიტიკური თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანესი აქტი შესრულდა. 1744 წელს სპარსეთის შაჰმა ნადირმა კახეთის მეფე თეიმურაზ II ქართლის მეფედ დანიშნა, ხოლო მისი ვაჟი ერეკლე — კახეთის მეფედ. ამასთან აღსანიშნავია, რომ ნადირ შაჰმა უარი თქვა ქართლის გამაჰმადიანებაზე. თეიმურაზი ქრისტიანული წესით იკურთხა მეფედ. 1745 წლის 1(14) ოქტომბერს, მცხეთობა დღეს, სვეტიცხოვლის ტაძარში მოხდა მისი ინტრონიზაცია საქართველოში ძველთაგან არსებული მეფეთა კურთხევის წესის მიხედვით. ეს მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, რადგან ას წელზე მეტი იყო გასული, რაც ქართლ-კახეთის ტახტი ქრისტიან მეფეებს არ დაეკავებინა. ქართლს დაუბრუნდა ლორე, ბორჩალო და ბაიდარი, რომელიც ადრე შაჰ-აბასის მიერ იყო მიტაცებული.

1747 წლისთვის მდგომარეობა გამწვავდა დიდი გადასახადების შეწერის გამო. აჯანყება თითქმის მზად იყო, რომ შაჰმა განზრახვაზე ხელი აიღო.

კრწანისის ბრძოლა

ამასთან თავისთან იხმო ერეკლე II. შვილის ნაცვლად, ყოველგვარი საფრთხე რომ აეცილებინა მისთვის, თეიმურაზ II გაემგზავრა, მაგრამ ნადირ შაჰს ცოცხალს ვეღარ ჩაუსწრო. 1747 წლის მაისში შეთქმულებმა მოკლეს იგი. ირანის ტახტი ალი-ყული-ხანმა (იგი ნადირის ძმისწული იყო) მიიღო და ტახტზე ადილ შაჰის (სამართლიანის) სახელით დაჯდა. 1748 წლის ზაფხულში ერეკლემ თბილისის ციხეები დაიკავა და იქ ქართველი მეციხოვნეები დააყენა. 1949 წლისთვის ქართლი და კახეთი ფაქტობრივად უცხოელებსაგან თავისუფალი იყო. მამა-შვილი თეიმურაზ II და ერეკლე II ერთობლივად მოქმედებდნენ. სწორედ მათი მოქმედების შედეგი იყო, რომ ერევნის სახანომ ხარკი იკისრა ქართლ-კახეთის სამეფოების სასარგებლოდ. ამ სამეფოთა ვასალი გახდა განჯის სახანო. ქართული სამეფოების გავლენა ნახჭევანის სახანოზეც გავრცელდა.

იმ პერიოდში ყარაბაღის ხანი განჯას ავიწროებდა. განჯის ხანმა ქართლ-კახეთის მეფეებს მიმართა დახმარებისათვის, თანაც ხარკი იკისრა. თეიმურაზმა და ერეკლემ კოალიციური ლაშქარი შეკრიბეს. განჯისხანის, გიულისტანის მელიქის, განძასარის (ყარაბაღელ სომეხთა) კათალიკოსის გარდა აქ შემოდიოდნენ „იმერნი, ოსნი, კავკაზნი, ერევნელნი, ყაზახნი, შამშადილნი, ლეკნი“. ერთიანმა ლაშქარმა ბრწყინვალე გამარჯვებას მიაღწია. განჯის ხანმა

ლაშქრობისათვის მეფეებს ფულადი გასამრჯელო გადაუხადა.

1751 წელს ერეკლეს ხელმძღვანელობით ქართული ჯარი თავრიზამდე მივიდა. მიზანი ალი-გარდან ხანთან შებრძოლება იყო, რომელიც სპარსეთის ტახტისათვის იღვწოდა და ისპაჰანიც კი დაიკავა. ქართული ლაშქრის წინსვლა ავღანთა მოქმედებებმა შეაფერხა. მათ ტახტის პრეტენდენტის აზატ-ხანის მეთაურობით ნახიჩევანსა და ერევანს შეუტყეს. მეფე ერეკლე ოთხიათასიანი ლაშქრით ერევნის სახანოში გადავიდა. პირველ შეტაკებებში ქართველთა მონინავე რაზმი დამარცხდა. მაშინ ძირითად შენაერთს თვით მეფე ჩაუდგა სათავეში და ავღანთა მრავალჯერ აღმატებული ჯარი დაამარცხა. პაპუნა ორბელიანის ცნობით: „შეშინდა ყოველი ქვეყანა და მონებდნენ ქართველ ბატონს ხმლის ძალით გარეშემონი ქვეყანანი“.

ხალხურ შემოქმედებაშიც აისახა აზატ-ხანთან გამარჯვება, როგორც კი გაიგო ერეკლე მეფემ აზატ-ხანის გადადგმული ნაბიჯების შესახებ „ცხენს შეჯდა, ხმალი აიღო, მსუბუქის ჯარით ნავიდა, ჯაბახანა არ ნაილო ჩვენმა ჯარმა შეუტია, ლაშქარი ორად გაიყო ერეკლემ ცხენს შეუტია, ხევს გაადინა ჩქაფანი, ხევ-ღელე მძორით აივსო, ცხენს შეუღება ფაფარი, წინ ვერავინ ვერ დაუდგა, მტერს სრესდა მისი ნაფარი“ („აზატ-ხანი და ერეკლე“).

ქართლ-კახეთის მეფეების სწორმა პოლიტიკამ დიდად გაზარდა მათი ავტორიტეტი. პაპუნა ორბელიანის თქმით: „შეშინდა ყოველი ქვეყანა და მონებდნენ მეფესა ქართლისასა თეიმურაზს და ძესა მისსა ერეკლეს“. XVIII საუკუნის ორმოცდაათ-სამოციან წლებში (განსაკუთრებით ნადირ შაჰის გარდაცვალების შემდგომ) დიდად გაიზარდა ქართლ-კახეთის ავტორიტეტი მთელს რეგიონში. ნიშანდობლივია აღინიშნოს, რომ ამ პროცესს სომეხი მოსახლეობის დიდი მხარდაჭერა და პოლიტიკური დაქვემდებარებაც მოჰყვა. სომეხი ისტორიკოსის ცნობით, ერეკლე II-ის დროს მისმა თანამემამულეებმა გარკვეული შვება იგრძნეს. 1763 წელს საქართველოში საგანგებო მისიით ჩამოვიდა სომეხი სახელმწიფო მოღვაწე იოსებ ემინი, რომლის გეგმა ითვალისწინებდა ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნას ერეკლე II-ის თავკაცობით. ქართლ-კახეთის მეფე სომხურ პოლიტიკურ ერთეულებს ისედაც აკონტროლებდა, ამიტომ ჯერ შეყოვნდა, შემდეგ კი უარი თქვა ემინის წინააღმდეგ იმ მოტივით, რომ ზოგიერთი სომხური პროვინცია კათოლიკოს სემიონის ხელდასხმით მას მხარს არ უჭერდა. მოგვიანებით ეს საკითხი კვლავ დადგა დღის წესრიგში სხვადასხვა კუთხის სომეხთა მოთხოვნით. სომეხმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ შამირ შამირიანმა შესთავაზა ერეკლე II-ს ქართულ-სომხური სახელმწიფოს შექმნა (ცხადია, ერეკლე II-ის მეთაურობით). ეს გეგმა სხვადასხვა მიზეზების გამო ჩაიშალა (ერთ-ერთი მიზეზი შამირ შამირიანის გარდაცვალება იყო).

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ქართლ-კახე-

თის სამეფოსა და ჩრდილოეთის ურთიერთობა. XVIII საუკუნის 50-იანი წლებიდან ლეკების თავდასხმებმა მძიმე ხასიათი მიიღო — ქვეყანას განადგურებას უქადდნენ დაღესტნის ტომები. ისინი იჭრებოდნენ კახეთის სოფლებში, იტაცებდნენ ადამიანებს, საქონელს და უკან ბრუნდებოდნენ. ამგვარ საქციელს მხარს უჭერდა იმდროინდელი ოსმალეთი, რომელიც, თავის მხრივ, მონათა ბაზარს წარმოადგენდა.

ქართველები ბრძოლებში ამარცხებდნენ მთიელთა რაზმებს, მაგრამ საბოლოოდ ვერ აჩერებდნენ. ჩვეულებრივი „ლეკიანობიდან“ განსხვავდებოდა 1754 წელს ხუნძახის ბატონის ნურსალ-ბეგის შემოსვლა კახეთში. ქართველებმა დაამარცხეს მომხდური მტერი მჭადიჯვართან. ნურსალ-ბეგი 1755 წელს დიდი ჯარით კვლავ შემოიჭრა საქართველოში და ყვარლის ციხეს შემოადგა. ერეკლე მეფემ შეძლო თავი მოეყარა ოცი ათასიანი ლაშქრისთვის და მოხერხებული მოქმედებით მტრის მუხანათური გეგმები ჩაშალა. ერეკლემ ყვარლის ალყის გასარღვევად ნებაყოფლობით შემდგარი საგანგებო ორას ექვს კაციანი რაზმი შეკრიბა (ექვსი თავადი, ორი აზნაური, დანარჩენი ყველა გლეხი, აქედან 103 ქიზიყელი). რაზმმა ციხისკენ გზა გაიკაფა, ციხეში თოფის ნამლის მარაგი შეიტანეს. მტერი ყვარლის ციხეს ჩამოსცილდა. ნურსალ-ბეგმა ომი წააგო. ერეკლემ ალყის გამრღვევი გლეხები გაააზატა და ყოველი გამოსაღებისა და საურავისაგან გაათავისუფლა („თქვა: დამაცადეთ, ლეკებო, მე რომ თქვენი სჯული ვიცი“. ლეკებმა შექმნეს ჩოჩქოლი, მოგვენია არჩილ გიჟი, ზოგს მოგვეკლავს, ზოგსა დაგვარჩენს თავს ვერ მოუვალთ, შეგვარცხვენს, სჯობია ახლავ გავიქცეთ, მოვერიდოთ ერთ კლდის ძირში“... („ერეკლე მეფის გამარჯვება ლეკებზე“).

საერთოდ, ერთის მხრივ, ლეკთა თარეში, სხვა მხრივ, ეკონომიკური სისუსტე, მუდმივი ჯარის შექმნის შეუძლებლობა, ირანთან ურთიერთობის სირთულე მძიმე ტვირთად აწევს ქვეყნის პოლიტიკას. ამის გამო თეიმურაზ II იძულებული გახდა რუსეთში წასულიყო და ეთხოვა: ჯარი ან ფული სესხად. ასეთ შემთხვევაში ლეკთა თარეში აილაგებოდა, შეიჭრებოდნენ ირანში და ტახტზე რუსეთისთვის სასურველ პირს დასვამდნენ.

თეიმურაზ II ჩავიდა პეტერბურგში, მაგრამ დახმარება ვერ მიიღო — 1762 წლის 8 იანვარს იგი გარდაიცვალა (სამწუხაროდ მეფის ცხედარმა საქართველომდე ვერ ჩამოაღწია. იგი, ქვეყანაში გართულებული მდგომარეობის გამო, რუსეთში — ასტრახანში, ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარში დაკრძალეს იმ იმედით, რომ გარკვეული დროის შემდეგ თბილისში გადაასვენებდნენ. ეს კი დღემდე ვერ მოხერხდა. აქვე განისვენებს ვახტანგ VI და რამდენიმე ქართველი სამღვდელი პირი).

ერეკლე II-მ თავი ქართლ-კახეთის მეფედ გამოაცხადა. ამასობაში ირანში საქმე საინტერესოდ წარიმართა. ერეკლემ შეიპყრო აზატ-ხანი და ირანის ტახტის რეალურ პრეტენდენტს ქერიმ-ხანს გაუგზა-

ვნა. ქერიმ-ხანი მთელი ირანის მმართველი გახდა. განუვლი სამსახური შაჰმა არ დაუვიწყა ერეკლეს და სცნო ქართლ-კახეთის გაერთიანება ერთ სამეფოდ; ერეკლე II კი მის მეფედ აღიარა. ქერიმ-ხანმა ქართლ-კახეთის სამეფოს უფლებები სცნო განჯასა და ერევნის სახანოებზე, რითაც ხაზი გაუსვა ერეკლე II-ის უპირატესობას აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში.

XVIII საუკუნის 60-იან წლებში საერთაშორისო ვითარება ქართლ-კახეთისათვის სასარგებლო იყო. ირანის მმართველი ქერიმ-ხანი ერეკლე II-ს ემეგობრებოდა. თურქეთი, რუსეთთან გამწვავებული ურთიერთობისა და იმერეთში გართულებათა გამო, ქართლ-კახეთთან ურთიერთობის გზას დაადგა. ქართლ-კახეთის მეფემ ოპოზიციონერი თავადების წინააღმდეგობაც გატეხა. 1865 წელს პაატა ბატონიშვილის ხელმძღვანელობით შეთქმულება მოეწყო. მიზანი ერეკლე II-ის მოკვლა და პაატა ბატონიშვილის გამეფება იყო. მონაწილეობდნენ დავით ბატონიშვილი (აბდულა ბეგის ძე), სახლთუხუცესი დიმიტრი ამილახვარი, მისი შვილი ალექსანდრე, ელიზბარ თაქთაქიშვილი, გლახა ციციშვილი და სხვ. იკრიბებოდნენ ვინმე მარკოზაშვილის ბინაში („მარკოზაშვილის დარბაზი“). შეთქმულები გასცა სამშვილდელმა გლეხმა — დათუნა ფეიქარმა. ერეკლეს ბრძანებით ისინი შეიპყრეს და სასტიკად დასაჯეს: პაატა და დავით ბატონიშვილებს თავები მოჰკვეთეს, ელიზბარ თაქთაქიშვილი ცეცხლში დანვსეს, გლახა ციციშვილს ენა მოჭრეს და ა.შ. ეს სისასტიკე მტკიცე ზურგის შექმნას ემსახურებოდა.

ერეკლე II-მ ყურადღება მიაქცია გლეხთა საკითხს. 1865 წელს გამოსცა კანონი, რომლის ძალითაც უცხოეთის ტყვეობიდან თავდაღწეული გლეხი ძველი მეზატონის ყმობიდან თავისუფლდებოდა. არსებობს მასალა, რომელიც აჩვენებს მეფის დიდ ყურადღებას გლეხებისადმი. არის ცნობა, რომ მეფე ქიზიყის ასისტავს ავალებდა: „გლეხს კაცს უსამართლო არა დამართო რაო“. არის ცნობები, რომ რევან ამილახვარსა და თავად ჯავახიშვილებს მიუთითებს: „გლეხებს სამართლიანის საქმით მოექეცით, თორემ თუ გიჩივლეს, გინყენთო“. ქართლ-კახეთის მეფე, როგორც ფეოდალთაგან, ისე ყმისგან კატეგორიულად მოითხოვდა „ბატონყმობის რიგის“ დაცვას.

მიუხედავად გარკვეული წარმატებებისა ქვეყანას მაინც უჭირდა. მოსახლეობა შემცირებული იყო. საქართველოს მოსახლეობა 1254 წელს ხუთ მილიონს აღწევდა, 1770 წლის ცნობით, ქართლ-კახეთის სამეფო 67 ათას კომლამდე იყო, თანაც ყაზახ-შამშადლოსა და დიდოეთის ჩათვლით (დასავლეთი საქართველო ამ პერიოდში 31 ათას კომლს მოითვლიდა). როგორც ვხედავთ, საქართველოს მოსახლეობა XIII საუკუნის შუა წლებთან შედარებით XVIII საუკუნის 70-იანი წლებისათვის ათჯერ იყო შემცირებული (5 მილიონიდან დაეცა ნახევარ მილიონამდე). ქვეყნის თავდაცვა ეკონომიკური თუ ტექნიკური ჩამორჩენილობის გამო ვერ ხერხდებო-

და. საჭირო იყო ძლიერი მოკავშირის მოძებნა. ქართლ-კახეთს დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში, თუმცა ეს არ იყო გარანტია მომავალი წარმატებებისა. აუცილებელი იყო ირანთან კეთილი ურთიერთობის შენარჩუნება და ლეკთა საკითხის გადაჭრა. არც თურქეთის შემოსევისგან იყო ქვეყანა დაცული. ცხადია, ყველა ეს ამოცანა ვერ გადაწყდებოდა საკუთარი ძალებით. ქართველი პოლიტიკოსები ითვალისწინებდნენ, რომ გარკვეული დროის შემდეგ რუსეთი შეებებოდა ირანსა და ოსმალეთს. ეს რუსეთს სჭირდებოდა კასპიისა და შავი ზღვების აუზებისაკენ გზის გასაკაფად. ამიტომაც საქართველოს პოლიტიკური კურსი რუსეთისკენ იყო მიმართული.

მეფე ერეკლეს რთული ოჯახური ცხოვრება ჰქონდა. მეორე ცოლის ანა აბაშიძის გარდაცვალების შემდეგ, მან მესამე ცოლი შეირთო — დარეჯან დადიანი, რომელიც ზედმეტად პატივმოყვარე იყო და სასახლეში ინტრიგების ქსელი გააბა. მეფეს ჰყავდა ერთგული თანამებრძოლი კათოლიკოსი ანტონ I, რომელიც მისი მამიდაშვილი იყო. ანტონ I-მა მნიშვნელოვანი ღონისძიებები გაატარა ქართულ ეკლესიაში. მან ერეკლეს აღადგენინა თავის დროზე ვახტანგ VI-ის დაფუძნებული სტამბა. 1756 წელს ანტონ I-ის მცდელობით ფილოსოფიური სემინარია დაარსდა. ანტონ კათოლიკოსს ეწინააღმდეგებოდა ფანატიკურად განწყობილი ქართველი სამღვდლოება ზაქარია გაბაშვილის (ბესიკის მამა) მეთაურობით. ერეკლე ვერ დაეხმარა ანტონს, რადგან თეიმურაზ II-ც სეფექალების ნაქეზებით ებრძოდა კათოლიკოსს. საეკლესიო კრებამ ანტონ I კათოლიკოსობიდან გადააყენა. მამის სიკვდილის შემდეგ ერეკლე II-მ ანტონი საპატრიარქო ტახტზე დააბრუნა.

წინააღმდეგობა, რომ რუსეთის იმპერატორმა ეკატერინე II-მ ინტენსიური დიპლომატიური ურთიერთობა დაამყარა ქართლ-კახეთის სამეფოსთან. საქართველოში საგანგებო რწმუნებული გამოაგზავნეს. ეს იყო გარუსებული ქართველი თავადი ქობულაშვილი (ხვაბულოვი). მოითხოვეს, რომ ერეკლეს და იმერეთის მეფეს სოლომონს შეთანხმებულად ემოქმედათ რუსეთის სასარგებლოდ. მეფეებმა მართლაც შეჰფიცეს, რომ საერთო საქმეს არ უღალატებდნენ. ერეკლეს მიერ რუსეთისადმი მიმხრობამ გააღიზიანა ოსმალეთი — მათ საქართველოს ნეიტრალიტეტის დაცვა მოსთხოვეს. თანაც ითხოვდნენ, რომ სოლომონ მეფისათვის არ დაეჭირათ მხარი მის ანტითურქულ პოლიტიკაში.

რუსეთის ხელისუფლებას, როგორც ჩანს, მთლად კარგად არ ჰქონდა გაცნობიერებული, რა დოზის დახმარება სჭირდებოდა ქართლ-კახეთს. ფიქრობდნენ ჯარის მცირე შემადგენლობითაც გავიდოდნენ ფონს. ძალიან ცუდად იყო შერჩეული რუსეთის კორპუსის სარდალი. გრაფი ტოტლებენი გერმანელი იყო. როგორც გადმოგვცემენ, ავანტიურისტული მიდრეკილებები და ბნელი წარსული მას გამოუსადეგარს ხდიდა.

1869 წელს გენერალ ტოტლებენის სარდლობით რუსის ჯარი შემოვიდა საქართველოში. მომდევნო წელს ერეკლე და ტოტლებენი ახალციხის საფაშოზე სალაშქროდ გაემართნენ. ერეკლეს ფარული მიზანი იყო ოსმალთაგან მიტაცებული სამხრეთ საქართველოს ტერიტორიის დაბრუნება. რუს-ქართველთა ჯარმა ალყა შემოარტყა აწყურის ციხეს. ომი დაიწყო თუ არა, ტოტლებენმა გაუგონარი ნაბიჯი გადადგა — თავისი ჯარით უკან გაბრუნდა. ამან, ცხადია, ჯარში არე-დარევა გამოიწვია. ერეკლე II გულ-მოცემულ მტერს მედგრად დახვდა და ისევ ციხეში შეერეკა. მეორე დღეს მეფე ასპინძის მიმართულებით წავიდა. ასპინძასთან ქართველებს ოსმალები შემოეყარნენ. ერეკლე რჩეულ მხედართა რაზმით მედგრად ეკვეთა მტერს და დაამარცხა იგი. ახალციხის მხრიდან შემოსულ ლეკ-ოსმალთა ოთხიათასიანი ლაშქარიც გაანადგურა. მტრის სამიათასამდე მოლაშქრე მოიკლა, ბევრი მტკვარში დაიხრჩო, ან ტყვედ ჩავარდა. ქართველთა ზარალი უმნიშვნელო იყო. ასპინძის ბრძოლაში გამარჯვება 1770 წლის 20 აპრილს მოხდა („ასპინძას ერეკლე ვნახე, ხელში ეჭირა ხმალიო, ხოცვა დაუწყო ლეკ-ოსმალთ, ადინა სისხლის ღვარიო“. ხალხური).

ერეკლესა და ტოტლებენს შორის ურთიერთობა ძალზე დაიძაბა. უჭკუო გენერალს მეფის ტახტიდან ჩამოგდება უნდოდა. მას ოპოზიციონერი ქართველი თავადებიც უჭერდნენ მხარს. გენერალმა ხალხის რუსი ხელმწიფის ერთგულებაზე დაფიცება დაიწყო. ერეკლემ საპასუხო ენერგიული მოქმედებით ტოტლებენი შეამინა და განზრახვაზე ხელი ააღებინა.

რუსეთის მიერ საქართველოში გამოგზავნილმა ლაშქარმა ქვეყანას ვერაფერი არგო. ერეკლეს მიზნები მიუღწეველი იყო. ერეგნის ხანი გამდგარი იყო და ოსმალეთის უზენაესობა აღიარა, ქერიმ-ხანიც გაუორგულდა ქართლ-კახეთის მეფეს, ლეკებიც აშლილი იყვნენ. რეაქციონერი თავადებიც გააქტიურდნენ — ალექსანდრე ბატონიშვილის (ბაქარის ძე) დახმარებით აპირებდნენ ერეკლეს განდევნას ქართლიდან. არც მოკავშირე რუსეთი გამოირჩეოდა საქართველოს გაძლიერებისათვის ბრძოლით. დადგა საგარეო პოლიტიკის გადასინჯვის საკითხი. ერეკლე II-მ თანამზრახველებთან თათბირის შემდეგ მიიღო გადაწყვეტილება — ეთხოვა რუსეთის მთავრობისათვის საქართველოს შესვლა რუსეთის მფარველობის ქვეშ.

პარალელურად ერეკლე მეფე შინა საქმეებსაც აგვარებდა. 1773 წელს შექმნა „მორიგი ჯარი“. ლაშქრობის შემძლე ყველა მამაკაცი ვალდებული იყო წელიწადში ერთი თვე ლაშქარში თავისი ხარჯით გასულიყო. მორიგი ლაშქარს ერეკლეს ვაჟი ლევან ბატონიშვილი ხელმძღვანელობდა. 1781 წელს ლევანი გარდაიცვალა და ცოტა ხანში მორიგი ლაშქარიც დაიშალა. ეს რეაქციის გამარჯვება და ერეკლე II-ის მარცხი იყო.

ქართლ-კახეთის ბრძენმა მეფემ სცადა გარკვეული კავშირი ევროპის ქვეყნებთან დაემყარე-

ბინა. იგი აშკარად ცდილობდა ქართველთა ევროპულად გარდაქმნას, ქვეყნის სამხედრო-ტექნიკურ და სამეურნეო-სახელმწიფოებრივ დანიშნულებას. მეფის მცდელობა დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან დაახლოებისა, ნარუმატებლად დამთავრდა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მიმართ ურთიერთობა გაააქტიურა რუსეთმა — რუსი მოხელეები, ელჩები, მოგზაურები ურჩევდნენ ერეკლეს, რომ ეთხოვნა რუსეთის მფარველობა, თან აიმედებდნენ, რომ ამ გზით საქართველოს კეთილდღეობას მიაღწევდა.

1782 წლის 21 დეკემბერს ქართლ-კახეთის მეფემ ერეკლე II-მ, რუსეთის ხელისუფლების სურვილის შესაბამისად, რუსეთის მეფის მფარველობა ითხოვა. უმაღლეს ეკატერინე II-ის ბრძანებით დარუბანდელმა ფათალი-ხანმა ქართლ-კახეთის წინააღმდეგ შეყრილი ჯარები დაითხოვა; ალექსანდრე ბაქარის ძე აიძულეს რუსეთში წასულიყო — ტახტის მაძიებელი ბატონიშვილი გზაშივე დააპატიმრეს.

1783 წლის 24 ივლისს ჩრდილოეთ კავკასიის ციხე გიორგიევსკში რუსეთ-საქართველოს შორის „მეგობრობითი პირობა“ („ტრაქტატი“) დაფორმდა. დოკუმენტს ქართლ-კახეთის მეფის მხრიდან ხელი მოაწერეს იოანე მუხრანბატონმა და გარსევან ჭავჭავაძემ. ეკატერინე II-ის სახელით — გენერალმა პავლე პოტიომკინმა. 1784 წლის 24 იანვარს ერეკლე II-მ ხელი მოაწერა და „მეგობრობითი პირობა“ („ტრაქტატი“) ძალაში შევიდა.

„ტრაქტატით“ რუსეთის იმპერატორი ქართლ-კახეთის მეფეს საუკუნო მფარველობას აღუთქვამდა, ერეკლეს სამფლობელოს დაცვას ივალდებდა; ერეკლე II-სა და მის შთამომავლობას ქართლ-კახეთის ტახტზე უთუოდ დაიცავდა, ქვეყნის მართვა-გამგეობაში ქართლ-კახეთის მეფე დამოუკიდებელი იყო — რუსეთი საქართველოს შინაურ საქმეებში არ უნდა ჩარეულიყო. თავის მხრივ ქართველი მეფე ვალდებული იყო თავისი სამხედრო ძალით საჭირო შემთხვევაში რუსეთის მეფის განკარგულებაში გამოსულიყო; ქართლ-კახეთის ტახტზე ახლად გამეფებული რუსეთის იმპერატორს უნდა დაემტკიცებინა; დიპლომატიური საქმიანობაც ქართლ-კახეთის მეფეს რუსეთის ხელისუფლებასთან (ან ადგილობრივ მოხელესთან) შეთანხმებით უნდა ეწარმოებია.

ტრაქტატით შეთანხმებული რუსთა ჯარი 1783 წლის 3 ნოემბერს ჩამოვიდა თბილისში. 1784 წლის 23 იანვარს ერეკლე II-მ რუსეთის იმპერატორისადმი ერთგულების ფიცი დადო.

დიდი გეგმები, რაც ქართლ-კახეთს და მის მეფეს გააჩნდა ტრაქტატთან დაკავშირებით არ გამართლდა. ერეკლე II-ის გადადგომით განაწყენებულმა ოსმალებმა თავი წამოყო. განახლდა ლეკიანობა. 1785 წელს ხუნძახის ბატონი ომარ-ხანი შემოესია კახეთს, აიღო რამდენიმე ქალაქი და ციხე. ერეკლემ ლაშქრის სიმცირის გამო შეზმა ვერ გაბედა. ომარ-ხანი დიდძალი ტყვით უკან გაბრუნდა. ერეკლე II

მოურიგდა ომარ-ხანს — ყოველწლიური „ჯამაგირი“ (ხარკი) 5000 მანეთი იკისრა. თავის მხრივ ოსმალეთი მოუწოდებდა ერეკლეს შეენყვიტა რუსეთთან კავშირი და მასთან მეგობრობა დაემყარებინა. მეფის მონინალმდევე რეაქციულმა ძალებმა თავის დასაყრდენად დარეჯან დედოფალი და მისი შვილები გამოიყენეს, რომლებიც ოსმალეთთან მორიგების მომხრენი იყვნენ. ამ უკანასკნელებმა მეფეს ორი უმართებულო კანონი მიაღებინეს (1792 წ.). ამიერიდან სამეფო ტახტი უფროს შვილს (პირმშოს) კი არა, არამედ გვარში უფროსს უნდა დაეკავებინა. ეს უხერხული გადაწყვეტილება (კანონი) ერეკლემ თავად მალე უარყო. თუმცა დარჩა მეორე კანონი, რომლის ძალითაც ქვეყანა დაიყო საუფლისწულოებად, თითოეულ უფლისწულს მეფემ ყმათა გარკვეული რაოდენობა მისცა. თავის საუფლისწულოებში ბატონიშვილებმა თავი დამოუკიდებელ მეფეებად წარმოიდგინეს და რეალურ რეაქციულ ძალად იქცნენ.

ამ, ქვეყნისათვის საკმაოდ რთულ პერიოდში, ქართველ საზოგადოებაში გაჩნდა საქართველოს გაერთიანების იდეა. ამ იდეას მდაბიო ხალხიც მხარს უჭერდა. 1790 წელს ქართლ-კახეთის მეფეს ეწვია იმერელ თავადთა დელეგაცია, რომელმაც აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს გაერთიანება შესთავაზეს. ერეკლე II-მ საგანგებო სხდომა მოიწვია აღნიშნული წინადადებების განსახილველად. კამათში აქტიურები იყვნენ მზეჭაბუკ ორბელიანი, ანტონ კათალიკოსი, დავით ორბელიანი (სარდალი), სოლომონ ლიონიძე. ესენი ქვეყნის გაერთიანებას უჭერდნენ მხარს. თანაც მეფეს გადასცეს იმერელთა აზრი: ერეკლე მეფე იფიქრებს, როგორ წავართვა ტახტი ჩემს შვილიშვილსო (იმერეთის მეფე სოლომონ II ერეკლეს შვილიშვილი იყო). ეს აზრი უკუღმართი და დამლუპავიაო. უნდა აღინიშნოს, რომ გაერთიანების იდეას მტკიცედ იცავდა სოლომონ ლიონიძე.

იმერეთის დესპანების სახელით ქაიხოსრო წერეთელმა კომპრომისული წინადადება დასვა: იმერეთში მეფობა ნუ მოისპობა. იქ ერეკლეს შვილიშვილი სოლომონი გამეფდეს და მან კავშირი შეკრას ქართლ-კახეთთანაო. უარყოფითი მოსაზრებით გამოვიდა იოანე მუხრანბატონი: ქართლ-კახელებს ჩვენთვის ვერ მოგვივლია, იმერეთს როგორღა მოვუაროთო. სარდალი დავით ორბელიანი მკაცრად შეეკამათა იოანე მუხრანბატონს, რამაც ფაქტობრივად სხდომა ჩაშალა. ცალკე უნდა აღვნიშნოთ დარეჯან დედოფალი, რომელიც კატეგორიული წინააღმდეგი იყო გაერთიანებისა (ცხადია საკუთარი შვილიშვილის გამო) და ქმარზეც უარყოფით გავლენას ახდენდა. ერეკლე მეფემ სოლომონ II-ის ტახტზე დასმას დაუჭირა მხარი და იმედი გამოთქვა მომავალში კავშირს შეეკრავთო.

1790 წელს ერეკლე II-ს, სოლომონ II-ს, გრიგოლ დადიანსა და სვიმონ გურიელს შორის დაიდო „ტრაქტატი ივერელთა მეფეთა და მთავართაგან დამტკიცებული ქართლისა, კახეთისა, იმერეთისა, ოდიშისა და გურიისა“. ეს დოკუმენტი, ცხადია,

მნიშვნელოვანია, თუმცა მას პოლიტიკური შედეგები არ მოჰყოლია. ტრაქტატს ჰქონდა სერიოზული ზნეობრივი მნიშვნელობა, ნაკლებად პრაქტიკული.

ამასობაში ირანში მიმდინარე მძაფრ შინაომებში გაიმარჯვა ალა-მაჰმად-ხან ყაჯარმა. მისი ზეობის პირველივე წლებიდან აღმოჩნდა, რომ ქართლ-კახეთში ირანის ბატონობის აღდგენა სურდა. ერეკლე II-ს ჰქონდა ინფორმაცია, რომ ირანის შაჰი ქართლ-კახეთზე შემოსევას აპირებდა, ქართლ-კახეთის მეფემ რუსეთის სამხედრო დახმარება მოითხოვა. დაპირებები იყო, რეალურად კი არაფერი კეთდებოდა. 1795 წლის სექტემბრის დასაწყისში ალა-მაჰმად-ხანი თბილისისაკენ წამოვიდა. შაჰმა რუსეთში მზვერავები გააგზავნა და დაადგინა, რომ რუსეთი ქართლ-კახეთის სამეფოსა და ალა-მაჰმად-ხანის კონფლიქტში არ ჩაერეოდა (ინფორმაცია „კავკასიის ხაზის“ უფროსის გენერალ გუდოვიჩის დოკლამის შესახებ შედეგად გახდა ცნობილი მზვერავებისთვის). 1795 წლის 29 აგვისტოს მეფე ერეკლე აღშფოთებით სწერდა გარსევან ჭავჭავაძეს, რომ „ალა-მაჰმად-ხანი ბილწ საქმიანობას ეწევაო“. ირანის შაჰმა საგანგებო ულტიმატუმი გამოუგზავნა ერეკლე II-ს. იგი არ უნონებს რუსეთისკენ გადადგმულ ნაბიჯს და მოითხოვს — ჩამოშორდით: „თუ ამას არა იქმ, რაც გვიბრძანებია, ... საქართველოზე მოვალთ, რუსთა და ქართველთა სისხლს ერთად დავაქცევთ და მტკვრის მსგავსად მდინარეთა გაკაკეთებთო“.

ქართლ-კახეთის ლაშქარი მოუმზადებელი იყო. მეფეს მხოლოდ 5 000 მოლაშქრე მიუვიდა. უფლისწულები არ დაიძრნენ საუფლისწულოდან. იყვნენ მოლაღატეები, რომლებიც ხალხში მტერთან შებმის უიმედობას ქადაგებდნენ. ალ. ორბელიანმა მოგონება დატოვა მამამისზე, ვახტანგ ორბელიანზე (თეკლა ბატონიშვილის მეუღლეზე), რომელიც არ მოეშველა სიმამრს (მას 2000 კაცის გამოყვანა შეეძლო) კრწანისის ბრძოლაში. ნიშანდობლივია, რომ მოლაშქრეებიდან 3000 კაცი სოლომონ II-ის მოყვანილი იყო იმერეთიდან.

8 სექტემბერს მტრის დასაზვერვად 12 მხედარი გაგზავნა. ფარემთუხუცესის გოჯასპ ნათალიშვილის მეთაურობით. იალღუჯის მთაზე ირანელ მოლაშქრეებს გადაეყარნენ. შეებრძოლნენ მტერს და ერთიანად შეაკვდნენ. მხოლოდ გოჯასპი ნათალიშვილი გადარჩა, მოკლული თურქმენის ცხენით გამოაღწია. 10 სექტემბერს თბილისთან მოახლოებული მტრის ლაშქრის შენაერთს დიდი ზარალი მიაყენა დავით ბატონიშვილმა და დაამარცხა. მოლაღატეებისა და შაჰის აგენტების საშუალებით ცნობილი გახდა მეფე ერეკლეს ლაშქრის სუსტი მხარეები და ალა-მაჰმად-ხანი კვლავ მძლავრად შემობრუნდა თბილისისაკენ. 11 სექტემბერს დარეჯან დედოფალმა, ზოგიერთი ქართველი დიდებულის ოჯახთან ერთად, თბილისი დატოვა და ანანურში გაიხიზნა. ამან პანიკა გამოიწვია მოსახლეობაში. სიტუაცია უმართავი გახდა — დაიწყო ქალაქის ძარცვა. ამას მოლა-

ლატე ნაძირლები აკეთებდნენ. ერეკლე თავად დაბრუნდა ქალაქში, ვითარება მოანესრიგა და კვლავ კრწანისში გაბრუნდა.

ნინ 11 სექტემბრის ბრძოლა იყო. ბრძოლის თავკაცობა სხვადასხვა ფრონტებზე დაევალით დავით და იოანე ბატონიშვილებს, იოანე მუხრან-ბატონს, ზურაბ წერეთელს. სამარქაფო ჯარს (არაგველები) ვახტანგ ბატონიშვილი და ოთარ ამილახვარი ხელმძღვანელობდნენ. ქართველ ლაშქარს შეუერთდა სახელდახელოდ შეკრებილი რაზმი, რომელსაც დავით მაჩაბელი „მაჩაბელა“ ედგა სათავეში („ფიცხელ ომში რომ მღეროდა მაჩაბელი“ — ლ. ასათიანი). მედგრად იბრძოლეს ქართველებმა. ყველას გმირობის მაგალითს აძლევდა 75 წლის ერეკლე II. ქართველთა ლაშქარმა გარკვეულ წარმატებებსაც მიაღწია. თითქმის ათჯერ ჭარბმა ძალამ თავისი გააკეთა — მტერი ზურგიდან მოექცა ქართველებს და შეუტია. ქართულმა ჯარმა გმირობა გამოიჩინა. დიდი ნაწილი, მათ შორის, სამასი არაგველი ბრძოლის ველზე დაეცა. ერეკლე მეფემ ჯერ სეიდაბადისკენ დაიხია, შემდეგ ქალაქისკენ. იგი თბილისში შემოვიდა 150 კაცის თანხლებით.

ალა-მაჰმად-ხანი თბილისში 13 სექტემბერს შემოვიდა და ქალაქის დანგრევა დაიწყო. დაანგრია თოფხანა, ზარაფხანა, სემინარია, სტამბა, ავლაბრის ხიდი. განადგურდა მეფის წიგნსაცავიც. ამგვარად, კრწანისის ბრძოლა ტრაგიკული შედეგით დამთავრდა.

ერეკლე II აწეწილი საქმეების მოგვარებას შეუდგა, შემდეგ თელავში გადავიდა და იქ გაატარა სიცოცხლის დარჩენილი წლები. ქვეყანაში რთული ვითარება იყო, მაგრამ დაუძღურებულ მეფეს აღარ შეეძლო ბრძოლის ველზე გასვლა. ამ დროს დარეჯან დედოფალი აქტიურობდა. სიკვდილის წინ მეფე გიორგი ბატონიშვილმა ინახულა. მასთან იყო თეიმურაზ ბატონიშვილი, რომელიც ავადმყოფ პაპას უვლიდა.

1798 წლის 11 იანვარს გარდაიცვალა დიდი ქართველი პოლიტიკური მოღვაწე, ქართლ-კახეთის მეფე, „პატარა კახად“ ნოდებულის ერეკლე II. ნიშანდობლივია, რომ მეფე იმავე პალატა და სანოლში გარდაიცვალა, რომელშიც დაიბადა („ქართველებ ვერ გაიგითა, რკინის შეგეხსნათ კარიო, მეფე ერეკლე აღარ გყავთ, ბაგრატიონთა გვარიო“).

ორმოცი დღე იგლოვა საქართველომ დიდი მეფე... მეფის ცხედარი სასახლის მთავარ დარბაზში ესვენა ამბიონზე. აქვე იყო წარმოდგენილი სამეფო რეგალიები. დარბაზის ერთ მხარეზე თეთრ საბურველში გახვეული სეფექალები ისხდნენ, მეორეზე — კარისკაცები გადატეხილი კვერთხებით ხელში. ეზოში მეფის ცხენი იყო უკუღმა შეკაზმული, რომლის აღვირი მინაზე მჯდომარე მეუზანგეს ეჭირა. საერთო გლოვაში — დატირებაში გამორჩეული იყვნენ სოლომონ მსაჯული („მოთქმით ტირილი“) და ქიზიყელი ქვრივი დედაკაცი, რომელიც „შენყნარებული იყო კარსა ზედა მეფისასა“. ამ ქალბატონის ტირილი გამორჩეული (აღმატებული)

იყო სხვა მგლოვიარეთაგან. მეორმოცი დღეს ერეკლეს ცხედარი მცხეთაში წასვენეს და სვეტიცხოვლის ტაძარში დაკრძალეს („სვეტიცხოვლის ძველ ტაძარში, საქართველოს ცხელი გული ასვენია“ — ლ. ასათიანი).

უნდა აღინიშნოს, რომ ჟამიანობის გამო (შავი ჭირი მძვინვარებდა) პროცესია თბილისში ვერ შევიდა. მცხეთაში, ეპიდემიის შიშით კახელებმა არაგვზე გადასვლა ვეღარ გაბედეს, კუბო მცხეთელებს გადასცეს და თავად უკან დაბრუნდნენ.

მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ დარეჯან დედოფალი სამგლოვიარო პროცესიას მცხეთაში არ გაჰყოლია. მის გეგმებში შედიოდა, რომ თავისი ღვიძლი შვილებისათვის ტახტი უზრუნველყო. ეს ვერ მოახერხა. თავის მხრივ გიორგი ბატონიშვილმა შეძლო ბატონიშვილებისა და დიდებულებისათვის თავისი ერთგულების ფიცი მიეღებინებია (დარეჯანმა ფიცი არ მიიღო). ამის შემდეგ გიორგი ბატონიშვილი დარეჯან დედოფალთან ერთად თელავიდან გაემგზავრა თბილისში, სადაც ეპიდემია (შავი ჭირი) დამცხრალი იყო.

ქართლ-კახეთის სამეფო ტახტი გიორგი ბატონიშვილმა (გიორგი XII) დაიკავა.

* * *

დიდი ქართველი მოღვაწის, ქართლ-კახეთის მეფის, „პატარა კახად“ ნოდებულის ერეკლე II-ის დაბადებიდან 300 წლის აღსანიშნავი წერილი მინდა დავამთავრო კვლავ სოლომონ ლეონიძის ამაღლებული დატირებით („მოთქმით ტირილი“).

„ხელმწიფე მფლობელო, საზოგადოვ მამავ, მეფე ირაკლი, ვის მივსცე შენის უმაღლესის თავისა და უძლეველის ტანის უზომო ტრფიალება?! ვის დროშას ვემსახურო?! ვინ შევიყვარო?! ვისთვის მოვკვდე?! ვისთვის ვიცოცხლო. შენს უკან სიცოცხლე საზრახვად გამწარებულმან?!“

არსებობს გადმოცემა: დიდმა თამარმა მეფედ კურთხევის დროს თავის სეფესიტყვაში წარმოსთქვა „შიშველი მოვდივარ და ამ ქვეყნიდან შიშველი წავალო“. მეფე ერეკლეს თამამად შეეძლო გაემეორებინა დიდი წინაპრის სიტყვები.

ერეკლე მეორემ შექმნა დიდი ეპოქა. არც ერთ მეფეს, თამარის შემდეგ, არ მიუღია ხალხის დიდი სიყვარული, აღტაცებული ქებათა ქება, როგორც მეფე ერეკლემ. ის დიდი პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე იყო, ჭეშმარიტი გმირი, ბრწყინვალე რაინდი. მისი ხმალი საქართველოსათვის ბრძოლაში არასდროს გადამტყდარა. მრავალნაცად თოფსაც მედიდური წარწერა ჰქონდა:

**„მე ვარ თოფი — მუსაიფი
კახთ ბატონის ერეკლესი“.**

დღეს, ერეკლე მეორის დაბადების სამასი წლისთავზე ხმამაღლა უნდა განვაცხადოთ: იგი იყო ყველა დროის ქართველ გამორჩეულ მოღვაწეთა შორის — გამორჩეული და დიდი; მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია უკვდავთა შორის.

გიორგი გოცირიძე

ისტორიის დოქტორი,
პროფესორი

მ
ე
ფ
ე
ე
ჩ
ხ
ა
ე
-
3
0
0

სამხედრო ხელოვნების პრინციპების გამოყენებით მან მრავალი ზრძოლოა შთაშენებული გამოარჯვებით დაასრულა. ამ ზრძოლების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ იგი ზრძინვალე სამხედრო ტექტიკოსი იყო, რომლის სახელთან სამართლიანადაა დაკავშირებული ქართული სამხედრო ხელოვნების განვითარება XVIII საუკუნის II ნახევარში.

გიორგი გოცირიძე

მ
ე
ფ
ე
ე
ჩ
ხ
ა
ე
-
3
0
0

ერეკლე II – მხედართმთავარი

2020 წელს 300 წელი სრულდება „ლერკულესის, უძლეველი მეფის“ დაბადებიდან, რომელმაც ხანგრძლივი სიცოცხლე ლაშქრობებში, ომებსა და მტრების მოგერიებაში გაატარა და ხშირად უბრალო ჯარისკაცის ცხოვრობდა. ხალხმა მას საალერსო სახელი „პატარა კახი“ უწოდა. ერეკლე II-ის პიროვნება, მისი საქმეები, ფართოდ აისახა ქართველი ხალხის მეხსიერებაში. მისი სახელი ეროვნული დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების სიმბოლოდ იქცა.

ერეკლე II-ის სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობის ერთ-ერთი გამორჩეული ნაწილი იყო სამხედრო საქმიანობა, რომელსაც წარმართავდა რწმენით, რომ საქართველოს გარშემო არსებული მტრული გარემოცვის პირობებში სწორედ სამხედრო ძლიერებას უნდა უზრუნველყო ქვეყნის ეკონომიკური და კულტურული აღმავლობა.

ჩვენი ნაშრომის მიზანია წარმოვაჩინოთ ერეკლე II, როგორც ბრძინვალე მხედართმთავარი და სამხედრო საქმის ნიჭიერი ორგანიზატორი, რისთვისაც გავანალიზებთ მის მიერ წარმოებულ რამდენიმე მნიშვნელოვან ბრძოლას და მიმოვიხილავთ მეფის რეფორმებსა და საქმიანობას, რომელთა მიზანი სამხედრო საქმის მონესრიგება და ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცება იყო.

ერეკლემ პირველი საბრძოლო ნათლობა 15 წლის ასაკში ნეიშენის ველზე ლეკების წინააღმდეგ ბრძოლაში მიიღო, სადაც მნიშვნელოვან გამარჯვებას მიაღწია. მდივანბეგი ომან ხერხეულიძე წერს: „წელსა 1735 მოვიდნენ ლეკნი და ქისიყი მოარბივეს. მაშინ იყო ძე მეფისა თეიმურაზისა ირაკლი წლისა თხუთმეტისა, რომელმაც შემოიბარა სოფლებიდან ჯარი, ეწია ნეიშინის მინდორში და ძლიერად შემოებნენ ლეკნი. გარნა თვით ეს ყმა, ძე მეფისა თეიმურაზისა ირაკლი, მეორედ შევიდა შინაგან ჯარსა ლეკისასა და პირველად

ამან მოკლა კაცი; და ამის მხილველთა კახთა ერთპირად მიმართეს ყივილით და წინაწარმოციეს ჯარი ლეკისა, აჰყარეს ტყვენი და საქონელი და მონყვიტეს უმრავლესნი“. ამ ბრძინვალე სამხედრო წარმატებით გამოვიდა ახალგაზრდა ერეკლე სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობის სარბიელზე.

ერეკლე II ქართული სამხედრო ხელოვნების ტრადიციებზე იყო გაზრდილი. ამასთან ერთად, მისი, როგორც ბრძინვალე სარდლის, ჩამოყალიბებაში დიდი როლი შეასრულა სამხედრო ლაშქრობებში შეძენილმა საბრძოლო გამოცდილებამ, ევროპული და აზიური ქვეყნების სამხედრო ხელოვნების გაცნობამ. მან ირანელი პოლიტიკოსისა და მხედართმთავრის, ნადირ-შაჰის, სკოლა გაიარა, რამაც დიდი გავლენა იქონია დიდი მხედართმთავრისათვის დამახასიათებელი პროფესიული და პიროვნული თვისებების ჩამოყალიბებაზე, ხელი შეუწყო მისი სტრატეგიული ნიჭის გაშლას და პოლიტიკური ჰორიზონტის გაფართოებას. ნადირ-შაჰის კარზე ერეკლე II 1737-1739 წლებში იმყოფებოდა, თან ახლდა ირანის მბრძანებელს ინდოეთში ხანგრძლივი და მძიმე ლაშქრობისას, რომლის დროსაც ის „დარწმუნდა, რომ მხედართმთავარი მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოიპოვებს უბრალო ჯარისკაცის ერთგულებასა და სიყვარულს, თუ მის ლხინსა და ჭირს გაინაწილებს; მან დაინახა აგრეთვე, როგორ შეიძლება შედარებით მცირე ძალებით მრავალრიცხოვანი მტრის დამარცხება“, – ვკითხულობთ გერონტი ქიქოძის „ერეკლე მეორეში“.

მეფემ ქართული ფეოდალური სამხედრო ხელოვნება განვითარების უმაღლეს საფეხურზე აიყვანა. ის ბრძოლაში შეიარაღებულ ძალებს „წესისაებრ“, ანუ ტრადიციული ოთხნაწილიანი საბრძოლო წყობით აყენებდა. ბრძოლას, ძირითადად, არტილერიის გამოყენებით იწყებდა, შემდეგ მასში თოფებს ჩართავდა და ბოლოს მტერს ხმალ-

დახმალ უტევდა. ფრონტსა და სიღრმეში ჯარებს ისე განალაგებდა, რომ ის მოქნილი ყოფილიყო, რათა ბრძოლის პირობებში რთული მანევრის განხორციელების საშუალება მისცემოდა. ამ მხრივ, დამახასიათებელია ბრძოლა ერევნის მახლობლად 1751 წელს. როდესაც აზატ ხანის რიცხოვრებულმა ჯარებმა ძალებმა უკუაქციეს ქართველების მარცხენა ფრთა და ალყაში მოაქციეს მათი ძირითადი ნაწილი, ერეკლემ ექსტრემალურ პირობებში მოახერხა ძალთა გადაჯგუფება და ძლიერი კონტრდარტყმით მტრის დამარცხება.

სამხედრო ხელოვნების პრინციპების გამოყენებით მან მრავალი ბრძოლა შთამბეჭდავი გამარჯვებით დაასრულა. ამ ბრძოლების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ იგი ბრწყინვალე სამხედრო ტაქტიკოსი იყო, რომლის სახელთან სამართლიანადაა დაკავშირებული ქართული სამხედრო ხელოვნების განვითარება XVIII საუკუნის II ნახევარში. ერეკლე მეფე მუდმივად ცდილობდა ბრძოლებში ინიციატივის ხელში ჩაგდებას, რისთვისაც ხშირად აწყობდა სწრაფ მარშებს და მტერს მოულოდნელ დარტყმებს აყენებდა. მისი მხედართმთავრული ნიჭი და ოსტატობა კარგად გამოიკვეთა ჯარების სახეობათა როლის სწორ შეფასებასა და ბრძოლის დროს მათი ურთიერთმოქმედების ეფექტურ ორგანიზებაში.

მეფე ფრიად განსწავლული იყო საომარ ოპერაციებში არტილერიის გამოყენების საქმეში, კარგად იცოდა მისი მნიშვნელობა ცოცხალი ძალის შენარჩუნებისა და მტრის დანაკარგების გაზრდაში, საკუთარი მეომრების საბრძოლო სულისკვეთების ამალღებასა და მოწინააღმდეგე ძალის დემორალიზებაში. ამის საილუსტრაციოდ წარმოვადგინთ ერთ-ერთი ბრძოლის წინ მებრძოლებისათვის მიცემულ მის ინსტრუქციას: „...თუ ისინი გამოვიდნენ და ომი მოუხდესთ, თქვენ მინდორზედ შებმას ეცადენით. კინკლაობასა და იმათსავით თოფების მიშველებასა და ისე შებმას დაეხსენით... ქვეითი კაცი იბერიმ ხანსაც ბევრი ეყოლება, ცხენიანიც რომ დააქვეითოთ და ისე მიხვიდეთ, ზარბაზნებიც წინ მიიმძღვაროთ და ომი ზარბაზნებს დააცადოთ. ...არ აუჩქარდეთ, დააცალოთ, ისინი თქვენზე მოიყვანოთ და თქვენ იმათზე არ მიხვიდეთ, ისე სჯობს, რომ ისინი თქვენზე მოსვლით დალალოთ და ღვითთ თქვენ იმ დალალოლს ერთიანათ შეებათ; ისინი აქეთ-იქიდან ტანებას დაგინყებენ, თქვენ ზარბაზნის სროლის მეტს ნურას იქმთ, ისინი ამაში დაილაღვიან, მასუკან ერთიანად მიანვიით...“

განსაკუთრებით უნდა გაესვას ხაზი მის დამოკიდებულებას მეომრებთან. მათი საბრძოლო სულის ამალღების მიზნით მეფე, როგორც წესი, ბრძოლის დანყების წინ პირადად მიმართავდა ჯარს, მიუძღოდა მათ იერიშზე და მოწინააღმდეგე შეტაკებებში.

განვიხილოთ ერეკლე II-ის სარდლობით ჩატარებული რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი ბრძოლა. ერთ-ერთი მათგანი იყო ამიერკავკასიაში პირველობისათვის მებრძოლ ფანა-ხანთან ყარაბაღის ბრძოლაში გამარჯვება 1750 წელს, რაც ერეკლე მეფის პირადი მონაწილეობითა და ხელმძღვანელობით მენინავე სადროშოს ძლიერმა ფრონტალურმა დარტყმამ განაპირობა. მიუხედავად იმისა, რომ ქართველთა ლაშქარი ტაქტიკურად წამგებიან სიტუაციაში იმყოფებოდა, მოწინააღმდეგის შესახებ სათანადო ინფორმაციით აღჭურვილმა ერეკლე II-მ რთულ რელიეფზე შეტევის განხორციელების გადაწყვეტილება მიიღო. შეტევის შედეგად მტრის საბრძოლო წყობა დაირღვა, მეფის მოწინავე რაზმში ყოფნით შეშინებული ფანა ხანი გაიქცა, რამაც უზრუნველყო მტრის საბრძოლო წყობაში პანიკის გავრცელება და მებრძოლთა დემორალიზება. ქართველთა ლაშქრის ძირითადი ძალების მიერ შეტევის განვითარებამ და გაქცეულ მოწინააღმდეგეზე მიყენებულმა დარტყმებმა მისი სრული განადგურება გამოიწვია. ფანა-ხანზე გამარჯვებამ დიდი ზეგავლენა მოახდინა აზერბაიჯანის სახანოებზე, უზრუნველყო განჯის, ყარაბაღისა და ნახჭევანის სახანოების ვასალური დამოკიდებულება და ქართლ-კახეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთით საზღვრების გაფართოება.

ერეკლეს ბრწყინვალე მხედართმთავრული ნიჭი კარგად გამოჩნდა 1751 წლის ივლისში ჩატარებულ ბრძოლაში აზატ-ხან ავღანთან, რომლის სტრატეგიულ მიზანს ირანის მნიშვნელოვანი ტერიტორიების, ნახჭევანის სახანოსა და სომხეთის დაპყრობა-დარბევის შემდეგ აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში გაბატონება წარმოადგენდა. ყირზულახის ბრძოლას (ერევანთან) სამხედრო ხელოვნების ისტორიაში ძნელად მოეძებნება ანალოგი. რიცხოვრებულ 6-ჯერ მეტმა მტერმა (18 000 მებრძოლი 3 000-ის წინააღმდეგ) ალყაში მოაქცია ქართველთა ლაშქარი. შეიქმნა თითქმის გამოუვალე სიტუაცია. ერეკლეს ბრძანებით ცხენებიდან ჩამოსხდნენ ქართველები და მეფესთან ერთად მოწინააღმდეგისკენ გაემართნენ. მტერმა ჩათვალა, რომ ქართველები დანებებას აპირებდნენ და ახლოს მიუშვა. ბრძოლაში გადამწყვეტი აღმოჩნდა ერეკლე II-ის ბრძანება: „სანამდის მე თოფი არ ვესროლო, ნურვინ მოინდომებთ შეტევასო“. მეფემ თოფის გასროლით მოკლა ერთ-ერთი ავღანი სარდალი, რაც შეტევის დაწყების სიგნალი იყო. ამდენად, ამ სამხედრო ხრიკმა, რომელიც მოულოდნელობის ფაქტორად იქნა გამოყენებული, უზრუნველყო მოწინააღმდეგის ცენტრალური დაჯგუფების სარდლისა და ირგვლივ წინა რიგებში მყოფი მებრძოლების უეცარი განადგურება. ამის შემდეგ გარღვევის მონაკვეთზე ამხედრებულ ქართველთა ლაშქრის სოლისებრი საბრძოლო წყობით მტრის დაჯგუფებაში შეჭრამ მოახდინა

მეფე ერეკლეს ინიციატივით აგებულ საარტილერიო ქარხანაში (ჯაბახანა) ჩამოსხმული ზარბაზნები.

ძირითადი ძალების გახლეჩა-დანანევრება. ერეკლე II-ის ტაქტიკურმა ხრიკმა მონინალმდეგის საბრძოლო წყობაში გამოიწვია პანიკა, მართვის მოშლა და დემორალიზებული ძირითადი ძალების არაორგანიზებულად უკან დახევა. ბრძოლის შემდეგ ეტაპზე განხორციელებულმა დევნამ მონინალმდეგეს არ მისცა ძალების კონცენტრაციის საშუალება, რამაც შეაპირობა მისი საბოლოო განადგურება.

დიდი იყო აზატ ხანის დამარცხების პოლიტიკური მნიშვნელობა. ყარაბაღის, განჯის, ერევნისა და ნახიჭევანის სახანოებზე ზეგავლენის შენარჩუნებით ქართლ-კახეთის პოლიტიკური გავლენა საგრძნობლად გაიზარდა სამხრეთ კავკასიაში. ამ წარმატებამ ერეკლე II-ს და საქართველოს სახელი გაუთქვა ახლო აღმოსავლეთსა და ევროპაში, რაზეც უცხოური წყაროები მიუთითებენ. ამის შემდეგ მეფის მთავარ საზრუნავს ლეკების წინააღმდეგ ბრძოლა წარმოადგენდა.

ოსმალეთისა და საქართველოს აღმოსავლეთით მდებარე მაჰმადიანური სახანოების მიერ ნაქეზებულმა ხუნძახის მფლობელმა ნურსალ ბეგმა 1754 წლის აგვისტოში მოარბია კახეთისა და არაგვის საერისთავოს სოფლები და ალყაში მოაქცია მჭადიჯვრის ციხე. აღნიშნულ ბრძოლაში მონინალმდეგის რაოდენობრივი უპირატესობა გააბათილა ერეკლე II-ის მიერ ბრძოლის სწორად დაგეგმვამ, არტილერიის ეფექტურად გამოყენებამ, სარდლის საბრძოლო შემართების პირადმა მაგალითმა, სინქრონიზებულმა მოქმედებებმა, მალღობებიდან შედარებით ვაკე ადგილებისაკენ მიზანსწრაფულმა შეტევამ. ყოველივე ამან უზ-

რუნველყო მრავალრიცხოვან მტერზე ქართველთა გამარჯვება.

ნურსალ ბეგმა რევანში მომდევნო წელს სცადა და ყვარლის ციხე 1755 წლის სექტემბერში მრავალრიცხოვანი ჯარით ალყაში მოაქცია. ყვარლის ბრძოლის გამარჯვებით დამთავრება რამდენიმე ფაქტორმა განაპირობა: ერეკლემ კარგად იცოდა და მონინალმდეგის საბრძოლო შესაძლებლობები და ნურსალ-ბეგის მოსალოდნელ თავდასხმას მომზადებული დახვდა: მოსახლეობა დროულად გახიზნა და სამობილიზაციო ღონისძიებები სწრაფად გაატარა. მან ციხის ფარული მომარაგებით, ალყის გამრღვევი ჯგუფის კარგი კოორდინაციით უზრუნველყო ციხისა და მისი გარნიზონის ბრძოლისუნარიანობის შენარჩუნება, ხოლო შემდეგ მეფის მიერ ქარელთა მხარეში მარბიელი რაზმების გაგზავნამ, ცხენოსნებისაგან შემდგარი ჯგუფების შემოვლითი მანევრის ჩატარებამ, ორი მიმართულებიდან ერთდროული შეტევის განხორციელებამ განაპირობა მრავალრიცხოვანი მონინალმდეგის დამარცხება.

ერეკლე II-მ ასპინძის ბრძოლით კიდევ ერთი ბრწყინვალე ფურცელი ჩაწერა XVIII საუკუნის საქართველოს სამხედრო ხელოვნების ისტორიაში. რუსეთ-თურქეთის 1768-1774 წლების ომში მონაწილე ქართლ-კახეთის მეფემ მაღალ პროფესიულ დონეზე დაგეგმა სამხედრო მოქმედებები, სწორად შეარჩია ერთობლივი შეტევის ობიექტად ახალციხე. მისი დაუფლებით ოსმალეთს ხელიდან გამოეცლებოდა სტრატეგიული პლაცდარმი, რომელიც უზრუნველყოფდა კონტროლს დასავლეთ საქართველოზე, ხოლო აღმოსავლეთ საქართვე-

ლოს თავდასხმის მუდმივი შიშის ქვეშ ამყოფებდა.

შესწავლილი წყაროების ანალიზის საფუძველზე ასპინძის კამპანია უნდა განვიხილოთ ერთ მთლიან საბრძოლო ოპერაციად, რომელიც შედგებოდა აწყურის, საყუეთი-ტყემლანას და ასპინძის ბრძოლის დასკვნითი ეტაპებისაგან. 1774 წლის 20 აპრილამდე გამართულმა ბრძოლებმა არა მარტო საგრძნობი დანაკლისი მიაყენა მოწინააღმდეგეს, არამედ ქართველებს დიდი ფსიქოლოგიური უპირატესობა შესძინა. ასპინძის ბრძოლის სამხედრო ოპერაციაში მთელი სისრულით გამოვლინდა სამხედრო ხელოვნების უმთავრესი პრინციპები: ძალთა არათანაბარი განაწილება, ადგილმდებარეობის ფეექტური გამოყენება, შეტევის მიმართულების შერჩევა, მოულოდნელობის ფაქტორზე დაყრდნობით მცირე ძალებით მრავალრიცხოვანი მონააღმდეგის განადგურება. ამრიგად, ასპინძის ველზე ხელსაყრელ პოზიციებზე ქართველთა ჯარის სწორად განლაგებამ, კარგად მოფიქრებული გეგმით ბრძოლის წარმართვამ, სარდლებისა და ცალკეული რაზმების მეთაურთა მამაცურმა და უნარიანმა მოქმედებამ, მეფის გამირობამ ქართველთა გამარჯვება განაპირობა, მაგრამ ერეკლემ რუსეთის საექსპედიციო კორპუსის მეთაურის – ტოტლებენის ღალატის გამო ვერ ისარგებლა მიღწეული უპირატესობით და უკან გამობრუნდა.

ერეკლე II-ის სამხედრო საქმიანობაზე საუბრისას მემატინეები მოგვითხრობენ მისი სარდლობით ჩატარებულ მნიშვნელოვან ბრძოლებზე და დასძენენ: „ხოლო ესევეთარნი გამარჯვებანი ირაკლი მეფისაგან უანგარიშონი არიან და ამაღ ყოველნივე ვერ მოვიხსენეთ, არამედ იგი აღვრიცხეთ, რომელი ღირსად ხსოვნისა იყო და სხვანი მრავალნი წერილნი გამარჯვებები დავიდუმეთ“.

როდესაც ვაანალიზებთ ერეკლე მეფის სარდლობით ჩატარებულ იმ მცირერიცხოვან ბრძოლებს, რომელშიც ქართველები დამარცხდნენ, ჩვენ ვერ ვხედავთ მხედართმთავრის ბრალს. მაგ., 1751 წელს შაქის მმართველ აჯი ჩალაბთან განცდილი მარცხის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი ორსარდლიანობა იყო. ამ ბრძოლის შემდეგ თეიმურაზმა საბრძოლო ასპარეზი მთლიანად ერეკლეს დაუთმო. თვით კრწანისის ბრძოლის წინ და ბრძოლის დროსაც ერეკლე მეფეს, როგორც სარდალს, არსებითი შეცდომა არ დაუშვია. დამარცხების მიზეზი ალა მაჰმად ხანის არმიის მრავალრიცხოვნობასთან და ქართლ-კახეთის სამეფოს შინაგან სისუსტესთან ერთად, დიდწილად პოლიტიკური იყო. მან ვერ გათვალა რუსეთის იმპერიის ვერაგული გეგმები. ის ამოდიოდა იმ პრინციპიდან, რომ სამხრეთ კავკასიაში ალა მაჰმად ხანის გაბატონება ეწინააღმდეგებოდა რუსეთის სტრატეგიულ ინტერესებს და, ამდენად, რუსეთი წინ უნდა აღსდგომოდა ალა მაჰმად ხანის აგრესიას ქართლ-კახეთში.

ერეკლემ, როგორც მთავარსარდალმა, შეს-

ანიშნავად იცოდა სამხედრო ხელოვნების ძირითადი პრინციპები: ძალთა არათანაბარი განაწილება, ადგილმდებარეობის თვისებების გამოყენება, დარტყმების მთავარი და დამხმარე მიმართულებების განსაზღვრა, ბრძოლის უზრუნველყოფის სახეებისა და მანევრის ფართო გამოყენება და, რაც მთავარია, მათში მოულოდნელობის ფაქტორის გათვალისწინება; მეფის მიერ ჩატარებული ბრძოლები ცხადყოფენ, რომ იგი თანაბრად ძლიერი იყო როგორც თავდაცვითი, ისე შეტევითი ბრძოლების წარმოებაში. ხშირად ინტუიციურად მოქმედებდა, ბრძოლის საკუთარ გეგმას ახვევდა თავს მოწინააღმდეგეს და მას პასიურ მდგომარეობაში აყენებდა. ტაქტიკური მოქმედებების ასეთი ფორმები ერეკლე II-მ განავითარა და თითქმის სრულყოფილებამდე მიიყვანა. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენ შეიძლება თამამად განვაცხადოთ, რომ სამხედრო-პოლიტიკური აზროვნებით, ჩატარებული ბრძოლების რაოდენობით, ხარისხითა და მასშტაბებით ის შესანიშნავი სარდალი და ბრწყინვალე ტაქტიკოსი იყო.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ერეკლე II-ის შეიარაღებული ძალები ხარისხით სჯობდნენ თავის მოწინააღმდეგეებს. აქ მნიშვნელოვანია რუსეთის იმპერიის შეიარაღებული ძალების წარმომადგენლის, ქართლ-კახეთის სამეფოს დასაპყრობად საქართველოში მოვლენილი გენერალ-მაიორ ივანე ლაზარევის, შეფასება: „ეს ჯარი საუკეთესოდ განვრთნილი და მომზადებულია, რომ შეიარაღების მხრივ ღარიბი არ იყოს“.

ერეკლე II-ის მიერ მოპოვებული სამხედრო წარმატებები შედეგი იყო იმ დიდი სახელმწიფო-ადმინისტრაციული და სამხედრო რეფორმებისა, რომელსაც ის მიზანმიმართულად ატარებდა და რომლის მიზანიც ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის ამაღლება იყო. მეფის ხელისუფლების გაძლიერებასა და განმტკიცებას ისახავდა მიზნად ქსნისა და არაგვის საერისთავოების და ზოგიერთი სახანოს გაუქმება და უფრო წერილ ადმინისტრაციულ ერთეულებად – სამოურავოებად დაყოფის გზით მათი პირდაპირი დაქვემდებარება მეფის ხელისუფლებისათვის, ცვლილებების განახორციელება სადროშოების სისტემაში, სარდლებისა და მათ დაქვემდებარებაში მყოფი პირების უფლება-მოვალეობების ახლებურად განსაზღვრა, რამაც მართვის სისტემა უფრო მოქნილი გახადა, ხელი შეუწყო ლაშქრის დროულად მობილიზაციასა და შეკრებას. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მეფის მიერ განხორციელებულმა ამ ღონისძიებებმა ფეოდალური ჯარის ხასიათი საფუძვლიანად ვერ შეცვალა. რეგულარული ჯარის ფუნქციონირებისათვის დიდი ფინანსური რესურსი იყო საჭირო, რაც, სამწუხაროდ, ქვეყანას არ გააჩნდა. მაგრამ ამ პრობლემის შესაძლებლობის ფარგლებში მოგვარებას ისახავდა მიზნად მუდმივი ჯარის ნაირ-

სახეობის – „მორიგე ლაშქრი“ შექმნა. ერეკლეს ინიციატივით საქართველოს სინამდვილეში განხორციელებული ეს ნოვაცია იყო პირველი ნაბიჯი ფეოდალური ჯარის დრომოჭმულობისა და ჩამორჩენილობის აღმოსაფხვრელად, რაც თითქმის წარმატებით განახორციელა. ამ რეფორმის შედეგად მეფის განკარგულებაში მუდმივად იყო 5 000 მეომარი, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობა. მეფის განკარგულებით, სადროშოებსა და სამოურავოებში შეიქმნა სამდეგროები, რაც გამიზნული იყო მტრის მცირე ჯგუფების მოულოდნელი თავდასხმების აღსაკვეთად. ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ სადაზვერვო სისტემის ფუნქციონირებაშიც. ერეკლეს დავალებით სამხედრო წესდებების, დარიგებებისა და ინსტრუქციების სახით ითარგმნა სხვადასხვა ნიგნი, რასაც მორიგე ჯარის განვრთნასა და ფუნქციონირებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეჰქონდა.

ჯარში გასაწვევი კონტინგენტის სრული მობილიზაციის მიზნით, ერეკლე II-მ მოსახლეობის აღწერა ჩაატარა. ლაშქარი დაყო ორგანიზაციულ სტრუქტურებად: ასეულად, ხუთასეულად, ათასეულად და სხვ. და მათ დაუნიშნა მეთაურები, რამაც ჯარი უფრო ორგანიზებული, მართვადი და, რაც მთავარია, ეფექტური გახადა. შემოიღო რიგი თანამდებობები: მიწაში — ათასისთავი, ფონსადაში — ხუთასისთავი, უბაში — ასისთავი, თოფჩიბაში — მეზარბაზნეთა უფროსი და სხვა. დააწესა სამხედრო წოდებები – კაპრალი, სერჟანტი, უნტეროფიცერი, ოფიცერი, არტილერიის კაპიტანი, მაიორი, პოლკოვნიკი, გენერალი. შესაბამის თანამდებობებზე დანიშნა უშუალოდ მეფის მიერ ხორციელდებოდა. მართვის გასაუმჯობესებლად ერეკლემ შექმნა ე.წ. სამხედრო კანცელარია. ქართლ-კახეთის სამეფოს ლაშქარს სპეციალური მომზადების მქონე პირები წვრთნიდნენ რუსული წესის მიხედვით.

ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობასა და სამხედრო ძლიერებას, სხვა ფაქტორებთან ერთად, მეფის მიერ განხორციელებული ეკონომიკური ხასიათის საქმიანობაც ემსახურებოდა. ამ მიმართულებით, პირველ რიგში, უნდა განვიხილოთ მის მიერ გადადგმული ნაბიჯები სამთამადნო მრეწველობის განვითარებისათვის, რაც უზრუნველყოფდა შეიარაღებისა და ტყვია-წამლის წარმოებას. საბედნიეროდ, ამისათვის საჭირო პუნებრივი რესურსი საქართველოში მოიპოვებოდა. ამიტომ ერეკლე II-მ სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის რანგში აიყვანა სამთამადნო წარმოება, რომლის განვითარებისათვის ენერგიული ნაბიჯები გადადგა. კერძოდ, მაღალი ანაზღაურების გადახდის პირობით ოსმალეთიდან ჩამოიყვანა ბერძენი ოსტატები, რომლებმაც 1774 წელს ახტალასა და ალავერდში ვერცხლისა და სპილენძის მოპოვები-

სა და გამოდნობის საქმე განავითარეს. ყოველივე ამან კი საჭირო ნედლეულით უზრუნველყო ერეკლესავე ინიციატივით 1749 წლიდან თბილისში მოქმედი საარტილერიო ქარხანა (ჯაბახანა) და განაპირობა სამხედრო წარმოების განვითარება, რაც აისახა ქართლ-კახეთის სამეფოში ზარბაზნების, ციხის თოფების, ზამბულაკების (სპარსული დიდი თოფი), ხელყუმბარების, თოფ-იარაღის და სხვა სამხედრო დანიშნულების იარაღის წარმოებაში.

უნდა გამოვყოთ ერეკლეს ძალისხმევა არტილერიის საქმის ქართველებისათვის შესწავლის საქმეში, რაც სუბიექტური და ობიექტური ხასიათის სირთულეებთან იყო დაკავშირებული და ყოველთვის მარტივი არ იყო. მაგ., ერეკლეს თხოვნის მიუხედავად, საქართველოში არ დარჩა სამთამადნო საქმის მცოდნე გერმანელი მოგზაური გილდენშტეტი, ხოლო კავკასიაში რუსეთის საექსპედიციო კორპუსის მეთაურმა, გრაფმა ტოტლებენმა აუკრძალა მის დაქვემდებარებაში მყოფ პოდპოლკოვნიკ ს. ჩოლოყაშვილს და თავად ა. თარხან-მოურავს ქართველებისთვის საარტილერიო საქმე ესწავლებინათ. მხოლოდ ამ ორი პიროვნების პირად სიმამაცეს და პატრიოტულ მოტივებს უნდა მივანეროთ მათ მიერ ბრძანების შეუსრულებლობა და თბილისში საქმიანობის გაგრძელება, რამაც მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი საქართველოში არტილერიის განვითარებას. არტილერიისტთა კადრების მოსამზადებლად მეფე ზოგჯერ უცხოელ სპეციალისტებსაც იწვევდა. მაგ., მის შვილიშვილს, დავით ბატონიშვილს, საარტილერიო სამხედრო განათლება ავსტრიელი ოსებ იაკობის ძე გეტინგისაგან მიუღია.

ერეკლე დიდ ყურადღებას აქცევდა და პირადად აკონტროლებდა ქართლ-კახეთის სამეფოში ტყვია-წამლის დამზადებასა და ვაჭრობას, საფორტიფიკაციო ნაგებობების, ძველი და ახალი ციხე-სიმაგრეებისა და ციხე-გალავნების მშენებლობა-შეკეთებას, სამხედრო თვალსაზრისით მათთვის ადგილების შერჩევას, რომლის დროსაც გათვალისწინებული იყო სასიგნალო სისტემის მნიშვნელობა და მისი სრულყოფის საჭიროება.

ამრიგად, ერეკლე II საქმიანობის ანალიზი ცალსახად ადასტურებს, რომ ის იყო ბრწყინვალე მხედართმთავარი და სამხედრო საქმის ორგანიზატორი. მან სამართლიანად დაიმკვიდრა ადგილი დიდი მხედართმთავრების პლეადაში. ამბობენ – ლუდვიგ ვან ბეთჰოვენმა მას თავისი ლეგენდარული ქმნილება, მესამე სიმფონია მიუძღვნაო. მე არ ვიცი, რამდენად მართალია ეს ამბავი. ჩემთვის მეფის ტანზე აღმოჩენილი, ბრძოლებში მიღებული ის 94 ჭრილობაა მისი გმირული სულის სიმფონია, რომელიც მან შექმნა და შთამომავლობას დაგვიტოვა თავისი სახელის სადიდებლად.

ნანა
რჩეულიშვილი

თუ სარწმუნოდ მივიჩნევთ აზრს, რომ რომანტიკუ-
ლი აზროვნება, ჩვენში, ჯერ კიდევ ბატონიშვილ ქალოთა
პოეზიაში ჩაისახა, მაშინ ვიტყვით, რომ ამ მსოფლიო
მნიშვნელობის ლიტერატურული მიმდინარეობის წარმო-
შობა ქართულ მწერლობაში, უშუალოდ, მეფე ერეკლეს
სახელთანაა დაკავშირებული. ამგვარი დასკვნა ორმაგად
მნიშვნელოვანია, როგორც ქართული მწერლობისათვის,
ისე მეფის, როგორც სახელმწიფო მოღვაწის, სულიერი
ზიოგრაფიისათვის.

ნანა რჩეულიშვილი

ო
ლ
ა
ნ
ა
რ
ჩ
ე
უ
ლი
შ
ვი
ლი

„საქართველოს ცხელი გული...“

„მე ვიმარჯვებ ევროპაში, ხოლო აზიაში იმარჯვებს
უძლეველი მეფე ქართველთა – ერეკლე“.

ფრიდრიხ დიდი, პრუსიის მეფე

„ბერძნები ამაცობენ ალექსანდრე მაკედონელით,
რომაელნი იულიოს ცეზარით, რუსნი – პეტრე დიდით,
ჩვენც კადნიერად შეგვიძლიან ვიამპარტავნოთ
ჩვენი სასიქადულო მეფით, რომელიც ჭეშმარიტად
შემკობილია ზემოხსენებულთა გმირთა ღირსებით“.

დეკანოზი გაიოზი, სემინარიის რექტორი

ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის ისტორია
ფაქტიზად ინახავს არაერთი ქართველი მეფის შარა-
ვანდელით მოსილ მხატვრულ სახეს. მათგან, განსა-
კუთრებული სიყვარულითა და რუდუნებითაა გან-
სახოვებული მეფე ერეკლე მეორის, „პატარა კახის,
შთამბეჭდავი სახე – სახე დიდი მამულიშვილისა და
ღრმად მოაზროვნე ერის მამისა.

„მე არა ვფიქრობ, ვითარცა მეფე,
თვისს დიდებისთვის სისხლთა აღმჩქეფე,
არამედ, ვითა მამა კეთილი,
რომელსაც სურს, რომ თავისი შვილი
თვის სიცოცხლეშიე დაასახლკაროს...“

ეს სიტყვები – ერის ბედზე ზრუნვისა და ღრმა
ფიქრის შედეგი, ქართული რომანტიზმის ბრწყინ-
ვალე წარმომადგენელმა, ნიკოლოზ ბარათაშვილმა,
ამოათქმევინა თავის სახელოვან დიდ პაპას... და დარ-
ჩა ის ქართულ მხატვრულ სიტყვიერებას, როგორც
ეტალონი ქართველი მეფის მოვალეობის უმაღლესი
გამოვლინებისა. ალბათ, ამიტომაც, როდესაც ვსაუ-
ბრობთ ერეკლე მეფის სახეზე ქართულ მწერლობაში,
უპირველესად გვაგონდება პოემა „ბედი ქართლისა“,
ალსავესე ღრმად ეროვნული მრწამსითა და ტკივი-
ლებით.

ვიდრე მეფის ლიტერატურულ სახეებს განვიხი-
ლავდეთ, თუ გადავხედავთ ქართული მწერლობის
ისტორიის მთლიან პროცესს, შევნიშნავთ, რომ მეფე
ერეკლე მეორეს მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის
ამ პროცესის განახლებაში. მისი მონუმენტური სახე

ცოცხალი ნიშანსვეტივით დგას მე-18 საუკუნის დასას-
რულის, არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივი მმართვე-
ლობის სფეროში, არამედ, ქართული მწერლობის ალო-
რძინების გზაჯვარედინზეც. კერძოდ, ვგულისხმობთ,
იმ ძლიერი ლიტერატურული მიმდინარეობის უშუალო
კავშირს მეფის, როგორც სახელმწიფო მოღვაწის
სახელთან, რომელსაც რომანტიზმი ჰქვია და რომელ-
მაც გზა გაუხსნა ქართულ მწერლობას ევროპული
კულტურისაკენ. ქართულ პოეზიაში რომანტიკულ-
მა მოტივებმა პირველად ბატონიშვილთა ლირიკულ
ლექსებში იჩინა თავი. ერეკლეს ასულებმა – მარიამ,
ქეთევან და თეკლე ბაგრატიონებმა, ანწყო-
ნალველით დამძიმებულებმა, პირველებმა დაიტირეს მშობელი
ქვეყნის გმირული წარსული, რომელიც არსებითად
უკავშირდებოდა სახელოვანი მამის დიდებულ სახეს.

„წარხდეს ნალკოტნი მაღალნი, ჰო,
საცთურითა ძნელითა,
ვა, დიდებული პალატნი იქმნა მტერთ
საცინელითა ...
დაბრუნდა ეტლი უკულმა, წარხდა
დღე კეთილმზიანი,
დაემხო ტახტი მაღალი, რა ბედნიერი,
სვიანი...“

(მარიამ ბაგრატიონი – ბატონიშვილი)

„ჩრდილოთ ვიხილე მცირე ღრუბელი,
ბედნიერ პალატთ დამამოხბელი...“

(ქეთევან ბაგრატიონი – ბატონიშვილი)

„იგლოვ მაღალ ტახტს, ვაი, წახდომილს,
დიდებულ პალატს, მსწრაფლად დამხობილს...“
(თეკლე ბაგრატიონი – ბატონიშვილი)

თუ სარწმუნოდ მივიჩნევთ აზრს, რომ რომანტიკული აზროვნება, ჩვენში, ჯერ კიდევ ბატონიშვილ ქალთა პოეზიაში ჩაისახა, მაშინ ვიტყვით, რომ ამ მსოფლიო მნიშვნელობის ლიტერატურული მიმდინარეობის წარმოშობა ქართულ მწერლობაში, უშუალოდ, მეფე ერეკლეს სახელთანაა დაკავშირებული. ამგვარი დასკვნა ორმაგად მნიშვნელოვანია, როგორც ქართული მწერლობისათვის, ისე მეფის, როგორც სახელმწიფო მოღვაწის, სულიერი ბიოგრაფიისათვის. ქართული მწერლობა გარკვეულწილად ვალშია დიდი მეფის პიროვნული სახის მიმართ. ჩვენ შევეცდებით, ერეკლე მეორის მხატვრულად განსახილველი სახეების მიმოხილვას ქართულ მწერლობაში, რომლებიც, ფაქტიურად, მეფის გარდაცვალების შემდეგაა შექმნილი. გოდერძი ფირალიშვილით დავიწყებთ, რომელიც სადღესოდ, მიჩნეულია ავტორად ცნობილი ლექსისა – „თუშთა, ფშავთა და ხევსურთაგან გლოვა ირაკლი მეორისა.“

გოდერძი ფირალიშვილს, თავის დროზე, მდევნად უმსახურია ერეკლე მეორისა და გიორგი მეთორმეტის კარზე. მნიშვნობარი, განათლებული პიროვნება, ახლო ურთიერთობაში ყოფილა მირიან ბატონიშვილსა და მის წრესთან. მიუხედავად იმისა, რომ სიცოცხლის მეორე ნახევარი პეტერბურგში გაატარა, იქვე გარდაიცვალა და დაიკრძალა, არასოდეს უღალატია ეროვნული თავისუფლების იდეებისათვის, რაც ასე მკვეთრადაა გამოსატყული ზემოთ ნახსენებ ლექსში. თუმცა მას „დატირება“ ჰქვია, მაგრამ მკითხველი ადვილად მიხვდება, რომ ლექსი მოწოდებაა სამომავლო ბრძოლისაკენ.

„აღსდევ, გმირთ-გმირო, ნუ გძინავს, მტერთა
ისმიან ხმანია,
გრძლად ძილის ჩვეულ როდის ხარ,
მიგვისხმე უნჯნი ყმანია...
გაშალე დროშა მძლეველი, ნვერმახვი,
მტერთა ზარია...
განვჰფანტოთ მტერნი ჩვეულად, ვასვათ
სასმელი მწარია.“

ფირალიშვილის ვრცელ ლექსში მეფე ერეკლე უშიშარ მებრძოლად დახატული, გმირთა გმირი, მტერთა მების მტეხავი და მოყმეთა მცველი, ბრძოლით მამურალი. ახლა, თუმცა ძილშია, ინათებს თუ არა, ჩვეულები-სამებრ აღკაზმული, თავის ლაშქარს ბრძოლისაკენ მოუწოდებს კვლავ... მაგრამ, სამწუხაროდ —

„იგი არა გვყავს საჭერეტლად, სხვა ვილა
ვსძებნეთ ვარგია?
ჰო, წარხდი, ჩვენო ნუგეშო, დიდებავ,
დაგვეკარგეა!“

ერეკლე მეფის დატირების მხატვრული ღირსეულობით გამორჩეული ნიმუში შემოგვინახა პლატონ იოსელიანის მონოგრაფიამ — „ცხოვრება მეფისა გიორგი მეათეცამეტისა“, რომელიც დაწერილია მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში. ვგულისხმობთ, სიბრძნით განთქმული მსაჯულისა და სამეფო კარის მდივნის, სოლომონ ლი-

ონიძის სამგლოვიარო ტექსტს — „მოთქმით ტირილი საქართველოს მეფის, ლერკულეს ღირსისა“. „ტირილში“ ზეალმატებული დიდებითა და უკვდავების შარავანდედითაა შემოსილი მიცვალებული მეფის სახე, უჩვეულო მეტაფორებითაა შემკული მისი დამსახურება ერისა და ქვეყნის წინაშე... ამ გლოვაში ჩართულია მთელი კოსმიური სამყარო, წინაპართა აჩრდილები, მსოფლიო ქრისტიანული მრწამსი და ეს ერთობა იძლევა საოცარი მწუხარების სურათს ქართველი ერისათვის „დღისით მზისა და ღამით მთოვარის“ სამუდამო დაბნელებისა, სამუდამო ჩაქრობისა. შთამბეჭდავია უფლისადმი მიმართვა:

„მაღალო და ძლიერო ღმერთო! დავაკლდით ერნი ქრისტიანენი მემკვიდრესა პატრონსა და საზოგადოსა მამასა; ძლიერსა და მხნესა მამაკაცსა ჩვენ ვსტირით. და მეფე ერეკლე — თავი, განმგებელი ერისა, ხელი, მზრდელი ობოლთა, მკლავი, მომგერებელი მტერთა და გვამი, შრომისა მოყვარე მისი, — საფლავში ირღვევა. შენ გვედრებით, იესოს სისხლით ცხებულს მეფის ერეკლეს კაცთმოყვარე სულს ნუ შეანუხებ და იმისგან დაობლებულსა საქართველოს მოხედ.“

„მოთქმით ტირილს“ სამართლიანად მივიჩნევთ ერეკლე მეორის პიროვნების მხატვრულად განსახილველობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ძეგლად. მის ტექსტს, გამორჩეულს, არა მხოლოდ თავისი ფორმითა და შინაარსით, აგების პრინციპითაც — ცალკე თემატურ აბზაცებად დანაწევრებულს, რეფრენად გასდევს მთელი კასკადი რიტორიკული შეკითხვებისა და მოწოდებისა: „რად სტირით, ძენო, ობოლნო, მამისა-აგან?“ „რად სტირი სადავითოვ სახლო?“ „იგლოვდი, ქვეყანაგ!“ „სტიროდე ცაო!“ „დაბნელდი მზეო!“ და სხვ. ამ გლოვაში, სოლომონ ლიონიძეს, დიდი ღირსებით აქვს შეთავსებული პირადი და საზოგადო სიყვარული ქვეყნის პატრიოტი მეფისა და ყმათა პატრონის მიმართ. ამ განწყობით ღალატებს ბრძენი მსაჯულის ყოველი ამოკვნესა მამად მიჩნეული ძვირფასი გვამის წინაშე: „ჩემს უღირსად, შენგან მოწყალებით გაზრდილი, შენის კარგის ბატონყმობის ტრფიალი სოლომონ, აქამდის რად მაცოცხლე, თუ ასე ოხრად დამაგდებდი?“

ზემოთ ვახსენეთ ქართული რომანტიზმი, მნიშვნელოვანი ლიტერატურული მიმდინარეობა, რომელიც მე-19 საუკუნის დასაწყისში აღორძინდა ჩვენში. ქართველი რომანტიკოსები დიდი სულიერი ტკივილებით განიცდიდნენ ეროვნული დამოუკიდებლობის დაკარგვას, მისტიროდნენ წარსულს, ეჭვით გაჰყურებდნენ მომავალს. მათ პოეტურ შემოქმედებაში გამოხატული თავისუფლების აპოლოგია პირდაპირ დაუკავშირდა მეფე ერეკლეს სახელსა და მის მიერ გადადგმულ ნაბიჯს. ვახტანგ ორბელიანმა, ერეკლეს ნაბოლარა ქალიშვილის, თეკლეს უმცროსმა ვაჟმა, მხატვრულ სიტყვაში გააცხადა თავისი სახელოვანი პაპის დიდებული სახე. რომანტიკოსი პოეტი სამეფო სახლის შთამომავლის სიამაყით აღწერს მეფის თავდაუზოგავ სიყვარულს და გმირულ შემართებას. მისი ლექსები: „ირაკლი და იმისი დრო“ და „ირაკლი და კობტა ბელადი“, სამართლიანადაა შესული ქართული პოეზი-

ის საგანძურში. გმირი პაპის აჩრდილი, შვილიშვილის თვალთი განცდილი, მთლიანად ავსებს ქვეყნის უბედო ანწყობით დატანჯული პოეტის სულს.

„კახეთი ბრწყინავს მზის სხივით,
ალაზნის ზვირთი გრიალებს,
ირაკლის სული ზეციდგან მათ უმზერს,
მათზე ტრიალებს!“

ერეკლე მეფის, როგორც დიდი პაპის სიყვარულით განათებულ ხსოვნას, ჯეროვანი პატივი მიაგო გრიგოლ ორბელიანმა, მე-19 საუკუნის საქართველოს სახელმწიფოებრივი მმართველობის სათავეში მდგომმა ქართველმა პოეტმა-გენერალმა. თავის პატრიოტულ პოემაში „სადღეგრძელო, ანუ ომის შემდგომ ღამე ღამე, ერეკლის სიახლოვეს“, პოეტმა საგულისხმო ეპითეტებით შეამკო „ივერის ნუგემ-დიდება“, „თვისის დროის გამმშვენებელი“ პატარა კახი. მეფის მიერ გადახდილი სისხლისმღვრელი ომების ფასი ყველაზე კარგად ესმოდა რუსულ არმიამ ქართული გულით მებრძოლ გენერალს, ლეკთა აულები რისხვას. ირაკლის სახელის ხსენებისას, პოეტს სინანულის გრძობა ეუფლება და მწარედ შენიშნავს:

„მამული ველარ იხილავს ირაკლის ხმალსა
მღელვარეს,
დიდება ივერისა მასთან მარხია სამარეს!“

ცალკე აღნიშვნის ღირსია სოლომონ დოდაშვილის მხატვრულ-ისტორიული ნარკვევი – „ქართული ისტორია. მეფობა ირაკლი მეორისა“. მეფის ვაჟკაცურ შემართებას ავტორი ოსტატურად გადმოსცემს შთაბეჭობელი სიტყვებით. მეფე ერეკლეს ხმალთან ერთად ენაც რომ უჭრიდა, ეს ცნობილი ფაქტია. ნარკვევში განსაკუთრებული ხაზგასმითაა წარმორჩენილი მეფის სიტყვა ერთ-ერთი ბრძოლის წინ, როდესაც საგრძნობლად დიდი იყო რაოდენობრივი სხვაობა მუსულმანთა ჯარსა და ქართველთა მხედრობას შორის. „ჩემნი ძმანო და შვილნო, ნუ შეჰკრთებით, ნუ შეშინდებით რიცხვისაგან მტერთასა. რაოდენ უმეტეს არს რიცხვი მათი, ესეოდენ უმეტეს იქმნების ძლეული... მე მივალ დასაფარველად მამულისა ჩემისა და საყვარელთა ქვეშევრდომთა ჩემთა... გამხნევდით... მიიღეთ მაგალითი ჩემგან... ღმერთი შეგვეწვევს!“

რომანტიკოს პოეტთაგან, ერეკლე მეფის მხატვრულ სახესთან, ყველაზე ახლოს, ბარათაშვილი მივიდა. ქართლის ბედზე მუდამ მჭმუნვარე პოეტს აწუხებდა დიდი პაპის გადანყვეტილების ირგვლივ მოარული არაჯანსაღი ხმები. რამ უბიძგა მეფეს ჩრდილოეთისაკენ მიეპყრო იმედიანი მზერა? რას ელოდა ერის მამად მიჩნეული „პატარა კახი“ ერთმორწმუნე რუსეთისაგან? ამ მტიკონეულ კითხვებზე გასცა პასუხი 21 წლის გენიოსმა ტატო ბარათაშვილმა თავის უკვდავ პოემაში „ბედი ქართლისა“. აქ, მეფისა და მისი მსაჯულის დიალოგში გამოიკვეთა არჩევანი, არა მეფის პირადი განდიდებისათვის, არამედ ერის ფიზიკური და სულიერი გადარჩენისათვის. ეს ისტორიული აუცილებლობით გამოწვეული ნაბიჯი მეფისაგან მოითხოვდა დიდ განსჯას, თუმცა: „დიდი ხანია გულს ირაკლისას გარდუნევეტია ბედი ქართლისა“.

სამოციანელებმა გარკვეული ხარკი გაიღეს

სახელოვანი წინაპრის სახელისა და საქმის უკვდავსაყოფად. აკაკი წერეთელმა დაწერა ისტორიული პოემა „პატარა კახი“. „წინარმოების ცენტრში დგას – პატარა კახი, ახალგაზრდა ერეკლე. პოეტი აქ უმღერის საქართველოს ამ ახალგაზრდა არნივის პირველ გაფრენას“ (პავლე ინგოროყვა). ილია ჭავჭავაძემ საგულისხმო წერილები მიუძღვნა მეფის ღვანლსა და მის ისტორიულ მნიშვნელობას ერეკლეს გარდაცვალებიდან ასი წლის თავზე. როგორც აღნიშნა ილიამ – „...სახელოვანი ერეკლე მისთანა კაცი ყოფილა, რომელსაც შთამომავლობისაგან სამართლიანად ეთქმის: მოკვდა და თავისის ანდერძით აწ ისევ საქმობს მკვდარი“. ქართული პედაგოგიკის დიდმა წარმომადგენელმა, იაკობ გოგებაშვილმა, თავის „დედაენის“ საკითხავებში, შეიტანა ხალხური ლექსები ერეკლე მეფის საგაჟაკო ამბების შესახებ, ხოლო, „ბუნების კარში“ – ისტორიული მონათხრობი მეფის მოღვაწეობის ირგვლივ. იაკობს კარგად მოეხსენებოდა ის დიდი გავლენა ქართველ ყმაწვილებზე, რომელსაც აუცილებლად მოახდენდა მეფე ერეკლეს საგმირო-საგაჟაკო საქმეები.

მე-20 საუკუნის ქართულ პოეზიაში მოჩანს გმირი მეფის მხატვრულად შემკული არაერთი სახე. მკითხველს შევასხენებ ნიჭიერი ქართველი მწერლის, გიორგი შატერაშვილის ლექსს – „ერეკლე მეფის ანდერძი“, რომელიც 1944 წელს დაინერა და რომელსაც უდიდესი გავლენა ჰქონდა დიდ სამამულო ომში მებრძოლთა პატრიოტულ განწყობაზე. ლექსში ჰეროიკული პათოსითაა გაცხადებული კახთ-ბატონის მიმართვა ქართველი ხალხისადმი, მშობელი მიწის დასაცავად მტრის ხელყოფისაგან:

„სად მეცალა მე სალექსოდ, საიგავოდ,
საარაკოდ,

ჩემი სისხლის წვეთებია საივროს თუ
საარაგოს.

მოდით, ნახეთ, თქვენ გეძახით ქსნის პირას
თუ თრიალეთზე,

მოძებნეთ, რომ ჩემი სისხლი თქვენს ძარღვებში
თქრიალებდეს...

დახედეთ და თქვენი მტრების სიძულვილით
დაითვერით,

შეიყვარეთ, ჩემ ხმალს ჰკითხეთ, როგორ
მძულდა ჩემი მტერი“.

მიმოხილვას დავასრულებთ იმ სიტყვებით, რითაც დავიწყეთ... ანუ, რითაც დავასათაურეთ ეს მოკლე მიმოხილვა. ესაა, ქართული პოეზიის „მარგალიტი“, მარად ჭაბუკი პოეტის, ლადო ასათიანის ლექსი „სალალობო“. ის, როგორც მარადიული ძახილი თავისუფლებისათვის საბრძოლო მზადყოფნისა, ქართველისათვის ყველა დროში ასე საქირო (ვინ იცის, კიდევ რამდენ ხანს!), მეტაფორაში წარმოთქვამს მეფის სახელს, როგორც საკრალურს, როგორც ხელმეფეებს, მაგრამ, ამავედროულად, იმედისმომცემსა და „ჩუმი ნატვრით“ სანატრელს:

„ჯერ ხომ მცხეთის სვეტიცხოვლის
დიდ ტაძარში,

საქართველოს ცხელი გული ასვენია“.

თინათინ თუშაბრამიშვილი

ფილოლოგიის დოქტორი

მ
ლ
ა
ნ
ა
ს
ი
ტ
ყ
ვ
ი
ე
რ
ე
ბ
ა
ს

მართლაც, ხალხურ ზეპირსიტყვიერებას არ გამოუჩენია სიტყვაძეგნი და დიდებული მეფის წინაშე. ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო პოეზია მისტიკის იმ დროს, როცა მეფობდა ერეკლე მეორე, როცა ქართლ-კახეთი და სრულიად საქართველო – საამაყო მეფის ზრუნვის ობიექტი იყო. მეფისადმი მიძღვნილ ლექსებში იგრძნობა ის დიდი ნდობა და სიყვარული, რომელსაც ქართველი ხალხი განიწყობდა ხალხისათვის მზრუნველი მეფის მიმართ.

თინათინ თუშაბრამიშვილი

ო
ლ
ა
ნ
ა
ს
ი
ტ
ყ
ვ
ი
ე
რ
ე
ბ
ა
ს

ერეკლე II-ის სახე

ქართულ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში

ადამიანი თავისი განუწყვეტელი მოქმედებით ქმნის ნივთიერ და სულიერ კულტურას. ხალხური სიტყვიერებაც სულიერი კულტურის ნაწილია.

გავრცელების ზეპირი ფორმა – ეს არის ყველაზე თვალსაჩინო ნიშანი ფოლკლორული შემოქმედებისა. ამიტომაც მას ხშირად უწოდებენ „ზეპირსიტყვიერებას“. ხალხური შემოქმედება იქმნება ზეპირად და ვრცელდება ზეპირად, ზეპირი სახით გადაეცემა თაობიდან თაობას და განაგრძობს არსებობას წიგნური ცივილიზაციის ხანაშიც. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხალხური სიტყვიერება მჭიდროდ არის დაკავშირებული სინამდვილესთან.

ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების შესწავლა, გარდა ესთეტიკური სიამოვნებისა, გვასწავლის უძველესი დროის ადამიანების ყოფა-ცხოვრებას, ტრადიციებს... გვიცოცხლებს ამა თუ იმ ისტორიული თუ მითოლოგიური გმირის სახელსა და მათ გმირულ ცხოვრებას.

ამჟამად, ჩვენი კვლევის საგანი გახლავთ – ერეკლე მეორის სახე ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში. როგორც ისტორიკოსები და სახალხო მთქმელები გადმოგვცემენ, ერეკლესათვის ხალხს სიყვარულით – „პატარა კახი“ – შეურქმევია. ეს სახელი დღემდე შერჩა მას. ერეკლე მეორე ჭეშმარიტი სახალხო გმირი იყო, რომელმაც მშობელი ხალხის უსაზღვრო სიყვარული და პატივისცემა თავისივე სასიქადულო საქმეებით დაიმსახურა.

ქართულ ხალხურ პოეზიაში ერეკლე მეფის გმირული ცხოვრების შესახებ არაერთი ლექსი მოგვეპოვება, რომლებიც სავსეა მეფისადმი ქართველი ხალხის უსაზღვრო პატივისცემითა და სიყვარულით. მოგეხსენებათ, რომ სიტყვის

ზეპირი გავრცელება გარდაუვალად იწვევს ტექსტის ცვლილებას. დროსა და სივრცეში იგი იცვლება, იჩენს ვარიანტებს. ეს ხალხური ლექსის ბედისწერაა.

გთავაზობთ, ერთი ცნობილი ხალხური ლექსის სხვადასხვა ვარიანტს:

„ჩვენი ერეკლე ხელმწიფე
ერთი პატარა კახია,
ჩაიცო ჯაჭვის პერანგი,
გაიკრა ხელი, გახია“.

ანდა:

„ეს ჩვენი მეფე ერეკლე
ერთი პატარა კახია,
რკინის პერანგი ჩააცვს,
ხელი გაჰკრა და გახია“.

და კიდევ:

„ჩვენი ბატონი ერეკლე
ერთი პატარა კახია;
ჭარის ბოლოში ლეკების
ჯარი შუაზე გახია“.

„ერეკლე ჩვენი ბატონი
ერთი პატარა კახია,
ფრანგულზე ხელი გაიკრა,
ჯარი შვიდპირად გახია“.

სახალხო მთქმელები თაობებს გადასცემდნენ პატარა კახისადმი სიყვარულს და როგორც აღვნიშნეთ, დროთა სვლასთან ერთად, პირველქმნილმა ლექსმა სახეცვლილება განიცადა და განსხვავებული ვარიანტებით მოვიდა

ჩვენამდე. ფაქტი ერთია – სახალხო მთქმელებმა, დიდებული მეომრისა და ვაჟკაცის – მეფე ერეკლეს პიროვნება გულწრფელად ასახეს.

ერეკლე მეორეს სახელი დიდი პატივით შემოინახა ისტორიამ, ზეპირსიტყვიერებამ, ლიტერატურამ. სწორედ ამიტომ, ქართველი მწერლების მსგავსად, მეფე ერეკლე სახალხო მთქმელების იდეალური გმირია. როგორც პროფესორი თინათინ შიოშვილი აღნიშნავს, „მდიდარმა ქართულმა ხალხურმა საისტორიო სიტყვიერებამ ჩვენი ქვეყნისათვის თავდადებული გმირებისა თუ ისტორიული მოვლენების შესახებ შექმნილი ნაწარმოებებით მნიშვნელოვნად შეავსო „ქართლის ცხოვრების“ ცარიელი ფურცლები. ამ მხრივ ერთ-ერთი გამორჩეულია ერეკლე მეორის სახელთან დაკავშირებული ზეპირსიტყვიერება, რომლითაც ჩვენმა ხალხმა ზეპირშემოქმედებითი ძეგლი დაუდგა ღირსეული მამულიშვილისა და მისი თანამებრძოლების ნათელ ხსოვნას“.

მართლაც, ხალხურ ზეპირსიტყვიერებას არ გამოუჩენია სიტყვაძუნობა დიდებული მეფის წინაშე. ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო პოეზია მისტირის იმ დროს, როცა მეფობდა ერეკლე მეორე, როცა ქართლ-კახეთი და სრულიად საქართველო – საამაყო მეფის ზრუნვის ობიექტი იყო. მეფისადმი მიძღვნილ ლექსებში იგრძნობა ის დიდი ნდობა და სიყვარული, რომელსაც ქართველი ხალხი განიცდიდა ხალხისათვის მზრუნველი მეფის მიმართ.

ერთ ხალხურ ლექსში ამგვარად არის გადმოცემული მეფე ერეკლეს ეპოქა:

„მეფის ერეკლის დროშიგა
შორს მოვაძოვნი ძროხანი,
დავწევ და ისე მეძინის,
ზედ ნავიხურე ჩოხანი,
ახლა ასეთ დროს ჩავვარდი,
მენატრებიან დოსანი“.

მკვლევარი ფატი აბაშიძე წერს: „ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში გულწრფელობითა და უშუალობით არის გამოხატული ქართველთა მდიდარი ბუნება, მისი სულიერი მხნეობა, დიდი ნებისყოფა და გამარჯვების ურყევი რწმენა, რომლის უშუალო შემოქმედი და განმამტკიცებელიც იყო ერეკლე მეორე — ხალხის უსაყვარლესი პატარა კახი, რომლის შთამაგონებელი ვერბალური პორტრეტის სრულქმნასა და ჩამოყალიბებაში თვით ეს უშრეტი ხალხური წყარო იყო მთავარი დამპყრებელი, ხოლო თავის მხრივ საამაყო მეფე ერეკლე თავისი პიროვნული თვისებებით, ავსებდა და აფართოებდა ამ წყაროს“.

უცხო არ არის, რომ საგმირო-საისტორიო

ზეპირსიტყვიერებას აღმზრდელობითი მისია აკისრია და ამ თვალსაზრისითაც განუზომელია მეფე ერეკლეს ციკლის საისტორიო-საგმირო ზეპირსიტყვიერების როლი.

ქართველ ხალხს, მეფე ერეკლე ესახებოდა როგორც ნამდვილი გმირი, დიდებული მეომარი, ქვეყნის დიდი პატრიოტი, ხალხის პატრონი, თავგანწირული მებრძოლი და „სავაჟკაცო კოდექსის მატარებელი“.

ერთ ხალხურ ლექსში ვკითხულობთ:

„მეფე ერეკლემ დასჭყვილა
იმ თავის გორდა ხმალსაო:
– შენ რალას იტყვი, ფრანგულო,
რატომ არ იღებ ხმასაო?!
უშიშრად შემომიტიე,
მკლავში მიმატე ძალსაო,
გაკვეთა ჩემზე მოაგდე,
სად გავუგორამ თავსაო“.

ხალხურმა შემოქმედებამ ემოციურად ასახა ის დიდი გულისტკივილი, რაც ქართველმა ხალხმა ერეკლე მეფის დაკარგვის გამო განიცადა. სწორედ ამიტომ, სახალხო მთქმელებს, „ძველი ამბების“ გახსენება ტკივილს აყენებთ. ამის გამომხატველია შემდეგი ხალხური ლექსი:

„კარგით, დამეხსეთ, ბალებო,
ნულარ მაგონებთ ძველ ამბებს,
ვაჰმე, ჩვენ ძველსა დევ-გმირებს
და დიდ ბატონსა ერეკლეს!
რატომ არ მოვკვდი მეც მაშინ,
როცა ერეკლე გაგვშორდა,
მთიულნი, თუშ, ფშავ, ხევსურნი,
როცა მას ცრემლით ამკობდა“.

ქართველი ერისთვის მძიმე იყო თავდადებული, ერთგული — მეფე ერეკლეს დაღუპვის გათავისება. ისინი მეფეს აიგივებდნენ „რკინის კართან“. ერთ-ერთ ხალხურ ლექსში ვკითხულობთ:

„ვერ გაიგეთა, ქართველნო,
შეგეხსნათ რკინის კარია!
მეფე აღარ გყავთ ერეკლე,
ბაგრატიონთა გვარია“.

მოგეხსენებათ, რომ 19 საუკუნეში დამკვიდრდა ფოლკლორისტიკა, როგორც მეცნიერება და ქართველმა მწერლებმა, მკვლევარებმა დაიწყეს ხალხური შემოქმედების შემკრებლობითი სამუშაოები. მათ უნდა ვუმაღლოდეთ, რომ შემოგვინახეს ხალხური ზეპირსიტყვიერების სხვადასხვა ვარიანტი და იმპროვიზირებული ტექსტები. ზემოთყვანილ

ლექსს აქვს სხვა ვარიანტიც, რომელიც ილია ჭავჭავაძემ ჩაინერა 1871 წელს:

„ვერ გაიგეთა, ქართველნო,
ჩაგეხსნათ რკინის კარია,
დაჩუმდა ბაირახები,
ალარ ჭექს ზარბაზანია,
ალარ გყავთ მეფე ერეკლე,
არც მაგის საომარია!
ღმერთს შასტირიან თავადნი,
რა შაგვიკეთე ბრალია,
დედუფალ იმას სტიროდა,
იმერეთ მეფის ქალია“.

როგორც მკვლევარი თემურ ჯაგოდინიშვილი აღნიშნავს, „ამ ამბავზე შექმნილ ზეპირსიტყვიერ ტექსტებში ერეკლეს სიკვდილის ფაქტი „რკინის კარის“ შეხსნასთან არის გატოლებული და ეს გამოთქმა მარტო რეალური ცხოვრებისეული მოვლენის მეტაფორა არ არის, ანუ იმის აღნიშვნაა, რომ ერეკლეს პიროვნება, მისი საერთაშორისო პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი ავტორიტეტი „რკინის კარობას“ უწევდა ქვეყანას...“

ხალხს სწამდა, რომ ერეკლე მეფის სიკვდილს, ერთან ერთად, ბუნებაც განიცდიდა. ერთი ხალხური ლექსი მოგვითხრობს:

„ვერ გაიგეთა, ქართველნო,
შაგეხსნათ რკინის კარიო,
მზე გაგვიბრუნდა უკულმა,
ჩავარდა შუა ზღვაშიო.
მთვარე დაბნელდა გაშავდა,
ალარ გვინათებს ცაშია.
ატირდნენ წვრილნი ვარსკვლავნი,
ცამაც დაშალა ნამია.
ალარ გვყავს ნეფე ერეკლე,
არც იმის საომარია“

ლექსის სხვა ვარიანტში სახელოვანი მეფე ხალხს ღმერთის ძმობილად მიაჩნია, მისი მკვდრად მომხსენიებელი კი ხალხისგან დანწყველილია:

„ერეკლეს სიკვდილ ვინა თქვა?
გაუხმეს ენის ტარია!
არ მოკვდა, ღმერთთან წავიდა,
ძმა არის განაყარია“

ქართველმა სახალხო მთქმელებმა ერეკლე მეფის სიკვდილი ქვეყნიერების დასასრულს შეადარეს. ერთ ხალხურ ლექსში ვკითხულობთ:

„ღმერთო, რა დიდი ბრალია,
არევა ქალაქისაო,

ნეფის ერეკლის სიკვდილი,
დაქცევა ხმელეთისაო“

ამ მხრივ საყურადღებოა თუშური დატირების — „დაღაის“ — ერთი ვარიანტი, რომელშიც მეფე ერეკლეა ნახსენები. თუშური „დაღაი“ სრულდება წლისთავზე, როცა მიცვალებულის პატივსაცემად იმართება დოღი, რომელშიც საგანგებოდ შეკაზმული მისი ცხენიც მონაწილეობს. „დაღაის“ ტექსტის ძირითადი ნაწილი უცვლელია, მეტწილად მასში ცვალებადია მხოლოდ მიცვალებულთა სახელები. ერთ-ერთ დატირებაში ვკითხულობთ (დატირება მოცულობითია და გთავაზობთ მხოლოდ მნიშვნელოვან ციტატებს): „ჭკვიანო, საქცივლიანო, გამჭრელო, მოსამართლეო“; „იმედო თავის ქვეყნისა, გამრიგვე თუშეთისაო“, ანდა: „ჩვენ ნუვის შევატყობინებთ ლომის ერეკლეს სიკვდილსა“ და სხვ.

ქართულ ხალხურ შემოქმედებას შესტკივა გული, აღელვებს ის, რაც სინამდვილეა, რაც გმირულია და ვაჟკაცური. ილია ჭავჭავაძე წერს: „ვერ გაიგეთა, ქართველნო, შეგეხსნათ რკინის კარია, ალარ გყავთ მეფე ერეკლე, ბაგრატიონთა გვარია“-ო, ასე ამოიკვნესა ერმა, როცა დასტიროდა გვამს თავისის სახელოვანის მეფისას. მეფე ერეკლე რკინის კარი იყო საქართველოსი. აი, მისი ისტორიული ხატი ეს არის, და თუ არ დიდ-ბუნებოვანს კაცს, სხვას ვის შეუძლიან რკინის კარობა გაუწიოს ქვეყანას?“ ვეთანხმებით მკვლევარ — ფატი აბაშიძე-

ეს, რომელიც მართებულად აღნიშნავს, რომ: – „ბევრ სახელოვან ადამიანს იცნობს ისტორია, მაგრამ ყველას როდი ხვდა წილად ხალხისაგან ისეთი სიყვარული და პატივისცემა, როგორც ჩვენს სახელოვან მეფეს“.

ქართველი ერი, ამ „ღვთისგან დავლათიან“ მეფეს მართლაც უსაზღვრო სიყვარულით მოიხსენიებს ლექსებში, თქმულებებსა თუ ლეგენდებში, რადგან ხალხმა იცის, რომ მეფემ „საქრისტიანოს გულისთვის წელს შემოირტყა ხმალი“.

ერთ-ერთი ქართული ხალხური თქმულების თანახმად, 1795 წელს, „ერეკლე მეფეს ამბავი მოსდიოდა, რომ ალა-მაჰამედ-შაჰი აპირებდა თბილისის წასახდენად მოსვლასო. ერეკლე მეფეს თავდაპირველად არ სჯეროდა, მაგრამ შემდგომში, როცა გახშირდა ეს ამბავი, მოინდომა, მოაგროვებინა და მოამზადებინა ჯარი, რომ მტრისათვის პასუხი გაეცა...“

ერთი ხალხური ლექსი გადმოგვცემს აღნიშნული მტრის შემოსევის ამბავს:

„დიდება და მაღლი ღმერთსა,
რომ ბრძანება იქნა მღვთისა,
მოეკიდა ხმალი ხმალსა,
ომი იქნა პირველ ჟმისა.
ყენი რომ წინ წამოდგა,
ნეტა რისგან ჰქონდა ძალი,
ხანები რომ დაიბარა,
იმას დაჰყვა დიდი ჯარი“

საისტორიო წყაროების გარდა, ალა-მაჰამად ხანის მრავალრიცხოვან ჯართან ქართველთა თავგანწირული ბრძოლის შესახებ, ემოციურად გვიყვება ხალხური ზეპირსიტყვიერებაც. ერთი ხალხური ლექსიდან ჩანს, თუ როგორი გმირული შეუპოვრობით მიემართებიან ბრძოლის ველისაკენ მეფე ერეკლე და მისი ამალა:

„გამობრძანდა კახი მეფე,
თან გამოჰყვა დიდი ჯარი,
სულ ოსი და სულ ჩარგასი,
დარაზმული რაზმის ჯარი,
ჯერ კი იხმარეს თოფები,
მემრე ამოიღეს ხმალი“

სამწუხაროდ, ქართველმა მხედრობამ, ვაჟკაცური ბრძოლის მიუხედავად, მარცხი განიცადა მოლაღატის გამო. ქართველ მხედართა თავგანწირულ ბრძოლასთან ერთად, ქართულმა ზეპირსიტყვიერებამ ღალატთან დაკავშირებული ცნობებიც შემოგვინახა: „...ალა-მაჰამად ხანთან მივლენ და მოახსენებენ სუყველაფერს, ქალაქისა და მეფე ირაკლის მდგომარეობას და

სამზადისა...“

ერეკლე მეფე გმირი იყო ქართველი ხალხისათვის, თავგანწირული გმირი, რომელიც მზად იყო ყველაფრისათვის, ოღონდაც ქვეყნისა და ერის კეთილდღეობისათვის მიეღწია. ერთ-ერთი ხევსურული ხალხური ლექსი, ერეკლე მეფის ვაჟკაცურ სახეს კიდევ უფრო სრულყოფილად წარმოაჩენს. სახალხო მთქმელი, მეფე ერეკლეს – „რკინის გულის“ მქონედ წარმოგვიდგენს:

„ერეკლე ბატონიშვილი
გმირია წინა ჟმისაო,
შიგადი გული რკინისა,
გარედი სალი კლდისაო,
და ცხენსა გარდაჯდებოდა,
რა ტურფა ჩილი ხესაო!
რახანსა ომში შევიდეს,
მეტისმეტ მამაცისაო“

ქართული ხალხური პოეზია შენატრის იმ დროს, როცა მათი საყვარელი მეფე ცოცხალი იყო და ყველა ღონეს ხმარობდა იმისათვის, რომ ქვეყანაში სიმშვიდეს დაესადგურებინა. ამის გამომხატველია ლექსები: „მეფე ერეკლეს დროშია...“ და მისი სხვა ვარიანტი – „ერეკლე ნეფის დროშია...“

ერეკლე მეფისადმი მიძღვნილი სხვა მრავალი ლექსიც მოგვეპოვება, რაც შეგვიქმნა ხალხურმა ნიჭმა, გონიერებამ და შემოგვინახა დრომ და დამწერლობამ... თითოეული მათგანი გამსჭვალულია მეფისადმი დიდი სიყვარულით, პატივისცემითა და ერთგულებით. სახალხო პოეტებმა, ავტორ-მთქმელებმა, ხალხური სიმღერის შემქმნელებმა, ლეგენდებისა თუ თქმულებების გადამცემებმა – „პატარა კახი“ ყველასთვის მისაბამ პიროვნებად ასახეს და მეფისადმი დიდი სიყვარული ჩააქსოვეს თავიანთ რეპერტუარში.

ხალხურმა ზეპირსიტყვიერებამ ასე გაგვიმდიდრა ცნობიერება, რომელშიც კარგად ჩანს, თუ რაოდენ ღრმად იცნობდა ქართველი ერი მეფე ერეკლეს გმირულ ცხოვრებასა და დიდბუნოვნობას. ხალხურ შემოქმედებაში საკმაოდ ვრცლად არის გადმოცემული ერეკლე მეორის ღვაწლი ერისა და ხალხის წინაშე, ასევე ხალხის ნდობა და სიყვარული საამაყო მეფის მიმართ. სახალხო მთქმელები გრძნობდნენ იმ ეპოქის მაჯისცემას, რომელშიც მოღვაწეობდა რაინდული ბუნების მქონე მეფე ერეკლე, ისინი განიცდიდნენ საქართველოს ბედს, მათთვის სისხლხორცეულია ის ტკივილი და მწუხარება, რომლის გადატანაც მოუხდა ქართველ ხალხს გმირ მეფესთან ერთად.

ზარნა რაინა

ხმალგაცვეთილო

მეფეო...

პატარა კახს, – დიდებულ მეფეს,
სახელოვან სარდალსა და
უბადლო მეომარს, – ერეკლე მეორეს

ვინ:
თურქი?!..
სპარსი?!..
და... ინდო?!..
შენთან,
მაშვრალი მეფეო?!..
თქმულა –
სიკვდილმაც
დაინდო
სახელი, –
მზისებრ მჩქეფეო...

ვინც –
გულში,
ჩვენი
სვრა ინდო,
არწივის ზარით
ჰყეფეო,
ელვაჲ,
უძილო რაინდო,
ხმალგაცვეთილო
მეფეო...

ნუნუ კამუკაშვილი

და... სახელი – დიდი მეფის,

საქართველოს გასცდა...

(ერეკლე II-ის დაბადების 300 წლისთავისათვის)

ვაზი, ისევ ისე ჰყვავის, –
ძლიერი აქვს ფესვი,
ეს მადლია, – დიდზე-დიდი
მეფე ერეკლესი.

მოყვარეს რომ ახარებდა
გმირი, – თავდადებით,
მის წინაშე, ახლა, ყველა,
მონივნებით ვდგებით.

ამ, სატახტო, ქალაქ – თელავს,
მზე რომ უთბობს გულ-მკერდს;

შიგ რამდენი გამძლეობა
ერთგულება უდევს!..

მომხვედურს ბრძოლის ყიყინა და
მამულს უნდა – დაცვა,
დიდი იყო სიმამაცით –
გამარჯვების განცდა!

ჭადარი, რომ, ხან სიხარულს,
ხან, კი, – სევდას თვლიდა...
მატიანეს, – ჩვენი ყოფნის,
ავსებდა და ზრდიდა...

დრო იმედმა განაქარვა, –
აცისკროვნა – რა, ცა...
და... სახელი – დიდი მეფის,
საქართველოს გასცდა!..

თინათინ თელაველი

მზექართველი...

გმირმა ერეკლემ, დღესაც, სახელს მზის სხივად რომ შლის,
და... სიყვარული, მაგალითად, რომ მოგვცა ხვალის,
მთელი სიცოცხლე – ქვეყნის მტრებთან დახარჯა – ომში,
არ ჩაუგია, ამ, მზექართველს ქარქაშში – ხმალი...

ანო მანოშვილი

მეფე ერეკლეს

მზე ისევ ისე ანათებს
ჩვენი სამშობლოს გზა-შუქებს,
გმირ წინაპართა სახელი
მზესავით ისევ აშუქებს.

ომი, წამება, ტყვეობა,
თავს რალა არ დაგვტეხია,
მაგრამ ქართული სული კი
ვერავის გაუტეხია.

რომელი ბრძოლა მოვთვალეთ:
მარაბდა, ანდა ასპინძა,
მეფე ერეკლეს სახელი
ლამაზ მზესავით გაბრწყინდა.

მრავალი წელი იბრძოდა
მრავალი ჭირის მნახველი,
იბრძოდა, გადაშენებას
გადაერჩინა ქართველი.

მზე ისევ ისე ანათებს
ჩვენი სამშობლოს გზა-შუქებს,
გმირ წინაპართა სახელი,
ისევ მზესავით აშუქებს.

პარაკლისი მეფის კარის ეკლესიაში

თელავში ერეკლე მეორის 300 წლის საიუბილეო თარიღი აღინიშნა. ადგილობრივი მერიის გად-
ანყვეტილებით, პანდემიის გამო, ერეკლე მეორის ქუჩასა და ქალაქის მთავარ მოედანზე ჯერ კიდევ ერთი
წლის წინ დაგეგმილი ღონისძიებები გაუქმდა. მიუხედავად ამისა, მეფის კარის ეკლესიაში პარაკლისი გა-
დაიხადეს, რომელსაც ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები და მოქალაქეები ესწრებოდნენ.

* * *

„მამაცთა შორის საკვირველება, პატარა კახი — მეფე ირაკლი“ — ასეთი სახელწოდებით გამართეს
გამოფენა თელავის ისტორიული მუზეუმის დროებით საგამოფენო სივრცეში.

გამოფენაზე, რომელიც ქართველი მეფისა და მხედართმთავრის ერეკლე მეორის დაბადებიდან 300
წლის იუბილეს მიეძღვნა, წარმოდგენილია მუზეუმის ფონდსაცავებში დაცული მეფე ერეკლე II-ისა და მისი
ოჯახის წევრების მემორიალური ნივთები, პორტრეტები და ნახატები, რომლებიც მეფის ცხოვრების სხვა-
დასხვა ეპიზოდს ასახავს.

„პანდემიის გამო, დამთვალეირებულთა ინტენსივობა ნაკლებია, მაგრამ რეგულაციები დაცულია და
ყველას მოუწოდებ, მოვიდნენ და ნახონ გამოფენა“, — განაცხადა თელავის ისტორიული მუზეუმის დი-
რექტორმა გურამ ურჩუხიშვილმა.

გამოფენა წლის ბოლომდე გაგრძელდება.

აუცილებელია, წიგნს მშობლიურად დავუბრუნდეთ, მეგობრებო, იქ ხომ ღვთის სხივები, აზრი და მზის შუქია ჩალვრილი. ინტერნეტს, ტელევიზიას, რადიოს ჩვენს ცხოვრებაში უზარმაზარი ფუნქცია აქვს. წიგნმა რა დაგვივათ? რატომ გამოყარეთ თქვენი ბინებიდან? არ შევრცხვით, თანამედროვენო, დროულად აზრზე მოსული მომავალი თაობების წინაშე...

წიგნი, მეგობრებო, ათასეული წლებიდან მოყოლებული, ევოლუციური ცივილიზაციაა, რა თქმა უნდა, დროთა ჟამში იცვლიდა ფორმას და მასალას, მაგრამ ღვთიური კოსმოსური სახე ადამიანისა მარადიულია, მას მომავალში მრავალი და სასწაული ტექნიკური შეგირდი აღმოაჩნდება, მაგრამ წიგნი, როგორც დედამინა ვარსკვლავეთის ფენომენი, ფასდაუდებელ წიგნად დარჩება...

სამყარო კუნაპეტი სიბნელეა, მადლობა უფალს, მის სივრცის გარკვეულ ფართობს მზეები ანუ ვარსკვლავები ანათებენ: თანატოლი თუ თანაფარდობითი მზეებია, ალბათ ორი ათას ხუთასზე მეტ ხალხთა ენაზე ამეტყველებული წიგნები.

წიგნი! როგორც მოგახსენეთ, სულია უკვდავი, ღმერთის საუბარია, შენი და მსოფლიოს მრავალ ერთა წარსული, აწმყო და მომავალი; წიგნი უფალივით პლანეტის ყველა ენაზე მოსაუბრეა; წიგნი კეთილი ლოცვაა უსასრულო, ღიმილი, სიხარული, სევდა, გლოვა, გახსენება, იმედი, სწავლა, შეგონება, სიძულვილი და ომები, აღტაცება, განცდა, გახელება, ფიქრი და ღუმლი; მოვლენათა სწორი ხედვა, შთაგონება, დაუვინყრობა, შენში ახალი და განსხვავებული სიცოცხლე, ჭირ-ვარამი, ტრაგედია-დრამა და სიყვარული ღვთიური, ჭეშმარიტება მიწიერი და კოსმიური; ინტიმის მრავალსახეობათა უსასრულობაა, დაღლა, მობეზრება, განსჯა, შედარებები და დატოლება; განძი შეუფასებელი, ამ დროს მზის სხივით ყველასათვის მისაწვდომი და ნებისმიერ-

თათვის გარდამავლობითი საკუთრება; უთვალავი ფერწერული ნახატების დასურათებები თუ მრავალსიუჟეტური ფოტოსურათია მასში განთავსებული; მზის, მთვარის, ვარსკვლავების გალობაა და წიგნთა შორის უპირველესი ბიბლიაა, ახალი აღთქმა – ქვეყნიერების უსასრულობის დაუმთავრებელი ხატი.

წიგნშია ასახული დაბადება, ბიოგრაფიები, ისტორიები, მონოგრაფიები, ლექსები, ნოველები, მოთხრობები და რომანები, მხოლოდ წიგნითაა მარადიულად ასხმული, ისინი ხომ უკვდავების ხეა ღვთიური ნაყოფით. წიგნშია აღწერილი სიკვდილის ანუ გარდაცვალების ათასნაირი სცენები, საფლავები, აკლამები, ყორღანები, პირამიდები და გაუშიფრავი ურთულესი აზროვნებაცაა წიგნში შენახული. წყარო, დღენიდაგ რომ გვასწავლის, გვიხსნის და ბრძნულ განმარტებებს გვაძლევს მეცნიერებაზე, ფილოსოფიაზე, ასტრონომიაზე და ასტროლოგიაზე. თეატრზე, კინოზე უღრმესი სწავლებაა მედიცინის, არქეოლოგიის, გეოლოგიის. წიგნი ნიჭიერ და ჭკვიან ადამიანთა მკვიდრი სასთუმალია უტკბესი, ათასფერადი სიზმრების და ოცნების ამყრელი, სწავლის მიღების მზიური სხივი. ალბათ, ჩვენი გარდაცვალების მერმეც კითხულობენ წიგნს სულნი ჩვენნი. ერთ-ერთი ნობელიანტი მეორეს წერს: მე თქვენი წიგნი წავიკითხე და ათი წელიწადის სიცოცხლით იმდენ სიამოვნებას არ მივიღებ, რაც შენმა წიგნმა მომანიჭაო.

წიგნი ზეციური არქეოლოგიაცაა ძნელად შესასწავლი. და ისევ, წიგნი ღმერთია უახლოესი და მიუწვდომელი – იდუმალეებით სავსე, ოქრო-წარმოსახვების და ფანტაზია-მუზის ვერცხლის სკივრი; წიგნში ზეცაზე არანაკლებ სახლობენ ღმერთები და ჩვენი უფალი იესო ქრისტე, მარიამ ღვთისმშობელი, ანგელოზები, მოციქულები და წმიდანები. შესაძლებელია უსასრულო სივრცეზე ბევრად მეტად. (ზეცა ხომ, უმდიდრესი ყველაფრის აღწერის საოცრება

– მესხიერება, ენციკლოპედია კოსმოსური; სამწუხაროდ, მხოლოდ ღვთისგან რჩეულნი რომ კითხულობენ ამ უხილავ საგანძურს...) ამიტომ, მეგობრებო, წიგნს უახლოესს მოეპყარით, როგორც უნიკალურ ხატებს, ჯვარს და ეკლესიებს;

წიგნი ყოველ ძვირად შენადენ ფუფუნებაზე, სიმდიდრეზე, ოქროზე, ვერცხლზე, ბრილიანტზე, სხვადასხვა ფულზე თუ ძვირფას ქარვასლებზე ბევრად უნიკალური და უფლისკენ მავალი იალქნიანი მზისფერი ხომალდია. უხსოვარი დროიდან მოყოლებული ნებისმიერი წიგნის მიცვალებულის საფლავში ჩაყოლებას ერიდებოდნენ, რადგან ის უკვდავი სიცოცხლე და სული იყო და არის; სულის მონისქევეთში ჩაშვება სამყაროს უზენაესისაგან მიუღებელია. დიადური მზისა არ იყოს, მხოლოდ მისი უკვდავი სხივია ყველგან მწვდომი.

წიგნი ვაჟკაცური შემართება... როდესაც მდიდარი წიგნსაცავი – ბიბლიოთეკა გაგაჩნია, ეს იმას ნიშნავს, რომ მრავალსულიანია შენი ოჯახი, მცირე პლანეტაა, პანთეონია ყოველთა მნიშვნელოვანთა და დიდებულთა სავანე... წიგნი უარყოფით და დადებით გმირთა მოსვლა-ნასვლა-გარდაცვალებაა, შობა და სიახლე უსასრულოდ; ქვეყნიერების – დედამიწის, კოსმოსის აღწერა – მრავალსახოვანი დაცემათა გაშლაა; წიგნი მუხიკაა ყველგან და ყველასთან მწვდომი, მხატვრობაა ურთულესი; პოეზია უძირო, თავად ხომ ღამაზია დროსთან შეხამებული; მისი შემქმნელი ავტორის დიდება და სახელია უკვდავებით. წიგნი ნიჭს ინახავს და გენის ციხე-სიმაგრეა; უნიჭობას თვითნებურად დევნის, ანუ დაბალი ერთეულნი ერთობლივად იკარგებიან. წიგნი ჩვენში უკლებლივ ყველაფერს განიცდის და გარემოსგან მძაფრად დამუხტულია. წიგნი დედის რძესავით საამოა და ყოველთა მკვება-აღმზრდელი ძუძუა. არ დავივიწყოთ, მეგობრებო, წიგნი რომ ჰომეროსია, დანტეა, სერვანტესია, შექსპირია, რუსთაველია, ომარ ხაიამია, ბალზაკია, ბუდას მოძღვრებაა, ალაჰის სწავლებაა. წიგნი ებრაული საოცარი ნიჭის და სიბრძნის სკივრია: ბიბლიაა, ათი მცნებაა და მოსეს დაბადებას ინახავს, ოთხთავია მარადიული. წიგნშია აღწერილი და გაშიფრული უძველესი იეროგლიფები და ეგვიპტურ-ბაბილონური ღვთიურ-მისტიკური ხელოვნების და აზროვნების იდუმალუბანი. წიგნმა შექმნა ალექსანდრიის ბიბლიოთეკა, წმიდა დავით აღმაშენებელი წიგნს ატარებდა ყველგან და ომშიც... წიგნმა აღმოაცენა ათენის უდიდესი აკადემია, თანადროულად ჩვენი სიამაყე ფაზისისა.

წიგნმა და ქართულმა დამწერლობამ ღვთიურ დონეზე აამაღლა გელათის და იყალთოს აკადემიები.

ატლანტიდელების სამოცდაათი ათასი სქელტანიანი უნიკალური წიგნი, რომლებიც დაინვა ალექსანდრიის უდიდესი ბიბლიოთეკის ხანძრისას, რაზეც გულდათუთქული მთელი ცხოვრება მოთქვამდა დიდი რუდოლფ შტიინერი: სრულყოფილი სწავლება ყოფილა კოსმოსზე და საერთოდ სამყაროზე. ალექსანდრიის ფანატიკურმა ცეცხლმა შთანთქა ღვთიური აზროვნება და ადამიანები დიდი ხნით ჩამოშორდნენ ვარსკვლავთური კულტურის სწავლების იდუმალუბას. ან დაღუპულთა წიგნმა შექმნა ჩვენი ათასწლეულის ქალაქის სულიერი საშობადანიური ბუნებისა. ვიმეორებ, მრავალათასწლოვანი კულტურა და ცივილიზაციები წიგნად პირველად დაიწერა თიხაზე, ქვაზე, მეტალზე, პაპირუსზე, ხეზე, კედლებზე, ეტრატზე და ბოლოს თანამედროვეობის და მომავლის სიმდიდრე ქალაქებზე.

„ჩემს ფერხთით რომ დაალაგონ მთელი მსოფლიოს სამეფოების გვირგვინები ჩემი წიგნებისა და კითხვის სიყვარულის სანაცვლოდ, მე ყველას უარყოფდი“ – ფენელონი.

წიგნს გულგრილად ნუ მოეკიდებით, მეგობრებო და უფალივით ის არასოდეს გიღალატებთ.

გას, მანამდე გაუზიარებს შვილებსაც. რამდენჯერაც არ უნდა წაიკითხოს ეს ადგილი, მაინც ისევ საკუთარი ბავშვობა ახსენდება, ის საღამოები, როცა თავადაც დედის ხმას უსმენდა და მთელი არსებით ნატრობდა, რა მოხდება ახლა მაინც არ მოუკლან შვლის ნუკრს დედაო:

„რას გიშავებ, ადამიანო, მითხარი, რას? რა დაგიშავა საბრალო დედაჩემმა, რა შეგისვა, რა შეგიჭამა, რომ მოჰკალი და უპატრონოდ დამაგდე, დამაობლე?! ოჰ, ადამიანებო! თქვენს ხერხსა და ღონეზე ხართ დაიმედებულნი და ჩვენი ჯავრი არა გაქვს... არა ჰგრძნობთ, რომ ჩვენც გვიყვარს თავისუფლება, არა ჰგრძნობთ თქვენის შეუბრალებელის გულით, რომ ჩვენც გვიყვარს სიცოცხლე, ბუნება: ფოთლის შრიალი, წყლის ჩქრიალი, რომელსაც სულგანაბული ეგრე ხშირად ყურს ვუგდებ ხოლმე, ბალახის ბიბინი და ტყის ცხოველებთან ერთად ნავარდობა... შენ კი, ოჰ, ადამიანო!.. თვალბდასისხლიანებული, გაფაციცებული დამეძებ მე და ჩემს ფერს სუსტსა და უპატრონოს ათასს სხვას... იარაღი გაქვს, მოგვეპარები, მუხთლად გვკრავ ტყვიას და გამოგვასალმებ ნუთისოფელს.“

იცის, როდის გაჩერდეს. ბავშვები კი თავს იმაგრებენ, მაგრამ უკვე ძილის დრო ახლოვდება. ის დაღლილი კაციც რომ შემოვა, იმასაც ხომ უნდა მიხედვა და მიგურგურება. როცა ატყობს, რომ ძილი ერევათ, ხმასაც უფრო არბილებს და ნაკლებად ემოციურს ხდის. ეძებს წინადადებას, სად გაჩერდეს. ისედაც უმეტესობამ კარგად იცის მოთხრობის შინაარსი, მაგრამ აოცებთ ყოველ ჯერზე, როგორ ახერხებს დედა ასე განსხვავებულად წაიკითხოს, ამდენ სულიერს დააჯავროს და ამდენის სურვილი და გულის წადილი ამოთქვას.

მარგო სანოლში წევს, თავის მხარეს, ძილ-ღვიძილში სასიამოვნოდ ჩაესმის და-ძმების ხმები. მის გვერდით მანანა, უფროსი და, უკვე ფშვინავს. მარგო კი ფიქრობს დედაზე, ფიქრობს მის სიტყვებზე, რომლებსაც მოთხრობის კითხვისას ჩაურთავს ხოლმე, ხან განუმარტავს, ხან კიდევ და კიდევ არიგებს ბავშვებს. უკვე იცის მარგომ, ანდაც გრძნობს, სად გაჩერდება დედა და რას ეტყვის შვილებს. როგორ უყვარს ის წამები, როცა დედა მას გაუყრის თვალს-თვალში და ღიმილსაც მოასწრებს. სხვებსაც უღიმის შიგდაშიგ დედა, ჩერდება ხშირად, მაგრამ მარგოს ჰგონია, რომ მას სხვა რამეს ეუბნება დედა ამ ღიმილის ნამცვრევით.

მათ ღარიბულ ყოფას ალამაზებს და ავსებს ეს საღამოები. ახალი წლის წინა დღეებში უფრო მხიარულ და ბედნიერ მოთხრობებს უკითხავს ზანდუხტი თავის პატარებს. ამ დროს ყველაზე მეტად „სათაგური“ უხდება. ო, როგორ უყვარს,

დედა რო ამბობს:

„ჰაი, თქვე ლაჩრებო, თქვენა! ეგ არის თქვენი ბიჭობა, რომ ტრაბახობდით: მე ეს ვაუჟაცობა ჩავიღინე, მე ესაო? შეგიტყვით ვაუჟაცობა. მე ნავალ და მიცქირეთ, რა ბიჭია ფიცხელა! – სთქვა და გაემართა სათაგური-საკენ. ხოლო სხვა თავგებმა სული განაბეს და შორიდან უთვალყურებდენ. ფიცხელა მარდად მიცუცუნდა სათაგურთან და ცოტა ხანს შესავალ კარებთან გაჩერდა! მიიხედ-მოიხედა“.

როგორ შეიყვარა ეს კეთილი ხალხი – ეს ტატე და ეფემია. ნუთუ ეს სახელები ეს, საღამოები, ოდესმე დაავინწყდება? ცდილობს, გაიხსენოს კიდევ რალაცეები და ჩასთვლემს კიდევ.

ზანდუხტის ქმარი, გიგლო მეკირეა. იასაული არ ასვენებს. წარამარა თავს დაადგება და უშლის საქმიანობას. ერთხელ პირდაპირ თოფით მიადგა და დაუმიზნა. მოხდა ისე, რომ თექვსმეტი წლის მარგო იქვე ახლოს იყო. არც კი დაფიქრებულა, გავარდა და მამას წინ გადაეფარა. სიტყვებს, ვერც უყრიდა თავს, მაგრამ აელვარებული და გამეხებული სახე ყველაფერს ამბობდა. გიგლო ცდილობს თავად გადაეფაროს შვილს, მაგრამ არ გამოდის, ყველაფერი ეს წამებში ხდება, განცვიფრებულმა იასაულმა იარაღი დასწია.

– იცოდე, ამჯერად შენი შვილის ვაუჟაცობამ გადაგარჩინა, მეორედ აღარ მოგისწრო, რომ აქ კირს აბოლებდე.

მარგო მოტრიალდა და მთლად აცახცახებული მამას ჩაეკრა გულში.

– აღარ გინდა, მამა, დაანებე ამ საქმეს თავი, ხომ ხედავ ყველაფერზე წამსვლელია ეგ კაცი.

გიგლო ჯერ ისევ გონს ვერ მოსულა. იცის, მძვინვარე მხეცია ის იასაული. შეიძლება არ მოეკლა, მაგრამ დაეჭრა, დაესახიჩრებინა სამუდამოდ. ხომ უქნია ასე ბევრისთვის, ვინც მის ნებას გადასულა. მაგრამ, მარგო? ეს რა გააკეთე შვილო? როგორ გაბედე? შენ რომ რამე მოგსვლოდა, რალა აზრი ექნებოდა ჩემს სიცოცხლეს? ჩემო მამაცო შვილო! გონებამდე ვერც უშვებს საშინელ აზრს. გაოგნებული გიგლო სახლისკენ შებრუნდა. მარგოს სახე ახლა მთლად გაფითრებულია, ცრემლშემპრობილს, მთლად კირის ფერია დასდებია.

ზანდუხტი ამ ამბავს რომ იგებს, ხელებს გულმკერდზე იჭდობს, თითქოს რალაც მოულოდნელ ტკივილს შიგნით არ უშვებს, ვერც კი უშვებს მისი სული და გული. ერთს ამბობს მხოლოდ, რამდენიმე ნუთის შემდეგ, მაგ იასაულსაც ჰქონია გულიო.

* * *

შებინდებულზე მარგო, პატარა ტანის,

სრული ქალი, თვალეში ანგელოზის სევდა რომ ჩაბუდებია თითქოსდა სამუდამოდ, აჩქარებული ნაბიჯით მიემართება მეზობლისას. ცალ ხელში თბილი წყლით სავსე ვედრო უჭირავს, მეორეში კი ცარიელი – ემალისა. ორასიოდე მეტრში ცხოვრობს ის მეზობელი, სადაც მარგოს მანო ელოდება. მანო ლამაზთვალეებიანი ძროხაა. კეთილი ხალხი მანოსაც იფარებს თავიანთ საქონელთან ერთად, რადგან მარგოს პატარა ეზო აქვს და იქ ძროხას ვერ გააჩერებს. ჩქარობს მარგო. ნახირმა უკვე კარგა ხანია ჩამოიარა – ომი ახალი დაწყებულია და მაშინ ჯერ კიდევ ბევრს ჰყავდა ამ პატარა ქალაქში საქონელი; ნამდვილი სიმდიდრე იმ გაჭირვების დროს. იცის, ელოდება მანო. შინ ბავშვები ელოდებიან. სამნი. სულ უფროსი აღარ ჰყავს. რვა წლისა ხუნაგმა წაართვა. აი, იმისი სევდა აქვს თვალეში მარგოს.

მარგო მანოს უღიმის და მანოც გახარებული ზმუის და კუდს იქნევს. მანო, კარგო, კეთილო, ლამაზო, სულ ელაპარაკება მარგო. იმ თბილი წყლით ჯერ კარგად ჩამობანს ცურებს და მერე კი რძეც იწყებს ჩხრიალს...

ფიქრშია, სულ ფიქრშია. რასაც არ უნდა აკეთებდეს, მისი გონება მარტო იმ საქმეში არ არის. ათასი საფიქრალი აქვს. მერე რა, რომ მათ ოჯახს შეძლებულად თვლიან ქალაქში, უამრავი საქმე და საზრუნავი აქვს. სულ რაღაც ორმოცდაათი წლის მერე გრიგოლისნაირ ადამიანებს მენარმეებს, ბიზნესმენებს დაარქმევენ. მარგო კი მხოლოდ იმას ხედავს, რომ ძალს მისი ქმარია და ძალს არაკეთილმოსურნეები. დიდებული იდეები აქვს, პარტნიორებს რუსეთსა და უკრაინაში ეძებს, ისინიც იხიბლებიან ამ ალალი, მოუსვენარი კაცის აზრებით, ჩამოდიან საქართველოში, ხდებიან მისი პარტნიორები და ხან ერთ სანარმოს ამუშავებენ, ხან მეორეს.

ხშირად რუსეთშია გრიგოლი და მთელი ოჯახი ცოლს აწევს კისერზე. უფროსი შვილი მიშიკო უკვე მეცამეტეშია და მხარში უდგას დედას, მომდევნოები ანა და ვალიკო ჯერ ათი და შვიდის არიან, დედა ენაცვალოთ ყველას. იცის, ახლაც, ამ წუთებში, როგორ ელოდებიან. მთელი დღე გადის და მარგოს მსხვილი, რბილი, მტკიცე, თბილი, ძლიერი ხელები არ ისვენებენ. ხანდაზმული დედამთილი ბევრს ვერ ეხმარება და ამიტომ ამ ხელებს მოაქვთ მრავალი წლის განმავლობაში ხევიდან წყალი ყველაფრისათვის; აკეთებენ ყოველდღიურ საქმელსა თუ ზამთრის მარაგს; ცეცხლზე, დიდ ქვაბებში ხარშავენ სარეცხსა და საპონს, კერავენ და კემსავენ, ქსოვენ და ქარგავენ, მატყლს პენტავენ და ართავენ. რაც მთავარია, უვლის ქმარშვილს, ყველანი ყოველთვის გასპეტაკებული და გახამებული ჰყავს. მის გარშემო სხვა ქა-

ლებიც ასეთივე ყოჩაღები არიან, მარტო მარგო კი არ არის ასეთი. მარგო ასევე უზომოდ კეთილი და ყველა გაჭირვებულის შემწეა. ღმერთმა რაკი მეტი მომცა სხვაზე, მეტის გაცემაც მევალებათ. ხან თვეები მარტო უძღვება ოჯახს და მაინც არასოდეს დაიჩვილებს შვილებთან, და ალბათ არც სხვებთან.

პატარა ვალიკო სულ კაბაზე ხელჩაკიდებული დაჰყვება. სიგიჟემდე უყვარს თავისი ლამაზი დედიკო. საბავშვო ბაღისგან ერთი ალაგალაგ ფიცარ ჩავარდნილი ღობე ყოფთ. მარგომ იცის, როდის გამოყავთ ყმანვილები ციცქნა ეზოში „სუფთა ჰაერის ჩასაყლაპად“ და იქ ელოდება ხოლმე ვალიკოს. ესეც ხომ არასოდეს არ უნდა ამოუვარდეს გონებიდან. პატარა მარგალიტი თავის ბუნჩულა ხელებს ღობეში ყოფს და დედას სახეზე ეფერება, ცდილობს კისერზეც მოეხვიოს და ვერ სწვდება. სულ ენატრება დედა. ანა, თუ ამ დროს შინაა, შორიდან უყურებს მისთვის ამ სულისშემძვრელ სცენას და ბედნიერია. გრძნობს, დედა როგორ დარდს ატარებს გულში და იქიდან რომ მოტრიალდება, სახეზე სხვანაირი ნათელი აფენია ყოველთვის. და თანაც, ანა გიჟდება თავის პატარა ძმაზე, გიჟდება მის პატარა ბუნჩულა ხელებზე და არაფერი შეედრება იმ სიამოვნებას, როცა ამ ხელებს დააბანინებს და მერე გაუმშრალებს ხოლმე.

რძით სავსე ვედროთი მარგო თითქოს ფრთაშესხმული მიქრის სახლისკენ. მანოს დაუყვავა, მოეფერა და დამშვიდებული დატოვა. კარში სამივე შვილი ეგებება. ოთახის სიღრმიდან გამოკრთის დედამთილის ღიმილი; აბა, სიტყვით ხომ არ შეაქებს რძალს. სასწრაფოდ ადუღებს რძეს და ხედავს, რომ ბავშვებს სული ელევათ, ისე ელოდებიან, როდის მორჩება საბოლოოდ ყველა საქმეს და ის საათიც დადგება. რა უნდა მოხდეს, რომ ეს საამური საათი არ დადგეს? მამის დაბრუნება, უცხო თუ ნაცნობ სტუმართა დარჩენა მათთან? მაშინაც კი, ცოტა ხანი ძილმორეულებს ბალიშთან სამივეს მიუჯდება და მსოფლიოში ყველაზე ტკბილი ხმით რაღაცის მოყოლას მოასწრებს. დაღლილს შეიძლება სიტყვაც აერიოს; ამას ხან ეტყვიან შვილები და ხანაც უკვე სძინავთ ამ დროისთვის. ბიჭებს კი, მაგრამ არა ანას. ანა ვერ იძინებს, სანამ დედასაც დაწოლილს არ დაიგულებს. რაღაც აუხსნელი შიში აქვს, როცა უკვე ყველა შინაა და შუქიც ჩაქრება, მხოლოდ მაშინლა ამოისუნთქებს მშვიდად და იძინებს.

მარგო „შვლის ნუკრის ნაამბობს“ კითხულობს. ახსოვს დედის ნაკითხული ყველა წინადადების ელფერი. პირველივე წინადადებაზე ყელში ბურთივით რაღაც აწვება. დედის ხშირად დაღლილი ხმა, მისი სევდა მარგოს საკუთარ

სევდას უერთდება და გაორმაგებული, გაათ-
მაგებული განცდითა და ტკივილით აღმოხდება:

„პანანა ვარ, ობოლი. ბედმა დამიბრიყ-
ვა: ცუდ დროს დავობლდი. ტანზედ მაცვია
პატარა, მოკლებენვიანი, თეთრის თვლებით
მონინკლული თხელი ქათიბი. ჯერ რქები და
კბილები არ ამომსვლია, ჩლიქებიც არ გამ-
მაგრებია. გზადაკარგული დავდივარ. აი, დახე-
დეთ ჩემს სისხლიანს ფეხსა, — ეს, წყლის და-
სალევად რომ ჩავედი ხევში, მაშინ ვიტკინე...
გული მინუხს... გული... საბრალო დედაჩემი!
მანამ დედა მყვანდა ცოცხალი, სულ ალერსში
ვყვანდი: ძუძუს მანოვებდა, მიალერსებდა, მა-
ფრთხილებდა. რალა მეშველება მე საბრალოს
ქსლა!“.

გრძნობს საკუთარი ბავშვებიც ისევე სულ-
განაბული უსმენენ ამ ნამდვილზე ნამდვილ,
უხანო, უსაზღვრო ამბავს დედაშვილობისა და
სიკეთისა, ბოროტებისა და დაუნდობლობისა,
როგორც ადრე თავად და მისი და-ძმანი. ხან-
დახან ასე ჰგონია მარგოს, რომ დედის სული
ჩაუსახლდა და ის კითხულობს მის მაგივრად.
წიგნში ტყუილად იხედება. ახსოვს ყოველი სი-
ტყვა, რა რას მოსდევს. როგორც დედამისი,
ისიც განსაკუთრებით უმახვილებს ყურადლე-
ბას თანაგრძნობაზე და სინანულზე. ბედნიერი
სურათების კითხვისას მარგოს ხმა მზეზე მო-
ელვარე ნაკადულივით მწყობრად და საამოდ
მოჩუხჩუხებს, ხედავს, ბავშვები ერთმანეთს
უღიმიან ნასიამოვნები ღიმილით და ფეხს ინ-
აცვლებენ, უფრო მოხერხებულად რომ მოიკა-
ლათონ. მარგოსაც მეტისმეტი სიამოვნებისგან
ხშირად გრძელი მთქნარება აუტყდება. უნდა,
რომ შეწყვიტოს მალე კითხვა და ამ მხიარულ,
უზრუნველ განწყობაზე დაამთავროს, მაგრამ
რა აზრი აქვს, ბავშვებმა ხომ მასავით კარ-
გად იციან, რა ხდება შემდეგ გვერდზე. მათ
თვალეში მაინც გამოკრთის სევდა და მოუთ-
მენლობა. ხან უჯერებენ დედას და დაჰყვებიან
მის ნებას და შეწყვეტენ კითხვას, ხანაც ვეღარ
უძლებს მარგო მათ ყელგამონეულ ვედრებას
და აგრძელებს.

და მარგოც უხმობს მთელ თავის ოსტატო-
ბას. ანა ხელს უყოფს მკლავში და აცახცახ-
ებული ეკვრის დედას. ვალიკო პირდაღებუ-
ლი და თვალცრემლიანი შეჰყურებს. მიშიკოს
უკვე რა ხანია თვალი არ დაუხამხამებია, სახე
შეფაკვლია და მრისხანება აწერია, როგორ
გაიმეტეს!!!

მარგო დიდი ოჯახის დიასახლისია. როცა
ქმარი საქართველოშია, ყოველდღე სტუმარი
ჰყავთ სადილად. ხშირად ჩამოყავს თავისი
„ბიზნეს პარტნიორები“; უნდა, თავისი მშობლი-
ური ქალაქი, ქვეყანა მათაც გააცნოს. ისინიც
კეთილი და უშურველი მასპინძლების შემხედ-

ვარე ხან მთელი კვირა რჩებიან. კი, მართალია
არაფერი არ აკლიათ, მაგრამ სტუმარს დახ-
ვედრა ხომ უნდა, გამასპინძლება, მოსვენება,
ანგარიშის განწევა. „ყმანვილებმა არ იხმაურონ
ზედმეტად, არ შეანუხონ უცხო სტუმარი“.

მარგოს ყველაზე მეტად გაუმართლა თავის
ათ დედამამიშვილში. ზოგს ოჯახი არც ელირ-
სა, ისე დაილუპა სამამულო ომში. ზოგი დაჭ-
რილი და გაუბედურებული დაბრუნდა იქიდან.
ზოგს ქმარი აღარ ჰყავს და გაჭირვებით არჩენს
ობლებს. ხშირად მიდის დედულეთში და ისინიც
ხშირად მოდიან მარგოსას. რომ ესტუმრებიან
დისშვილები თუ ძმისშვილები, ყველას საუცხ-
ოო სურნელოვანი საპნით დააბანინებს ხელებს,
შემდეგ დააჭრის ფრჩხილებს, დასვამს, ასა-
დილებს გემრიელად და შინაც რასმე გაატანს.
იმ ღამით განსაკუთრებით მშვიდად სძინავს
მარგოს. თუ გაიგებს, რომ ვინმეს უჭირს სამე-
ზობლოში ან სანათესავოში, რაცა აქვს გასცემს
უშურველად. არ დაელოდება არავის, როდის
შეიკრიბებიან და მოითათბირებენ დახმარებას.

წლების შემდეგ, როცა მარგო ცოცხალი
აღარაა, ხშირად მისი მეზობელი კარიდან გა-
მოდის ერთი მთლად შავებში ჩაცმული, მაგრამ
ძალიან ნათელსახიანი და მეტყველთვალეებიანი
სირიკა ბებო. ხშირად სიცივეშიც ასე დგას და
ელოდება, როდის გაივლიან სკოლისკენ მიმა-
ვალი მარგოს შვილიშვილები, ანას გოგოები.
წუთით გააჩერებს, მოეფერება და მერე აცახ-
ცახებული ხელით რკინის მანეთიანს ჩაუდებს
უფროსს: „მე თქვენი ბებო ძალიან მიყვარდა.
ეს ჩემ სახელზე რამე ტკბილეული მიირთვით“.
ასე ცდილობს კარგი მეზობლის და მეგობრის
პატივისცემას შვილმკვდარი მოხუცებული.

ხშირად შუა საქმეში გართულს, მარგოს, ხან
საპნიანი ხელი გაუჩერდება და თვალი უშტერ-
დება, ხან მატყლს რომ ართავს და თითისტარს
აბზილებს, ის თითისტარი გაუსხლტება...
სუნი ესმის ხევის პირას, ბურქნარში ამოსული
იების, გაზაფხულზე პირველად რომ გასწევდა
ხოლმე მათ მოსაძებნად. სხვა ბევრი ყვავილები
არ იცოდა მარგომ... ია, ვარდი, ყაყაჩო, ენძე-
ლა... როგორც იმ გათვლაშია. ისე, გვირილას-
აც დაგინათავდა და ზამბახიც ენახა წიგნში. მა-
გრამ ეს ია დედის რძესავით შეისისხლხორცა.
ია არის მისთვის პოეზია, გახაფხული, დედაშ-
ვილობა, გაფრთხილება და რა თქმა უნდა, ვა-
ჟა-ფშაველა. ხევის პირის წვეტიანი რიყის ქვები
ფეხსაცმლის თხელ ძირში ატანენ, სიმწრისგან
ტუჩები ეგრისება პატარა გოგოს. მაინც არ იშ-
ლის, მიდის იქ, სადაც პირველი იები ეგულება.
თითისტარი ბზრიალებს. ჩანს, რომ ყმანვილები
გაკვეთილების მომზადებას ასრულებენ. აღარ
უნდა დიდხანს ალოდინოს. გადაახვევს თავის
საქმეს და დგება. ეს მოძრაობა ანას არ გამოე-

პარება და მთელი გულმოდგინებით ცდილობს, დროზე და კარგად დაასრულოს მეცადინეობა.

* * *

ანამ სამსახურის კარი გამოიხურა. შინ მიიჩქარის, სადაც ორი „ლაბუა ბარტყი“ ელოდება. ასე ეძახის შვილებს მისი მეუღლე. რაც არ უნდა ჩქარობდეს, თავს უფლებას აძლევს, ის ორი ნუთი ძველ ბაღში გადარბენით არ გაიაროს. ტკეპება ამ ორიოდ ნუთით და მერე ისევ ჩქარი ნაბიჯით მირბის, მირბის. დღეს „სახელგამში“ უნდა შევიდეს, მთელი კვირაა, არ შეუხედავს. სასწრაფოდ თვალს ავლებს თაროებს, ახალი ისეთი არაფერია, მაგრამ დაიცა, ერთმა წიგნის ყდამ მიიქცია მისი ყურადღება; „გულს ვუძღვნი ბავშვებს!“ ყიდულობს. იმავე დღეს პირველ გვერდზე ჩნდება წარწერა „სულს ვუძღვნი ჩემს შვილებს!“, თარიღი, ხელმოწერა. ესეც მიემატა იმ წიგნებს, რასაც სიხარულსიგან თავბრუსხვეული – „ფრთაშესხმული მოვქროდიო“ – ასე ამბობდა ხოლმე სულ, მოუტანდა თავის გოგოებს. „ჩემს კუდრაჭებს, ჩემს შვილიკოებს, ჩემს გოგონებს, ჩემს გოგოცუნებს, ჩემს...“ რა სიტყვებით აღარ ეფერებოდა მაშინაც, როცა სამახსოვრო წარწერას უტოვებდა...

რვას თუ ცხრას თხუთმეტი ნუთი რომ აკლია „ცეროდენას ეკრანი“ იწყება. ანა გოგოებს მოუხმობს თავისთან. ერთად უყურებენ. ამა-საც და კიდევ ყოველ პარასკევს „სტუმრად ზღაპართან“. ბედნიერია ანა ამ დროს. შვილები გიჟდებიან დედაზე. „ასე დედაზე მიწებებული ბავშვები მე არსად მინახავსო“, ხშირად ამბობს ანას დედამთილი.

ანა ცდილობს დედამისივით რაც არ უნდა დაღლილი იყოს, მაინც გამონახოს დრო და ყოველ საღამოს რამე წაუკითხოს ან მოუყვეს შვილებს. რამდენჯერ მიმსხდარან ამ მწვანედ შეღებილ რადიატორთან. პატარა გოგო ხშირად კალთაში უზის, თავი აქვს დედაზე მშვიდად, ნებიერად მიყრდნობილი და ოდნავ შეცვლილი ხმით ჩაესმის დედის ხმა, თითქოს პირდაპირ დედის გულიდან ამომავალი:

„წვიმა სვეტ-სვეტად ჩამოდგა გაღმა სერებზე, მალე ჩვენს გარემემოც ხის ფოთლებსა და ნამეტნავად ბუერებზე დაიწყო ტლაშა-ტლუში. ისეთი ხმაურობა დადგა, თითქოს ტყე და მთა-ბარი იქცეოდა. ყველა სულდგმულმა ხმა გაკმინდა: ჩიტები ველარ ჰბედავდენ ჭიკჭიკს, ცელქობას... საძაგელი ჩხიკვი, რომელიც ისე მაშინებდა წინად, ეხლა სრულებით არ მეჩვენა ისე საზარელი; დამჯდარიყო წიფლის შიმელაზე, მიეხუჭა თვალები და ნისკარტიდამ ცინგლი ჩამოსდიოდა, მხრები საცოდავად ჩამოეშვა. იმის ახლოს იჯდა გულწითელი ჩიტი,

„წიფლის-ჩიტა“ უწყინარი, უვნებელი, ლაბუა. მშვენივრად მიეხუჭა თვალები! მოფრინდა „წიპრანა“ და „წრიპ, წრიპ!“ შესძახა. ჩხიკვს შეეშინდა, გაახილა თვალები, გაუსკდა გული, მიასკდა ხან იქით, ხან აქეთ, უშნო „ჩხიი, ჩხის!“ ძახილით. მე გამეცინა. წინათ ყველაზედ ღონიერი ის მეგონა, ეხლა კი გავიგე, რაც შვილი ბრძანებულა“.

ეს არის ძალიან ბედნიერი ნუთები... ანა მონძეა იმ სასწაულის, რაც თავადაც გამოსცადა ბავშვობაში; აი, ასე მისხალ-მოსხალ, ფურცელ-ფურცელ, თითქოსდა უჩინრად და უხილავად პატარების გულები ივსება სიბრალულით, თანაგრძობითა და სიყვარულით. მათ თვალებზე ცრემლს რომ ხედავს, გული ეწურება, მაგრამ მაინც უხარია. ორივეს გულში იკრავს, მაგრად, მაგრად. „აბა, როგორ ამბობს შვლის ნუკრი, „შეკუნტრუშდა დედაჩემი“ და...“ გოგოები ამთავრებენ, ერთმანეთს არ აცდიან „შეკუნტრუშდი მეც“. უნდა, კარგის გახსენებით დაამთავროს ხშირად ნალვლიანი კითხვის სეანსი.

მეცადინეობენ გოგოები. მშობლები სამსხურში არიან. ამ დროს კიბეზე ხმა ისმის. დედა ამორბის. ანა გახარებულია, წამალი რომელიც აფთიაქში არ აქვთ, სახლში ეგულება, შემორჩენილი. ისე ამორბის, ორ საფეხურს ერთად ახტება. უკვე იმედმიცემული ხალხი გარეთ, მანქანაში ელოდება. ეს პირველად არ ხდება. შვილებმა იციან რას ნიშნავს ეს მოულოდნელი ვიზიტები და კითხვებს აღარ უსვამენ. ჩქარობს, მაგრამ მაინც გადაკოცნის ორივეს, თითქოს მთელი კვირაა არ უნახავს შვილები და გახარებული მალევე ისევ გარბის. „დედა კეთილია“, ამბობს უფროსი. „ჩემი დედა უფრო კეთილია“, ამბობს უმცროსი და იწვევს უფროსს შეჯიბრში.

მერე უკვე, ცოტა მოზრდილები, სახლის წიგნებით აღარ კმაყოფილდებიან. „ბიბლიოთეკის დღეს“ ორივენი გაავსებენ პარკებს წიგნებით და გასწევენ. სამ ან ოთხ ბიბლიოთეკას სტუმრობენ და ისევ დატვირთულები ბრუნდებიან. ანას გოგოები მოვიდნენო, იქაც ღიმილით ხვდებიან დებს და ხშირად მათთვის გადადებულ წიგნებსაც ახვედრებენ.

– დედა, ძალიან იღლები. ცოტა შეღავათით გააკეთე საქმე. ხომ ხედავ, რომ ძველებურად აღარ შეგიძლია, – ხშირად ეტყვის დედას დაღონებული ანა.

– ეჰჰ, ნუ გეშინია, შვილო. ხომ გახსოვს რა სუფთა ჰაერზე გავიზარდე. რიყის ქვასავით მაგარი ვარ და იასი არ იყოს, ჩემი მფარველები მეცა მყავს.

2020 წლის ოქტომბერ-ნოემბერი.

ლანა
მანველი

შემოდგომა გადამაღავს შიის სხივებს,
გზას დაუთმობს წვიმასა და ქარს,
სევდიანად აამღერებს მარტოობის სიმებს,
მონატრება აჭრიაღებს მივინწყებულ კარს.

ლანა მანველი

* * *

ნახე, შემოდგომამ გაშალა ფარდაგი
გრძნობების მოსავლის მოსწყურდა ბადაგი...

ნისლების მოსვლამდე უნდა მოილხინოს,
მერე კი დათვრეს და ისევ მოიწყინოს.

ივსება ფიალა წარსულის ტკივილით,
ალავერდს მივიღებ მომწარო ღიმილით,

სულში ჩამეღვრები უკურნებელ სენად,
უნდა მაპატიო, – ვერ გაქციე ჩემად...

თელავი ჩვენი ქალაქია

ძვირფასო! თელავი ჩვენი ქალაქია!
ბავშვობას გვახსენებს ბებური ჭადარი,
ბატონის წყაროზეც ისევ ირეკლება
ოთხი ტიტლიკანა ფეხის ანაბეჭდი.

ღვთაების აღმართზე ლოცვა ჩვენეული,
წვიმაში უქოლგოდ სიცილის მაგია,
ყადორის გორაზე ლექსით ფორიაქი,
სახლში ვაგვიანებთ! – მუდმივი დარდია.

ერეკლეს გალავნის ზამთრის პეიზაჟი,
თეატრთან ნაპოვნი ლამაზი გოშია.
ფიქრებში ვაცოცხლებთ, გულში ვეფერებით,
თელავის გარეშე სიცოცხლე გროშია.

სულ გვინდა, ვაპირებთ, თითქოს ვემზადებით,
მისი სიყვარული – სხვა რა გვაბადია?!
ნუთუ დავბრუნდებით, ნუთუ დავბრუნდებით?
ძვირფასო, თელავი ჩვენი ქალაქია...

* * *

ვინმე რომ ჩამკიდებდეს ხელებს,
ვინმე, უზომოდ თბილი,
ჩემსას რომ იტვირთებდეს დარდებს,
გულს რომ გამითბობდეს ვინმე...
ცრემლს რომ არ მადენდეს მერე,
ღიმილს არ მაშრობდეს ისევ...
ხელში ამიყვანდეს ბოლოს,
ცისკენ გამიშვებდეს იმ დღეს...

ვინმე რომ ჩამკიდებდეს ხელებს,
ვინმე, უზომოდ თბილი...

* * *

ახლა წარსულში მეფიქრები და სევდით ვდევნი,
ყველა იმ ნატვრას, უშენოდ რომ არაფერია.
რა უცნაურად და ადვილად მე შენში შევცდი,
შენს იქით უკვე, სხვა გრძნობების სანახებია...

* * *

შენგან რა მინდა იცი? — გული, სიყვარულით
სავსე.
ტკივილს მიყუჩებდეს უმაღ, მხოლოდ გაღიმება
თბილი.

უნდა გენდობოდე ყველგან, არსად არ მომტეხო
მხარი.

შენი მზე უნდა მერქვას, სულის მხურვალე სხივი.
კიდევ რა მინდა, გითხრა? – ერთი პატარა ბუდე.
იქ, სადაც ავი თვალი ვერაფერსაც ვერ გვავენებს.
გაგილამაზებ დღეებს, გაგიცისკროვნებ ღამეს,
ერთი მეოცნებე გოგო, საწუთროს შენთან
გაღვეს...

უსიყვარულოდ...

აგვისტოს შვიდი...

მანდ, ალბათ, ცხელა, ქრიჭინები ქორწილს მართავენ,
შენ ილიმი და გედარდება წლების მატება,
ჩაშავებული უბეები სიზმრებს ართავენ,
კოცნა გწყურია მონატრებულ, მიმქრალ ბაგეთა...

დასასრული

ისევ დაბნელდა, გული ჩემი დალილა როგორ,
ღიმილებს შორის მანძილია დღეების მზომი,
მრუმე ცხოვრება აჩქარდა და მღვრიე დინება
თავგზააბნეულ საუკუნეს უბიძგებს ცდომილს.
უტევს ბოროტი, მოსულელს, უვიცი სული
არ გინდა, მაგრამ ემსგავსები რაღაცით დემონს,
ალარაფერი ეშველება ცოდვილ სამყაროს
და გადარჩენას ანგელოზიც ტყუილად ჩემობს...

* * *

მე აღარ გნახავ, არა იმიტომ, რომ შემოდგომას გასცვივდა ფრთები,
რომ გაზაფხულის წვიმების სეზონს გავაყოლეთ უნაზესი მუსიკა სულის
და არც იმიტომ, რომ ზაფხულმა მოგვატარა გრძნობით გამთბარი უგრძესი გზები,
არა იმიტომ, თითქოს რომ ხარ და მაინც, გელი...
მე ველარ გნახავ, იმიტომ რომ მეშინია უშენოდ სუნთქვის,
რომ ჩემი ხარ და უსასრულო ტკივილად რჩები,
რომ გულქვაობად შემომიჩნდა, არ ვამხილო სურვილი ურჩის,
რომ სიყვარულმა მაჯობა და აღარსად მიცდის.

ოჯახობანა

ჩვენ ახლა, ოჯახობანა უნდა ვითამაშოთ!

არც შენ იქნები ნამდვილი ქმარი

და არც მე ცოლი.

მხოლოდ მშობლები – დედა და მამა, მზრუნველები.

შენ მოიტან და მე გავაკეთებ,

ქვის კერიაზე ბალახის წვნიანს.

გავამზეურობ ჩვენი შვილების სიზმარეთში დანამულ ბალიშს.

შემოვუკეცავ შიშს საბნის კუთხეს და მივუნვები გახელილ თვალებს.

იქნებ, თავიდან ვასწავლო რწმენა – შენი და ჩემი.

დაგელოდები განთიადამდე და ვუდარაჯებ ჩვენი სახლის უკედლო ნაპირს.

გულში ჩაგიკრავ გაბზარული იმედის ცრემლად

და დაგაძინებ სხივშეყინული ოცნების ფრთაზე.

იქნებ... თავიდან დავიწყოთ ანით,

იქნებ, ნამდვილი აღმოჩნდეს კერა...

კავკასიონი
იყო ზვიადი,
ისეთი, როგორც –
ვაჟას ლექსია,
მთების სილურჯეს,
როცა ნყვდიადი,
ლექის ჭარივით,
შემოესია.

ლეილა ზაგრატიონი (ზანაღიში)

**ლეილა
ზაგრატიონი
(ზანაღიში)**

ივერიის მზე

შენ წინამართან მოგკლეს, ილია, –
რა სირცხვილია!
რა გესლი ჰქონდათ,
ნეტავ, ესოდენ,
რომ საქართველოს
გულში ესროდნენ?
შუბლი გაგიპეს,
ნეტავი, რისთვის? –
გვირგვინის ღირსი.
თუმც, წინამართან, წამებულ
წმინდანი, – დიდი,
კვლავ, ივერიის
მარადიულ მზედ
ამობრწყინდა...

ჩემო კახეთო

ჩემო კახეთო, როგორ დაგხატო,
როგორ გიმღერო, ისე, ლამაზად,
რომ ეკადრება უფლის სატახტოს –
ლურჯ მთებს, ველ-მინდვრებს,
ზვრებს და ალაზანს.

რომ ეკადრება ერეკლეს თელავს,
ბებერ შუამთას, გრემს და ალავერდს,
სადაც ურიცხვი მლოცველი შევა
და მამულისთვის სანთლებს აანთებს.

ჩემთვის, ცის კარი შენით იღება,
შენით იწყება – მთელი სამყარო,
მარად მწყურია: ლექსი, სიმღერა,
ფანტელებივით გადმოგაყარო.

ახლაც, სტრიქონებს ალერსით ვკინძავ,
შიგ ჩაგინანი მზე და ვარდები,
ჩემგან, ყოველთვის, მშობელო მინავ,
ზღვა სიყვარულით დაიბარდნები!

აღაზნის ველი

ვერცხლის ჩანჩქერი დიოდა ციდან,
ნისლის საცერი რძისფერ ნამს ცრიდა.
კავკასიონზე ერთო კოცონი,
აბრდღვიალებდა ნისლებს მონოლილს.
თელავს ფერადი წვიმა აწვიმდა,
შორიდან ჰგავდა ბუდეს არწივთა.
გომბორის მთასთან, მზისა ხელებით,
იხატებოდნენ ცისარტყელები.
ზღაპრულ უფლისწულს ჰგავდა კახეთი, –
თავს ედგა ოქროს შარავანდედი.

ჰიმნი

ჩვენი ლაყვარდი მზიანობს,
ვარდს უხარია ვარდობა,
გული ხმას უწყობს იადონს, –
თითქოს, არასდროს დარდობდა.

სულ, ბრძოლის ველზე ვიდოდით,
ველარ ვიშუშებთ იარებს,
საქართველოში, მშვიდობის,
დროშა ვერ ავაფრიალეთ.

ქვეყანა, ოქროს სანმისის,
ოქროს აკვნების საბადო –

ღმერთმა გვიბოძა და იცის,
რომ მას, არასდროს, არ დავთმობთ.

თავისუფლება გვჭირდება,
სიმღერა – ბრძოლის მაგიერ;
ჩემო სამშობლო, დიდება,
დიდება, მრავალუამიერ!..

რვაასწლოვანი ჭადარი

თელავში, რომ დგას ჭადარი, –
ბუმბერაზი და თამამი,
იგი, ტოლი და მომსწრეა,
პირმშვენიერი თამარის.
ჭადარს ბევრი რამ სმენია, –
ჩვენი მამულის ავ-კარგი,
აქ, მასპინძლობდა კახეთი:
ილიასა და აკაკის.
როცა უნახავს დიდ მგოსანს –
რვაასწლიანი ჭადარი,
უთქვამს – მადლიან მიწაზე,
სადაც, ხე ხარობს ამგვარი,
მწამს, რომ სადარი: დავითის,
პატარა კახის, თამარის,
სახელოვანი ქართველი
დაიბადება, – მრავალი...

ჩვენი მისია

ზეცა და მიწა, ზღვა და მთები –
ირგვლივ ჩვენია.
ღმერთს, ყველაფერი, სიცოცხლისთვის
გაუჩენია, –
ცოტა შენია, ცოტა – ჩემი,
ცოტაც სხვისია,
ზოგს კი ჰგონია, რასაც ხედავს,
მხოლოდ, მისია...
კოსმიურ სივრცის –
სასრული და დასაწყისია,
რომ დედამიწის ღერძის როლი

მას აკისრია,
ამ ქვეყანაზე, ყველასა გვაქვს –
ჩვენი მისია
და... ეს სამყარო – ყველასი და...
არავისია...

მოდგმა თამარის

თელაველ მანდილოსნებს

თელავის ზეცა,
ველი ალაზნის,
ნაქარგი ლურჯით
და მენამულით,
იმ დღეს, საოცრად,
იყო ლამაზი, –
ფარშევანგს ჰგავდა
ჩემი მამული.
კავკასიონი
იყო ზვიადი,
ისეთი, როგორც –
ვაჟას ლექსია,
მთების სილურჯეს,
როცა წყვიდადი,
ლექის ჯარივით,
შემოესია.
მანდილოსნები
დასხდნენ სუფრასთან,
დასხდნენ ლამაზად
და მოკრძალებით,
მათში სინაზე
ვცანი მუზათა
და ძლიერება
ამორძალების.
ბრძენი, ამაყი,
სიტყვათამამი,
გამორჩეული –
ჭირშიც და ლხინშიც,
სუფრას ჰქარგავდა
მოდგმა თამარის, –
მისი ჯილაგი
და მისი ჯიში.

დაუნყო უაზროდ ცქერა, შემდეგ კედელს ჩამოაყოლა და გაცრეცილ სურათთან შეაჩერა.

„რამდენი ხანია აღარ გამხსენებინარ, შე საბრალოვ. შენ კი არა, მე უნდა ვინვე შენს ადგილზე ცივ სამარეში. მე უნდა მედოს გულზე მიძიმე ლოდი... ბედნიერებას გპირდებოდი, უბედურება კი მოგიტანე... გთხოვ მაპატიო, მომიტევეო ყველაფერი...“

...საახალწლო ზეიმზე იყო მიპატიჟებული მეგობრებთან ერთად. მათ მაგიდასთან ერთი ქალიშვილი აღმოჩნდა მხოლოდ, რომელიც არც ერთი მისი მეგობრის ნაცნობი არ იყო.

თავაზიანად გაეცვენენ.

– აბა, თუ გამოიცნობთ ჩემს სახელს, – თავიდანვე ხუმრობა სცადა გოგონამ.

– ხათუნა!

– თეა!

– ლიკა!

ერთმანეთს არ აცდიან პოპულარული სახელების წამოძახებას.

– არა, ვერც ერთმა ვერ გამოიცანით! არც თუ ისე პოპულარულია ჩემი სახელი, – გაელიმა, – ჩემი სახელია ანდრომედა!

კვლავ ხუმრობა ეგონათ.

ასტრონომიის გაკვეთილი წარმოუდგა თვალწინ. მასწავლებელი, გამხდარი, სათვალეებიანი ახალგაზრდა საოცრად მიმზიდველად ყვება. ისე საინტერესოდ გადმოსცემს გაკვეთილს, რომ ბავშვები სულგანაბრულნი უსმენენ.

„დედამინის რომელ მხარეშიც არ უნდა ვიმყოფებოდეთ, უღრუბლო ღამეს მკაფიოდ ჩანს ცაზე განლაგებული უამრავი მნათობი. ათასწლეულების განმავლობაში სჯეროდათ მცდარი აზრის, რომ ცის თალი მართლა არსებობდა და მნათობები ამ თალზე იყვნენ მიმაგრებულნი. მაგრამ მეცხრამეტე საუკუნეში პირველად მოხერხდა იმის დადგენა, რომ ვარსკვლავები ჩვენგან უზარმაზარი და სხვადასხვა მანძილით არიან დაშორებულნი. ცის თალზე უბრალო თვალთ ხილული დაახლოებით ექვსი ათასი ვარსკვლავია გაბნეული.“

ჩვენს ნელთალრიცხვამდე რამდენიმე ათასწლეულით ადრე ცის არეები, რომლებზედაც ვარსკვლავები დამახასიათებელ ფიგურებს ქმნიან, ცალკეულ თანავარსკვლავედებად გაანაწილეს და შესაფერისი სახელებიც შეარქვეს. საერთაშორისო ასტრონომიული კავშირის გადანყვეტილებით დადგენილია ოთხმოცდარვა თანავარსკვლავედი. ორმოცდაშვიდი მათგანის ნათლობის ასაკი დაახლოებით ოთხიათასხუთასი წელია, რომლებიც საბერძნეთიდან მუდამ კარგად ჩანდა და უმრავლესობის სახელებიც ბერძნული მითოლოგიიდანაა აღებული. უძველესი თანავარსკვლავედებია: დიდი დათვი, პატარა დათვი, მშვილდოსანი, ქალწული, ორიონი, ჰერკულესი, ვეშაპი, კეფევსი, კასიოპეა, ანდრომედა...“

ზეიმის შემდეგ ხშირად ხვდებოდნენ ერთმანეთს. ვერ დაეჯერებინა, რომ წამდვილად ეს სახელი ერქვა, სანამ ერთ დღისითაც პასპორტი არ უჩვენა. თავიდან

უცხოვებოდა ანდრომედას დაძახება, მაგრამ თანდათან ეს სახელი ყველაზე ძვირფასი და მახლობელი შეიქმნა მისთვის.

...ასტრონომიის მასწავლებელი თითქოს შორს, უსასრულობაში იხედება და სულგანაბრულ ბავშვებს უამბობს საოცარ ამბებს.

„ანდრომედა დიდ თანავარსკვლავედებს მიეკუთვნება. ნათელ, უმთვარო ღამეში ამ თანავარსკვლავედში ასამდე ვარსკვლავი დაითვლება. მათგან შვიდი მეოთხე ვარსკვლავიერი სიდიდისაა. ყველაზე კაშკაშა მხოლოდ სამია. ისინი განლაგებულნი არიან ოდნავ მოხრილ რკალად და ქმნიან დამახასიათებელ გეომეტრიულ ფიგურას – ანდრომედას თანავარსკვლავედს. თუ მცირე ვარსკვლავებსაც მივუმატებთ, შეიძლება წარმოვიდგინოთ ის ფიგურა, რასაც ძველ რუკებზე ხატავდნენ: ახალგაზრდა ქალიშვილი, მეფის ასული, მშვენიერი ანდრომედა, რომელსაც ხელები გაუწვდია, თითქოს რაიმე დახმარების მიღების მოლოდინშიაო...“

სურათს გაშტერებული მისჩერებოდა. უცებ რაღაც გაახსენდა, გველნაკბენივით წამოვარდა სანოლიდან და ოთახში რალაცას დაუნყო ძებნა. ირგვლივ მიყარ-მოყარა ყველაფერი, მაგრამ რასაც ეძებდა ვერ იპოვნა. სანოლზე ჩამოჯდა. მიძიმედ სუნთქავდა. თავი ხელისგულებში მოიქცია. მხრები აუცახცახდა. ვერ მიხვდებოდით, ტიროდა თუ რა მოსდიოდა. „ჯანდაბას ყველას თავი, მხოლოდ ერთ ღერს მოვწევ.“ კარამდე გაჭირვებით მილასლასდა. ნაგვის ყუთიდან სიგარეტის კოლოფი ამოქექა და ხელის კანკალით შემოხსნა გამჭვირვალე ქალაღი. სანთებელას დაუნყო ძებნა. ძლივს მიაგნო კარადის რომელიღაც კუთხეში მიგდებული. დაავიწყდა, რომ დასატუმბი იყო და რამდენჯერმე ნერვიულად ააჩხაკუნა. გაბრაზებულმა შორს მოისროლა და ასანთის კოლოფი მოძებნა. დიდის გაჭირვებით მოუკიდა სიგარეტს. ღრმად ჩაისუნთქა, წამოახველა, მაგრამ ამ ხველას უკვე დიდი მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა. სიგარეტის ბოლი მისთვის უკვე სასიამოვნოც კი იყო. იგრძნო, როგორ აევსო ფილტვები ბოლით და მიხვდა რა ძლიერ მონატრებოდა სიგარეტი. ნაფასი ისე დაარტყა, თითქოს ერთი ჩასუნთქვით ცდილობს მთელი სიგარეტის მოწვეასო. სანოლზე წამოწვა და ისე გააგრძელა წევა. მისთვის ამ წუთში უკვე აღარაფერი არსებობდა, არც ექიმის დარიგება და არც მეგობრების რჩევა, და აღარც ანდრომედა. ეს წუთი მისთვის მთელი ცხოვრება იყო, ამ წუთისთვის მთელ თავის სიცოცხლეს დასთმობდა. ხელების კანკალმაც თითქოს ცოტათი გადაუარა. აღარც ისეთ ლტოლვას გრძნობს ალკოჰოლისკენ. ამ წუთს მისთვის სიგარეტი იყო ალკოჰოლიც და ყოველგვარი ბედნიერებაც.

მაშინ იფიქრა, მხოლოდ ერთი ღერი მოუნია, მაგრამ რაკი ერთხელ შესდგები ცოდვის გზაზე, ძნელია უკან დაბრუნდე. მას შემდეგ ღვინის მაგივრად სიგარეტში იხრჩობს თავს. ასე თუ ისე, სიგარეტი ცოტათი მაინც უხმობს ნერვებს.

ღღეს კი სულ ერთიანად აიტანა წყურვილიმა.

თვალწინ სულ ღვინო ელანდება. კარადა გამოხსნა, იქნებ ბოთლში იყოს რამე ძველი შემორჩენილი... თუნდაც ერთი ჭიქა, თუნდაც ერთი ყლოუპი... მხოლოდ როგორმე გაასველებინა პირი და მერე თუნდ მოკვდეს.

მანც რა არის მისი სიცოცხლე. რისი გულისთვის ცოცხლობს, ვისი გულისთვის. ამ სამი წლის წინ კიდევ შეიძლება სიცოცხლეზე ფიქრი. თითქოს არაფერი ემუქრებოდა მათ ბედნიერებას, მაგრამ მუხთაღმა ბედისწერამ როდი დაინდო მათი სიყვარული. მოულოდნელად გახდა ავად და სულ უფრო და უფრო იპყრობდა მძიმე სენი ამ ერთ დროს სიცოცხლით სავესე გოგონას. ერთიანად გახდა, იშვიათად თუ გადაურბენდა სახეზე ძლივს შესამჩნევი ღიმილი. საავადმყოფოდან რომ გამოწერეს, ატყუებდნენ, საშპში აღარაფერია, რამოდენიმე დღეც და უკვე შეგეძლება ფეხზე სიარულიო. მაგრამ ის თითქოს ყველაფერს მიმხვდარიყო. სულ იმას ოცნებობდა, ნეტავი გაზაფხულამდე მაცოცხლა, რომ ჩემი ხელით დავკრიფო ყვავილებიო.

უცნაურ ბედზე ყოფილა დაბადებული უცნაური სახელის მქონე ანდრომედა.

თოჯინები უყვარდა საოცრად. განსაკუთრებით ერთი ცისფერკაბიანი და წითელბერეტიანი თოჯინა ჰყავდა გამორჩეული. დაისვამდა საწოლის წინ და უცქეროდა ნაღვლიანი თვალებით. ფანჯარასთან გადაატანინა საწოლი, გაზაფხულის მოახლოვებას აქ უკეთ ვიგრძობო. წამოჯდებოდა საწოლში, ხელში თავისი საყვარელი თოჯინა ჰყავდა ჩაბლუჯული და გაჰყურებდა სივრცეს. გაზაფხულის სუნთქვა კი არა და არ ისმოდა. თოვლი სულ ახლახანს გაქრა შორიდან ავად მზირალი კლდეებიდან. ბოლოს წვიმამ წამოუშინა და მისი ჯიბრით მთელ კვირას გასტანა. წვიმაში უფრო ავისმომასწავებლად საზარელი საყურებელი იყო არემარე ავადმყოფისთვის. ბოლო ორ დღეს აღარც წამომჯდარა საწოლში. მხოლოდ იმასლა კითხულობდა, წვიმამ გადაიღო თუ არაო. დაიჭერდა საყვარელ თოჯინას და უღიმოდა ჩუმი, ბაგეზე შეყინული ღიმილით. აკი ასეც მიიცვალა კვირის ბოლოს, თოჯინით ხელში, ბაგეზე შეყინული ღიმილით.

ანდრომედას სიკვდილი უდიდესი ტრაგედია იყო მისთვის. სიკვდილს ნატრობდა, მაგრამ არ კვდებოდა. მეგობრებმა სცადეს, როგორმე გადაეყოლებინა გული და ხშირად პატიუბდნენ თავისთან. თავიდან თითქოს ისიც აჰყვავთ, მაგრამ მხოლოდ ცოტა ხანს. შემდეგ სულ მიანება მეგობრებთან სიარულს თავი და მარტო იკლავდა გულის ხვამიადს. დაიდგამდა ღვინოს და მისით ცდილობდა დაევიწყებინა წარსული. ღვინოში აწურავდა თავის გულს, რომ გამოფიტულიყო და განთავისუფლებულიყო ყველაფრისაგან, ამ ქვეყნიური ყოველგვარი ვალდებულებისაგან, დარდისა თუ ნუხილისაგან, სიხარულისა თუ ბედნიერებისაგან. ღვინოში ეძებდა სიკვდილს.

ასე მარტოდმარტო, სიმთვრალეში გადიოდა დღეები. მისთვის უკვე სხვანაირი ცხოვრება აღარ

არსებობდა. მეგობრებმაც სულ დაივიწყეს. იშვიათად რომ ვინმეს გახსენებოდა, ისიც მაშინვე მიატოვებდა ხოლმე, მის ყოფას რომ დაინახავდა.

ამ რამდენიმე დღის წინათ სწორედ ასე, შემთხვევით შემოიარა ერთ-ერთმა მისმა მეგობარმა და ავადმყოფი უთვისტომოდ, ბედის ანაბარად მიგდებულ ნახა. მან მაშინვე სასწრაფო დახმარების მანქანა გამოიძახა. ექიმმა გატოკების უფლება არ მისცა და ადგილზევე დაუნიშნა მკურნალობა. პირველ დღეებში მეგობრები ედგნენ თავზე. ამ რამდენიმე დღის წინ კი, ცოტა რომ მოიკეთა, მათაც მიანებეს თავი. ერთის მხრივ სიამოვნებდა, მარტო რომ დარჩა, მაგრამ მეორე მხრივ გულში მანც სწყინდა ასე ღვინის ანაბარად რომ მიაგდეს.

...არა, არა! რალაც უნდა იღონოს. ეს ბოთლიც ცარიელია. სიგარეტიც სწორედ ახლა გაუთავდა, იმით მანც მოიკლავდა ნერვებს. დაჭმუჭნილ პიჯაკს წამოავლო ხელი, რომელიც საწოლზე ეგლო და უხერხულად გადაიცვა. კედელს შეხედა. კედლიდან თავლისფერთვალეობა და კულულებიანი გოგონა შემოსცქეროდა ეშმაკური ღიმილით. სურათის ირგვლივ რალაც სიცარიელე იგრძნო. გაახსენდა, თუ როგორ ეძებდა რამდენიმე წუთის წინ თოჯინას, რომელიც სურათის ქვეშ ეკიდა. ვეღარ გაიხსენა, როდის ჩამოიღო, ან სად წაიღო. თვალწინ მიცვალებული წარმოუდგა გულში ჩახუტებული თოჯინით. ასევე დაკრძალეს. ზუსტად ისეთივე მერე თოჯინა შეიძინა და სურათის ქვეშ მიამაგრა, რომელიც ახლა სადღაც გამქრალიყო.

„...ანდრომედას მითოლოგია უკავშირებს საოცარ, ამაღლევებელ ლეგენდას, – აგრძელებს ბავშვების წინ მდგარი მასწავლებელი და შეჰყურებს დაფაზე ჩამოკიდებულ ასტრონომიულ რუქას, – შორს, დედამიწის უკიდურეს სამხრეთში გადაშლილი იყო აყვავებული ქვეყანა ეთიოპია, სადაც მეფობდნენ კეფევსი და მისი მეუღლე კასიოპეა. მათ ჰყავდათ ერთადერთი ასული, რომელსაც ერქვა ანდრომედა. იგი როცა გაიზარდა, სილამაზით ყველა ეთიოპიელს სჯობნიდა. ამით გაამაყებულმა კასიოპემ დაიტრაბახა, ჩემი ასული ზღვის ნიმფებზე უფრო ლამაზიაო. განაწყენებულმა ნერეიდებმა ზღვათა მბრძანებელ პოსეიდონთან იჩივლეს, რომელმაც ეთიოპიას გაუგონარი უბედურება დაატეხა. ყოველდღე ზღვის სიღრმიდან ამოცურდებოდა ხოლმე საზარელი ვეშაპი და ცეცხლით რუჯავდა და ფერფლად აქცევდა ყოველივეს. ყველგან გმინვა და ქვითინი ისმოდა. სასწრაფო კეთილმა მეფე კეფევსმა სამისნოს მიმართა. ვეშაპი მხოლოდ მაშინ ჩამოეხსნება ქვეყანას, თუ შესაჭმელად მისცემ შენს ერთადერთ ასულს ანდრომედას! — ურჩია მისანმა.

დიდხანს ტიროდნენ კეფევსი და კასიოპეა, მაგრამ ხედავდნენ სხვა გზა არ იყო, რადგან მალე ეთიოპია უდაბნოდ იქცეოდა და ბედის განაჩენის აღსრულება გადაწყვიტეს.“

მასწავლებელმა შეისვენა, სათვალე შეისწორა, კიდევ ერთხელ მიმოატარა თვალი გარინდულ მოს-

ნავლებს და განაგრძობ:

„ერთ დღესაც, როცა ჰელიოსი ოქროს ეტლით გზას გაუდგა, მშობლებმა ანდრომედა ზღვის კლდოვან ნაპირზე გაიყვანეს, ბორკილები გაუყარეს, კლდის ქიმზე მიაბეს და ტირილით მიატოვეს.“

უეცრად ზღვა საშინლად აღელდა, უზარმაზარ ტალღებს ნაპირს ახეთქებდა. ბნელი უფსკრულიდან საზარელი ვეშაპი ამოიგრაგნა და ნაპირს მიაშურა. ფართოდ გაეღო საზარელი პირი და ცეცხლს აფრქევდა. შავ ქერცილიან კუდს ზვირთებს უტყლაშუნებდა და მძიმედ მოცურავდა. ვეშაპმა შორიდანვე დაინახა კლდეზე მიჯაჭვული ანდრომედა. ხახა უფრო დაალო, საზარელი, მახვილივით მჭრელი კბილები გამოაჩინა, თვალთა ბრიალით ზღვა გადაანათა და გაშმაგებულმა მსხვერპლს მიაშურა. კიდევ წუთი და ურჩხული საკბილოს წაეტანებოდა... მაგრამ...“

ბინიდან გამოვიდა. ჯიხური დაკეტილი დაუხვდა. მამ რა ქნას, ახლა ერთი ღერი სიგარეტი მისწრება იქნება. არც არავინაა, რომ სთხოვოს. „ცოტას გავივლი, იქნებ სადმე ვიშოვნო.“ ნელა გაუყვა ვინრო ქუჩას. ნიავე სუსტად დაქრის ტროტუარზე ჩარიგებულ ხის ტოტებში. „ეტყობა კვლავ გაფუჭდება ამინდი.“ მაგრამ მისთვის სულ ერთია, ოღონდ როგორმე სიგარეტი იშოვნოს.

ვერ გაიგო, როგორ მიადგა მომცრო სასადილოს. შედგა თუ არა ფეხი, მაშინლა მიხვდა სად შედიოდა. უკან გამობრუნება დააპირა, მაგრამ გვიანი იყო. აქეთ-იქედან უკვე ეძახდნენ და თავისთან იწვევდნენ. „ჯანდაბას ექიმის თავი, მხოლოდ ერთ ჭიქას დავლევ!“ იმის გაფიქრებაზე, რომ ახლა ღვინო უნდა დაეღია, სასიამოვნო ყრუანტელმა დაუარა ტანში. ახლოს მდგომ მაგიდასთან მივიდა, სადაც ჭიქა ხელში მიაჩჩინეს. რალაც, სადღეგრძელოს მსგავსი წაილულულა და ჭიქა ტურებზე მიიყუდა. წყურვილი ალბათ იმდენად დიდი იყო, რომ ღვინო ნიკაპზე ჩამოეღვარა, მაგრამ მას ეს არ უგვარძნია. მისთვის მთავარი იყო, რომ ამდენი დღის მარხულობის შემდეგ, როგორც იქნა ეღირსა დალევა. თითქოს იგრძნო, როგორ ჩაიარა ღვინომ გამომშრალ ყელში და როგორ აევსო გამოფიტული ძარღვები. საოცარი შეება იგრძნო. თითქოს ყველა ნერვი თავის ადგილზე დალაგდა. ხელები აღარ უკანკალებს, გონებაც დაენმინდა.

ერთი წლის წინ სწორედ ამ მაგიდასთან იჯდა ბოლოჯერ იმ გოგონასთან, ვისთანაც ანდრომედას შემდეგ ცხოვრობდა. რაც გოგონა გაიცნო კარგა ხანს თითქოს აღარ სვამდა, რადგან იმ დარდს, რაც ღვინოს უნდა გაქარვებინა, ის გოგონა უქარვებდა. ფიქრობდა, მასთან სიახლოვით, თავი დაენებებინა სასამელისთვის და ნორმალურ ცხოვრებას დაბრუნებოდა. ერთხელაც ამ სასადილოში მოხვდნენ მშვირები. ვილაც ნაცნობმა სხვა მაგიდიდან ღვინო გამოუგზავნათ. უარის თქმა არ შეიძლებოდა და გადაწყვიტეს ცოტა გაესველებინათ პირი. მაგრამ იმ ცოტას მერე სხვაც მოჰყვა და კარგად რომ შეთვრნენ მაშინლა მიხვდა რა შეცდომა დაუშვა. უყურებდა მის წინ მჯდომს და ეგონა ანდრომედა იყო ასე მთვრალი.

მაგრამ წამსვე უნათებოდა გონება და ხედავდა ვინც იყო. გაიფიქრა, ანდრომედა ასე არასდროს მოიქცეოდაო და უცებ რალაც გადაწყვეტილება მიიღო.

– მე ახლავ შენთვის, – რალაც ამის მსგავსი ნაიბუტბუტა და სასადილოდან გაეარდა.

მას შემდეგ აღარსად შეხვედრია. სახლი კი იმ გოგომ არ იცოდა, რადგან არ უნდოდა იმ სახლში მიეყვანა, სადაც ანდრომედა ცხოვრობდა.

...მეორე ჭიქა შეუფხვს. ამდენის დალევას უკვე აღარ ფიქრობდა. „რაც არის, არის. სადაც ერთი ჭიქა იქ ორიც იყოს, მეტს კი წამდვილად აღარ დავლევ.“ ჭიქა მოიყუდა თუ არა თვალები გაუშტერდა. „რა არის ეს? ჰალუცინაციები ხომ არ დამეწყნო?“ თვალები დახუჭა. კვლავ გაახილა. „არა, არა!.. ეს წამდვილია, არავითარი მოჩვენება...“ სანახევროდ დაღეული ჭიქა მაგიდაზე დადგა. ყველამ იქით მიიხვდა, საითაც ის იყურებოდა. ახლა გაახსენდათ, თუ როგორ უამბოთ ერთხელ მთვრალმა თავისი ამბავი მთელ სასადილოს, როგორ გაიქცა შემდეგ შემლილივით და ცოტა ხანში როგორ მოარბენინა ცისფერკაბიანი თოჯინა. ბარმენმა კი კედელზე ჩამოკიდა და მას შემდეგ აქაა. გაახსენდათ და სინანულით გადააქნიეს თავი.

მან კი წითელბერეტიან თოჯინას გაუშტერა თვალი, რომელიც თითქოს ხელანეული ემშვიდობებოდა. თვალზე ცრემლი ჩამოუგორდა. დაავიწყდა სასადილოში რომ იყო და თოჯინის ირგვლივ მოატარა თვალი, რომ სურათიც დაენახა. ცარიელი კედლის დანახვისას შეკრთა, გაახსენდა სადაც იმყოფებოდა და შერცხვა. სწრაფად მოიწმინდა პიჯაკის სახელოთი ცრემლი და მაგიდასთან მსხდომთ შეხედა, ხომ არავინ მიყურებსო, მაგრამ ისინი უკვე თავიანთთვის საუბრობდნენ.

ბუნდოვნად გაახსენდა, აქ როგორ მოხვდა თოჯინა. „მოდო, ჩამოვხსნი და სახლში წავიღებ, თავის ადგილზე.“ — გაიფიქრა. ნაბიჯის გადადგმაც დააპირა, მაგრამ შეჩერდა. „უხერხულია, ხალხი რას იტყვის...“

რამოდენიმე წუთის წინ კი გადაწყვიტა მეტი აღარ დაეღია, მაგრამ ახლა, როცა თვალწინ წამოუტივტივდა განვლილი ცხოვრება, შეიცვალა გადაწყვეტილება, მით უმეტეს თოჯინის გვერდით ყოფნით, თითქოს ანდრომედას გვერდით იყოს, თითქოს ის უქნევდეს ხელს...

* * *

საზარელი სიცივე დათარეშობდა მთელი ღამე ქალაქში...

* * *

გათენებისას იპოვნეს გაციებული. სადღაც, კედლის ძირას მიწოლილიყო და სამუდამო ძილით დაეძინა. მარჯვენა ხელი პიჯაკის უბეში ჰქონდა ჩაყოფილი და გულში ჩახუტებინა ცისფერკაბიანი, წითელბერეტიანი თოჯინა, რომელიც ხელიდან ვერაფრის დიდებით ვერ გამოხსნეს...

ასეც დაკრძალეს...

მნამს...

რადგან, ღამეც მზისფრად შევიყვარე,
ფიქრს მიეცა მეტი სარბიელი,
ოცნებებსაც ერგო, – მეტი არე,
ვარ, ამაღაც, ღამის მადლიერი...

როს, სარკმელი, მთვარით ფერადდება,
როს, ვჭვრეტ, ვარსკვლავთ კრებულს,
მოკრძალებულს,
სახე, შენი, – თვალწინ მესატება
და, – ვგრძნობ გულისცემას, მოძალებულს...

თვალზე, რული – როს, არ მეკარება,
ფიქრი დაქრის ვარსკვლავთ ყვავილნარში,
მომღიმარე მთვარეც ფიქრს დაჰყვება,
მნამს: მიშველის ნატვრის ახდენაში...

P.S.

როგორც, მზე და მთვარე, ისე, ღლე და ღამე,
მარად უცვლელია, განუყოფელია,
მათი არსებობა, ყოფნა ქვეყანაზე,
გარდაუვალია, უცილობელია...

მიყვარხარ!..

მიყვარხარ, მიყვარხარ, მიყვარხარ,
შენ გნატრობ, შენ გეტრფი, შენ გეძებ,
შენ ჩემი ოცნების ხილვა ხარ,
სიცოცხლეს უშენოდ ვერ შევძლებ...

უშენოდ, ფიქრი არ მაისობს,
უშენოდ, ტრფობის მზეც დაისობს,
სიცოცხლე, შენით, ჩქეფს, აისობს,
უშენოდ, გულს – ისარს დაისობს...

თელავს!..

თელავი არის ჩემი მზე, – და ჩემი თავდავინწყება,
ცისკრის ყოველი ნათება, უტკბილეს ზღაპრად იწყება,
სხივმფენი ზეცა ელვარებს და შარავანდის მზით დნება,
ერეკლე მეფის სახელით – დის, – სიამაყე, დიდება...

აქ, სიყვარულის ქალაქში, დრო, აროდეს არ ბინდდება,
მომავლის რწმენა, იმედი, შუქ-ფერთა გამით მძივდება,
ხან უძიროა ლაჟვარდი, ხან, კი, ფერს იცვლის, ღვინდება,
აქ, სიცოცხლეა ნეტარი და... უკვდავებად ბრწყინდება.

ღვთიურ ჰანგებს...

შუალამე გადასული იყო,
უძილობით, ფიქრი თავს მართმევდა,
მესმა, რომ ბუღბუღმა სტვენა იწყო,
მოგალობე შაშვი ბანს აძლევდა...

საოცარი შერწყმა, შეხამება...
მოხიბლული ვუსმენდი, ნაზ, ტკბილ ხმებს,
გამოაცა, ბევრჯერ, მე, ამ ხმებმა,
ფრინველთ დასი – რიგ-რიგით, რომ იწყებს...

არ აკრთობდათ არც წვიმა, არც ქარი,
ღვთიურ ჰანგებს იხუტებდა სივრცე,
ვიყავი, ვით, თვით შარბათით მთვრალი,
კუმტ ღამეს, მათ, უცხო ხიბლი მისცეს...

სიყვარულის გვწავდა ტრფიალებს...

თუმცა, საყვედური მოგვიმრავლდა,
სიყვარულის – გვწავდა ტრფიალება,
როდი ჩანდა წყენა, – მორიგ ლანდად,
სიყვარული – ხანძრად ბრიალებდა...

შეუწვლელია...

თუმც, ყველა ყვავილს, ხიბლით მზეს ვადრი,
ყვავილი, – ყველა მომხიბვლელია,
სხვა ანდამატი აქვს კოკორს, ვარდის,
ის, გამორჩევით, შეუცვლელია...

ნეტარს ხდის!..

ფიქრებში – შენი მონატრების ბრწყინვა-ელვარება,
ნეტარს ხდის ჩემში სიყვარულის ნატვრა-მღელვარებას,
იღვიძებს გრძნობა მიმალული, გრძნობა მთვლემარე და...
კარს უხსნის ტრფობის ლამაზ დღეთა, ლამაზ მწვერვალებას...

თურმე...

გული სიყვარულით იმოსება, გული სამეჯლისოდ ემზადება,
გული სიყვარულის ღმერთს ლოცულობს, აბრწყინ-ადიადებს მზე-ხატებად...
თურმე, ქვეყანაზე არ არსებობს, სიყვარულზე მეტი ნეტარება,
გული არასოდეს დაბერდება, ვიდრე, ვინმე გულით გვეყვარება...

ვლოცავ...

თუ, არს – შერწყმა, სილამაზის: სხეულის და სულის,
მაზიარებს განცდას ხიბლის, მარადს, – სიყვარულის,
ენა დაშვრეს, – უძღურია: ხობტა, სიტყვაც, ბრძნული,
ამ, უზადო შეწყვილებას, ვლოცავ წმინდა გულით...

მიყვარს...

გვირილების მიყვარს თოვლი, ნარინჯების ელვარება,
გულში ნატვრამ გაიღვიძა, აქამდე, რომ მთვლემარედა
ფიქრმა, ალში გახვეულმა, მოუმატა მღელვარებას,
აკიაფდა სიყვარული, ნეტარების მწვერვალებად...

ყუნებენ თვალებს. ჩიტები ჟრიაშულით დაფრი-
ნავენ. მათი შავი ლანდები მიწაზე დახტის.

ამ საოცარ ადგილს დასავლეთიდან დაბალ
ქობად რცხილის უჯიშო ბუჩქები და ლიჭის ეკ-
ლიანი ლეროები შემოვლებია, რომლის წვეროებ-
ში ნორჩ ფოთლებთან გამოზრდილი პნკალე-
ბი ორნამენტით ჩაგრეხილა. ისეთი გაუვალი
ტევრია, ზედმეტია ოცნება, დაინახო რა ხდება
მათ უკან, ნაკანრებისა და სისხლის გარეშე. ნა-
პირი ქვემოდან კუნლის ეკლიან, მოზრდილ ხეებს
შემოურაგავს, სასიამოვნო სურნელს აფრქვევს.
პატარა ბორცვზე კი იელის მოტკბო, შხამიანი
არომატით გაჯერებული ბუჩქებია მოფენილი,
მათი ყვითელი შარავანდედი თითქოს ჰაერში
ორთქლდება. ზემოდან, მთის მხრიდან, აქოჩრი-
ლი ფიჭვების კორომი მცველივით უდგა ამ ხელ-
თუქმნელ მშვენიერებას. უფრო ზემოთ კი მაღალ
ხეებს ფოთლების უწყვეტი თალი შეუკრავს...

მზე დანათის ხეებით მოწინწკლულ ხავერდგა-
დაკრულ მიწოდოს და პატარ-პატარა ბორცვებს.
ალაზნის ქალებში მზით განათებული ვერხვების
მოთეთრო ზოლი მოჩანს. კვიპარისებისა და სხვა
წიწვიანების კორომებად გაბნეული სილუეტები
მკვეთრად იხატება გამჭვირვალე ჰაერში. ულ-
რუბლო დღეა. შუადღის მწვავე სხივები უშურ-
ველად იფრქვევა, ირგვლივ ყოველივეს ალმუ-
რი ასდის. ცა გავარვარებულ ლითონის ხუფს
დამსგავსებია, მზად არის მიწაზე გადმოანთხიოს
მზის მენამული ლავა. ჩრდილიც აღარ ჩრდი-
ლობს, მიმზიდველობა დაუკარგავს. სულისშემხ-
უთავი სიცხე ავდარს მოასწავებს. რა მისწრებაა
ამ დროს წყნარი, გრილი წვიმა, მსუბუქი შარი-
შურით რომ მოედება გახურებულ სახურავებს
და გამხმარ მიწას, მტვერს რომ გადარეცხავს,
წყლის წვეთივით გამჭვირვალეს გახდის მთებით
შემორაგულ პანია სივრცეს, ჰორიზონტის ქათქა-
თა ღრუბლები შნოსა და ლაზათს რომ მატებს...
სურვილი სურვილად რჩება... ის, ვინც მოსვლას
აპირებს, მთებს უკან ჩასაფრებული, სულ მალე
დაგვესხმება თავს, შემძვრალი მატყლის ფთილ-
ისმაგვარ ღრუბლის ნაფლეთებში, რომლებსაც,
თითქოს ვილაც უხილავი პენტავს და ისვრის
ბლუჯა-ბლუჯა. მსუბუქმა ნიავემა ღონე შეიმატა,
წამოუბერა, შორიდანაც ჩანს როგორ ხრის ხე-
ებს ქარი. კედრის გრძელი და ბრტყელი ტოტე-
ბი ზევით-ქვევით აატორტმანა. საოცარია, მათი
ჩრდილები მხოლოდ სიგანეზე ლივლივებს ოდნავ
შესამჩნევად. შერხეული ტოტებიდან ჩამოცვე-
ნილი, ნახევრად მკვდარი, მაგრამ ჯერ კიდევ
მწვანე წიწვები თავდაყირა ერჭობა ყავისფერ,
სქლად დაფენილ ნეშომპალაში. მუქმწვანე ტალ-
ლებად ირხევა კვიპარისები. მყუდრო ადგილი
შეურჩევია ბინის ასაგებად. მკვიდრად ნაშენი
კედლებიდან გამომზირალი წრისებური ხვრე-
ლის, რომელიც კარის მოვალეობას ასრულებს,

ძაბრისებური დაბოლოება მქრქალად იკვეთება
ფაშარი ქსოვილის ნაცრისფერი ფარდის უკან.
იგი ამ ჯოჯოხეთური სამყაროს მბრძანებლის
მოსასვენებელს წარმოადგენს, – მოზრდილ, ნა-
ცრისფერ ობობას ფეხები შემოუკეცავს და იც-
დის... არა, მსხვერპლს არ უთვალთვალებს, უკვე
ისადილა გემრიელად – იქვე ყრია ბუზის სისხ-
ლისგან დანრეტილი, ნიავე მსუბუქი სხეულე-
ბი, სახსარში მოწყვეტილი, ალაგ-ალაგ გადამტ-
ვრეული ფეხები. აბლაბუდაზე გამოდებულ,
მოგლეჯილ ფრთებს ნაპირები შემომტვრევია,
ორნამენტების ისედაც აბსტრაქტული მოხაზუ-
ლობა უფრო იდუმალი გამხდარა. სინესტისგან
ჩაჟამებულ ჩალისფერ პეპლების დაფშენილ სხ-
ეულებს მუქად დაულაქავებია ქსელი. ყველგან
ბრონხესმაგვარი ნივთიერებაა გადაგლესილი...
ის კი წევს და აინუშშიც არ აგდებს ამდენ განად-
გურებულ სიცოცხლეს... ცუდი ამინდის წინ ეს
ბნელი სამყაროს მოციქულები ზანტები და უმო-
ქმედოები ხდებიან.

ბაყაყების გაბმულ ყიყინს მანძილი ახშობს.
ადვილი წარმოსადგენია მათი ზეიმი მოახლოე-
ბული წვიმის შესახვედრად.

გაშმაგებით ფუსფუსებენ ჭიანჭველები.
ერთმანეთს ეჯახებიან, მაგრამ სწრაფად უქცე-
ვენ გვერდს, – საზრუნავი არ ავიწყდებათ. სოროს
თავზე ამოზვინულ, მასზე გასაპრობად გამოტ-
ანილ კვერცხებს სახლში ეზიდებიან. უამინდო-
ბამ ერთ ნუთში შეიძლება გაანადგუროს მთელი
წლის მონაგარი.

ფრინველები და ცხოველები უცნაურად არ-
იან აფორიაქებული, ვერ ისვენებენ, ზოგი მათ-
განი კი უსაქმურობას და სიზარმაცეს შეუპყრია:
ქათმები ნაცარში „ბანაობენ“, დატრიალებული
ბული ნელ-ნელა ეშვება ნესტით დამძიმებულ
ჰაერში. იხვები, პანია, ყვითელი ჭუჭყულებით წყ-
ალში აკაპუნებენ ბრტყელ ნისკარტებს, თითქოს
წყალს ცრიან და მხიარულ მოძახილს ვახვახებენ
მოახლოებული წვიმის მოლოდინში.

კრუხი ხმამაღლა უხმობს გარეთ დარჩენილ
ცელქ წინილას. დანარჩენებს, მისი ფრთების
ქვემოდან რომ გამოუყვიათ თავი და ცნობის-
მოყვარედ იცქირებიან დამამშვიდებლად უკუტ-
კუტებს – უყვავებს.

კატა მშვიდად წევს ამოჩემებულ ადგილ-
ზე, კუდი ტანზე შემოუხვევია. ხანდახან მძიმედ
გაახელს ცალ თვალს, ყურს შეიბერტყავს, მკვე-
თრად დაამთქნარებს, ულვაშს გააცმაცუნებს,
ფეხებს გაფარჩხავს – გაიზმორება და ჩუმი, ნე-
ბიერი კრუტუნით გააგრძელებს თვლემას. ძალღი
ზურგზე გორავს. უცნაურ ხმას გამოსცემს, –
ეს არც ყეფაა, არც ღრენა, შემდეგ წამოხტება,
შეიბერტყება, უნდილად ამოსვლეს აშმორებულ
წყალს, ზანტად შედის ბუნაგში. კარში თავს გა-
მოყოფს, მშვიდად ჩამოდებს თათებზე. ისედაც

ნახევრად მილულული ლიბრგადაკრული თვალები ეხუჭება და უშფოთველ ძილს ეძლევა.

მცენარეებს არსად აქვთ გასაქცევი ამინდის ცვლილებისას, არსად იმალებიან. ისინი თავისებურად გამოხატავენ წვიმის მოლოდინს – ფოთლების კუთხეებში, ღეროსთან ცრემლებად ჩაგუბებით გამოჭვირვალე წვეთები ნამისა.

ქარიშხალი ვერხვის ტოტებს ახეთქებს ერთმანეთს და მოცახცახე ფოთლების მოვერცხლისფრო გულისპირს აჩენს.

მოსალამოვდა. ბინდში გახვეულ მინდორში ქარი დაძრწის, ყანის ზედაპირზე აწვეს მომცრო ხეების თამასასავით მოქნილ კენწეროებს.

სიბნელე შეუმჩნევლად მოიპარება, ჰაერი ისეა ჩახუთული, სულის მოთქმა ჭირს. არაბუნებრივი სიჩუმის ტვინის გამბურღავი ხმაური მძაფრად ხვდება ყურთასმენას. დაღამდა. მთვარის ზედაპირზე მიცურავს კიდეებდაფლეთილი ღრუბელი. მისი თხელი, ჰაეროვანი დაბოლოებები დაბინდული ვარდისფერის ნაჟღენტებად იღვრება. ყველა ციციანათელას ზეცის სიღრმეში მოუყრია თავი, – მოვერცხლისფრო-ცისფერ შუქს აფრქვევენ წვრილი მნათობები. სწრაფად მიმავალი ღრუბლები ხანდახა ფარავენ და შეუმჩნევლს ხდიან ამ ერთადერთ სილამაზეს ღამის კოშმარისა. თვალისდახამხამებაში ერთდებიან, ძალას იკრებენ და თავიანთ გაუმადლარ სტომამქში იქცევენ ყველაფერს.

...ღამის გაშლილი ფრთები უფრო და უფრო მუქდება. ზეცას შავი საფარი ჩამოაწვა, მთვარე სადღაც უჩინარდება, უვარსკვლავო ცა, თითქოს, სულ ახლოს, თავს ზემოთაა, დედამინაზე ასრესს ადამიანებს და საგნებს.

სიჩუმეს არღვევს შორეული ქუხილი. დროდადრო ოთხივე მხარეს დატოტვილი ელვა აპობს სივრცეს, ისიც, თითქოს უკან იხევს, ბოლქვა-ბოლქვად მოჩანს ღრუბლების განათებული ზედაპირი.

სინყნარე დაუფლებია ყველაფერს, მხოლოდ ხის ტოტებში გამალებული ქარის ჩაქროლების ზუზუნის ეხეთქება დახურული ფანჯრის მინებს, ყრუდღა აღწევს ოთახის სიმყუდროვეში. ნამდაუნუმ ანათებს ელვის მოლურჯო ალი. მაღალი ხეები და სახლები მოჩვენებებით გაილეგებენ ხოლმე სარკმელში და კვლავ წყვდიადში იკარგებიან. შუალამის შემდეგ დანყნარდა სტიქიების მბრძანებელი, ქარიშხალი სადღაც გადაკარგა, მაგრამ მისი ბრაზიანი გამოჩენა უკვალოდ როდი ჩაივლის?! მძვინვარება დაგრაგნილ, ბოროტებით დამძიმებულ ღრუბლების სქელ ფენაში ჩამალა. თავს ზემოთ ისევ პირქუში ცაა გადაჭიმული. მისი გამანადგურებელი სუნთქვა შემპარავად შეძვრა ხის ტოტებში, ფოთლებს ამოეფარა, ნაზად მიეფერა, შიში გაუქარწყლა. ისინი კი, – სიმშვიდედაუფლებულები ნაზი შრიალით ელა-

მუნებიან ერთმანეთს... გათენებამდე ბევრი აღარ დარჩა, ძილიც ხომ უნდა მოასწრონ. უდრტვინველი ფშვინვა მალამოსავით ედება მიდამოს...

დღის შუქმა იძალა. მზეს ამოსვლა კი არ დააგვიანდა, ალბათ არც ფიქრობს წყვდიადით შენუხებულ ქვეყანას სიხარულად დააფრქვიოს თბილი და მბრწყინავი სხივები. ამაოა ლოდინი მისი დიდებული ოქროს ეტლის გამოჩენისა.

ცას ტყვიისფერი გადაჰკრავს ზოლად. თანდათან მუქდება. ჰორიზონტის ხაზზე მთაგრეხილს ვინრო თასმად მიჰყვება რალაც ნათელი. ამ გაორებაში იდუმალ შიშს ვგრძნობ, არაბუნებრივად მეჩვენება, სასონარკვეთა მიპყრობს და ცუდი მოლოდინი მოსვენებას არ მაძლევს – ვგრძნობ, წარღვნა გარდაუვალია. ის კი სეტყვად ან თავაშვებულ გრიგალად შეიძლება დაგვატყდეს. ძრწოლით ვადვენებ თვალყურს უმცირეს ცვლილებასაც, საშველი არსად მეგულება, ლოდინი რჩება მხოლოდ... გონების თვალი უკვე ხედავს განადგურებულ ვენახებს და ყანებს, ძირსდაცემულ, ფესვებდათხრილ ხეებს. თითქოს სეტყვით გადათელილი ქინძლარის სუნიც მიღიტინებს ცხვირში.

ავბედიით სიჩუმეა გამეფებული. მეჩვენება, რომ სამყარომ სუნთქვა შეწყვიტა. ვერხვის მუდამ ხალისიან ფოთლებსაც დაუკარგავთ შრიალის სურვილი და უღონოდ ჩამოძონძილან ტოტებიდან. მაღლა კი, ეტყობა ავდარი ბობოქრობს, გულს ასკდება. დაუმცხრალი, ავი ვნებით შეპყრობილს ერთადერთი სურვილი ამოძრავებს, – დიდი ხნის ნაგროვები ბოლმა და ბრაზი დედამინას გადმონათხიოს.

სწრაფად მიაგელვებს ღრუბლების უზარმაზარ მთებს, რომლებზეც თეთრსაღებავიანი ფუნჯის მონასმი უსწორმასწორო, აწენილ ლაქებად გადადღაბნილა. კოშმარი დასწოლია მწვერვალებს, დასავლეთის ცა ჩამოკუნაპეტებულა, მოთეთრო ნაკადები ეშვება ძირს. თუმცა, ჯერ შორია... ჭვარტილიანი ღრუბლები ზანტად მოემართება და სულ მალე ღვარცოფად დაატყდება ქვემოთ დაფენილ თავისივე ბნელ ჩრდილს.

უკან ცისფრად კამკამებს ცის მოწმენდილი ნაწილი. ირგვლივ მიმოფანტული ოქროსფერი ქულების სიმშვიდე, ჯერ კიდევ ხელშეუხებელია, მაგრამ წინ, – თავს ზემოთ, ჩამოქუფრულია, შეუვალი სიბოროტის მეტი არაფერი ჩანს.

...თანდათან აძლიერებენ იერიშს, თვალშეუვლები სისწრაფით ფარავენ დარჩენილ სილურჯეს. სახურავების თავზე მათი, ისედაც დამძიმებული ფორმები, კიდევ უფრო სივდება, იზრდება, იზრდება... უძირო, ცისფერ უფსკრულში ზვავით მიექანება, წინ მისწრაფვის, სასტიკად უსწორდება შემორჩენილ დღის სინათლეს.

შორს, ორმხრივ გაიკლავა ელვა. ერთი, გრძელი, გავარვარებული ისარივით ჩაერჭო მთის გადაღმა, მეორე ორად გადატყდა და ტყის შუაგულში მისწვდა ასწლოვანი ხეების კენწეროებს. შავი ცა, თითქოს რალაცით უკმაყოფილო, უსიამოვნოდ არახრახნდა.

ქარიშხალი მოახლოვდა. შუადღის შემდეგ ჰაერი შეიხუთა და სიცხის ბული დატრიალდა. განუწყვეტლივ ისმის ქუხილი, ცის ტატნობზე ტყვიის ზენარივით გადაკრული ვეებერთელა საავდრო ღრუბელი ნელ-ნელა გაიზარდა და ხეების კენწეროებს შავი ჩრდილი გადააფარა. ჩახუთული ჰაერი თანდათან გაგრძობდა, მოახლოებულმა ქუხილმა სულ უფრო მძლავრად ამოძრავა – ქარი ამოვარდა, გიჟურად გამოიჭრა, ფოთლები ააშრიალა. ჩადგა, კვლავ უფრო ხანგრძლივი გახდა შრიალი.

პირქუშმა ბინდუნდმა წამოუარა მიწას. საჩქაროდ აიკრიფა ცის უკანასკნელი სიკამკამე, უცებ გაეკრნენ ღრუბლები. ჩამობნელდა. ირგვლივ წყვილი ჩამონვა. ქარმა დაუბერა და ავდრის პირველი მაცნე – კორიანტელი დაატრიალა.

მშრალი და მძაფრი ჭექა-ქუხილია. ღია სარკმელი კედელს ეხეთქება. ქარს გარედან სითბოშემორჩენილი მტვერი შემოაქვს. თვლები მევსება და მტკივნეულად მეხუჭება. ფანჯარას ვკეტავ ბრმასავით. შავად მოქურუხებული ცა და გრიგალია, რომელსაც მხოლოდ ქარის ნაკადი მოაქვს, ბუნება ბობოქრობს და მისი გულიდან ამოხეთქილი სათქმელი ჭექა-ქუხილად და ქარიშხლად ეფინება მიდამოს.

ყურს ვუგდებ როგორ გუგუნებს და გრიალებს ირგვლივ ყველაფერი. ეს ქუხილი იმას არ ჰგავს, რომელიც ნახევარი დღე ჩვენს თავს ზემოთ ქულა ღრუბლებს უყრის თავს, თანდათან საავდროდ აიხორხლება და ნელ-ნელა დაფარავს მზეს, მერე კი ელვა-ქუხილით დასცხებს კოკისპირულ წვიმას. იგი შორიდან მოვიდა, მთელი ღამე მზადებაში გაატარა, გათენებისას, თითქოს, მილულა თვალი, მოჩვენებითი სიმშვიდე გადაიკრა, ახალი ბრძოლისთვის ენერგიამოკრეფილმა ბოროტად გამოიხედა. მოლურჯო-შავი იყო, მკვრივი, ავისმომასწავებელი. შეუპოვრად მოინევდა და გზადაგზა ნთქავდა ცაზე გაფანტულ ქათქათა ღრუბლების ნაფლეთებს.

მკრთალი ელვა ღრუბლებში შექცრა, გააშუქა ნაპრალები, არც დაუქუხია. ჭექა-ქუხილის ასეთი ჩუმი სვლა უფრო საზარელია.

თანდათან ახლოს ჩამოწვა. დაგრაგნილი კვამლის მსგავსად ტრიალ-ტრიალით მოინევს. ...იგრილა ცამ. მომეჩვენა, რომ ზევით, ზენიტში თვალისმომჭრელი ვარსკვლავი აბრიალდა და მისგან ჰორიზონტამდე, როგორც ცეცხლოვანი ბზარები, ელვის ნამსხვრევები გაიფანტა. სულ

ახლოს სამჯერ გააშუქა მზისფრად.

ღრუბლის შუა ნაწილი ჩამუქებულა, უფრო და უფრო დაბლა ეშვება, ბოროტად აშუქებს მისი ვერცხლისფერი კიდეები. უცებ, დატოტვილმა, იისფერმა, ბორჯლიანმა ტეხილმა ირიბად გადაჭრა ზეცა, სადღაც, იქვე გაილია და ცივმა ფოლადისებურმა შუქმა თვალი მომჭრა. იმნამსვე, სფეროსმაგვარმა, ძლიერმა სინათლემ დამაბრმავა. უძლიერესი ქუხილის მოლოდინში ყურებზე ხელები ავიფარე. სამამდეც ვერ ვასწრებ დათვლას, – ბავშვობაში მასწავლეს, გაელვების შემდეგ თუ შვიდამდე დათვლას მოასწრებ, მეხი აღარ ჩამოვარდება შენს სიახლოვესო. ქვეყანა თავზე მექცევა. ტანში ცივი ყრყოლა მივლის, ალბათ ასე ემართება ადამიანს, როდესაც დენი არტყამს. დახურული ქუთუთოებიდან ნათლად დავინახე ელექტრონის ბოძი, რომელზეც მძიმედ, სრიალით დაეშვა კაშკაშა ბურთი, მეხამრიდს ჩაჰყვა და მიწაში ჩაინთქა. მავთულებიდან ავარდნილი ბლუჯა-ბლუჯა ნაპერწკლების ფიერვერკი სივრცეში გაიშალა ტკრციალით. მეგონა დავყრუვდი, თუმცა, გარკვევით გავიგონე სასონარკვეთილი კვნესა იქვე მდგარი თელისა, სიმალლეში რომ უსწორდებოდა მეხდაცემულს. ხასხასა, გადაშლილი ტოტები ძონძებივით ჩამოეკიდა. კარგა ხანს აღარ დაუჭექია. თავისი საქმე ჩინებულად გააკეთა. დაზაფრულმა მოძრაობის უნარი დაგკარგე. გაშტერებულ თვალს არ ვაცილებ ტრაგედიის ადგილს. მას შემდეგ ხეს დიდხანს აღარ უცოცხლია, ყოველდღე სიკვდილის ახალი შტრიხი აჩნდებოდა, ბოლოს, სრულიად გახმა, ფესვიც კი არ დარჩა ცოცხალი შთამომავლობისთვის. ახლაც ამეკვივათა მოულოდნელად ტვინში ჩასახლებული მელოდია, შემდეგ ის სხვამ შეცვალა... ასე, მონოტონურად.

...და მაინც, სიმღერა ჩემზე ამინდივით მოქმედებს – ზოგი წვიმას მაგონებს, ზოგი – მზეს, ზოგიც – გრიგალს. საუკეთესოდ კი ის ამინდი მიმაჩნია, უკვალოდ რომ არ ჩაივლის. თუ წვიმაა, დაე, ინვიმოს კოკისპირულად, დატბოროს, გუბებედად აქციოს ნაგუბრები, გააკრილოს, – ლაჟვარდოვანი გახადოს სივრცე. ამ დროს შორეული მთებიც სისუფთავით ბრწყინავს და ხელის განვდენაზე მეჩვენება. თუ ყინავს, დაე, ისე ყინავდეს მიწები დაბზაროს, წყლის ყველა ზედაპირი სარკედ აქციოს... გრიგალი დაატყდეს ასწლოვან ხეებს, თავიანთი მომრევი რომ არავინ ჰგონიათ, – აგრძნობინოს, ბუნება მათზე ძლიერია, – თვალისდახამხამებაში შეუძლია დაანარცხოს მიწაზე... მეტისმეტად მკაცრი დღეა. ყველაფერი შფოთიან ლოდინს მოუცავს...

სახლებს ზემოთ ელვის ვერცხლისფერი ბურქი ავარდა, დაიგრუხუნა. შორს რალაც აშრიალდა, შრიალი მოახლოვდა თანდათან...

...ინყება!...

სამუდამოდ ზურგი შეაქცია... ცოლი მაშინ გარდაეცვალა, როდესაც შვილი ავლანეთში საომრად წავიდა... უცებ თვალისა და ცრემლი გამომმეწარდა... ქვითინი დავინწყე... მე ხომ იშვიათად ვტირი, მე ხომ ანგელოზი ვარ... ალბათ რა ძვირფასია ჩემი ცრემლები... როგორ მინდა ჩემი ტირილი სხვებსაც ესმოდეთ... როგორ მინდა ბოლო ხმაზე ვიტყვო, მაგრამ არ გამომდის... ალბათ იმიტომ რომ ანგელოზი ვარ... უჩუმრად, მდუმარედ, უხმოდ ვტირი და ჩემი ტკივილი არავის ესმის... ამეტირა მარტოხელა კაცზეც, რომელიც მარტოსულად ხვდებოდა შობას, სანთლით ხელში, სასწაულის იმედათ... ელვარებდა სანთელი, ანათებდა მკაფიოდ და ძლიერად... მხოლოდ რწმენაა საჭირო, როგორც ამბობენ, რწმენა დგამს პირველ ნაბიჯს როცა კიბეს სრულად ვერ ხედავ... გული გამეპო, ტკივილით და სევდით აღვივსო... დიდხანს ვფიქრობდი რა შემეძლო, რა იყო მოხუცის ბედნიერებისათვის საჭირო... მინდოდა მისთვის ის ადამიანი დამებრუნებინა რომელიც მას მოუვლიდა, მოუფრთხილდებოდა... ანდა მასთან ერთად შეხვდებოდა შობას... მხოლოდ ერთი საათი ვიყავი ამ კაცთან უჩინრად და რწმენით აღვივსე... ბერიკაცი ძალიან შემეყვარდა... მინდოდა მისთვის მეთქვა, რომ რწმენა ჰქონოდა და ყველაფერი კარ-

გად იქნებოდა... ვლულულულებდი და ცრემლს ვღვრიდი... მერე ბერიკაცს მივუახლოვდი და თავზე ხელი დავადე... თვალეები დავხუჭე და ძალა მოვიკრიბე... სანთელი ჩაიწვა და კაცი გაფითრებული წამოდგა... გაშეშებულს ლურჯი თვალეებიდან ცრემლი ღვარად მდიოდა... ბერიკაცს ნამტირალევი თვალეები ჰქონდა... ორ წუთში შობა დგებოდა... კაკუნი გაისმა... კაცი შეშინებული და გაფიტული სახით წავიდა კარისკენ... ამ დროს კარი გაიღო... სახლში დაახლოებით ოცდახუთი წლის ჭაბუკმა შემოაბიჯა ნაბლისფერი სევდიანი თვალეებით და მსხვილი ტუჩებით... ბერიკაცს სახე გაუშეშდა... ერთი ამოიბლავლა: შვილო! და ბიჭს ჩაეკრა... ჩემო ბიჭო! ჩემო იმედო, ჩემო ტკივილო... სწორედ ამ დროს დადგა შობა... და ყველამ იწამა შობის სასწაული... მე ვტიროდი და მამა-შვილს ცრემლიანი თვალეებით შევცქეროდი... ძალიან მოვინდომე... ჩემი ანგელოზებიც ტიროდნენ... ბერიკაცმა ეს დაიმსახურა, დაიმსახურა თავისი სიკეთით... ამიერიდან ყოველ შობას დავეხმარები მარტოხელა მოხუცებს... მათ გავახარებ, ზოგჯერ ვიცინებ, ზოგჯერ კი უხმოდ ვიტყვებ... ანგელოზი ვარ, არა მდიდარი და ოქროსფერკაბიანი, არამედ ძლიერი და სასწაულეებრივი... მწამს სასწაულეების... მე ხომ უხმოდ მოტირალი ანგელოზი ვარ...

ცას დავკიდე, საყურედ, საქანელა გვირილით,
 შენსკენ გადმოვმევი კესანების გვირგვინით...
 გულზე ლალი ღიღილო დამდაგველი ფერია,
 შენი ამოსუნთქვა და ეგ ჩასუნთქვაც ჩემია...
 ეს სიზმარი ცხადია? – თუ, ცხადია სიზმარი???
 თითქოს, ვერც გავრკვეულვარ, შენთან მოსვლას ვიჩქარი...
 ცისფერ მირაჟს ოცნების ფრთები დასჭრელებია,
 სიყვარულის ფრინველი გულში ჩამსახლებია...
 მიხარია, ალიონს, რომ შევცქერი ხალისით
 და ამ გრძნობას, როცა შენ მიათმაგებ ალერსით...
 ბაგეს შენი სურნელი, ისევ, შემორჩენია...
 სიყვარულო, ეს განცდა, ჩემთვის, ყველაფერია...

ჩემში აინთები

...ჩემში აინთები... ცეცხლად ააღდება შენი მონატრება...
 მონატრების სურვილს, ზამთრის გარიჟრაჟი მკლავზე გადაიხვევს,
 ისევ გელოდები... ყვითელ მირაჟიდან მოდის მოლანდება,
 მოდის და ოქროს თმებს თეთრი მონაბერით გულზე გადაინვენს...

...სუნთქვას შემირჩერებს შენგან გადმომსკდარი კოცნის ქარიშხალი...
 შენი ნატურალი ამოყვავებულ მკერდს ხალად დააჩნდება...
 თითო ამოსუნთქვა, ბაგეს მონყვეტილი ტკბილი ლოცვა არის, –
 და ცოდვის ბილიკზე მწველი სიყვარულიც – იად ამოჩნდება...

ფიქრთა კვირტებიდან თრთოლვით ამოსკდება შენი მოფერება...
 ტუჩებს მონყვეტილი ჩუმი ჩურჩული და ოხვრის აკორდები...
 ჩემში ჩაინთქმები, როგორც გაზაფხულის ცხელი გაელვება...
 და, ვარდობის ბოლოს, ტრფობით დაჩითული ახლად აყვავდები...

სიყვარულით

სიყვარულით დაწყებული დილა,
 სიმარტოვით შეერია ღამეს...
 ტკივილი და სიცრუეთა ხილვა
 მერამდენედ, ითვლის სულში ღარებს...
 ღირს ფარულად, დამიზნებულ ტყვიას,
 კიდევ, ერთხელ, შეუშვირო გული?...
 ...ზამთარია, სულში, ისევ, მოთოვს,
 არ მსურს გრძნობად მექცეს ღამის რული...
 თაფლისფერში აირია სილა...
 ოცნებებში გაიგლისა შხამი...
 ქალს უყვარხარ, როცა სულზე მეტად,
 მეფეც ხარ და მონაც, ტრფობის ხამიც...
 გულში ბზარად გაჩენილი ეჭვი...
 სულში ეკლად ჩარჩენილი სევდა...
 ვერ ვიჯერებ, მაგრამ, თურმე, ქარი
 ბედისწერას ნაკუნებად ხევდა...
 ერთგულება თუ, „მონობა“ არის,
 სიყვარულის ყმობას ვარჩევ ხვედრად...

ნეტავ...

ნეტავ, შენი მქმნა, ვაჟაო, გულს ვარდად მოგედებოდე,
ჩამავყვებოდე ნიავსა, შენს სასთუმალთან ვჩნდებოდე,
დაგმზერდე ტკბილად მძინარსა, შენის ხილვითა ვთბებოდე,
შენს ნაწლად გადამაქცია, მაგ გულზემც დაგადნებოდე.
შენის ფერებით გამთბარი, კვეს-აბედ ავენთებოდე,
სუნთქვას გიკრავდეს ალერსი, ვნების დემონად ხდებოდე,
თვალს გიმძიმებდეს სურვილი, თვალწინ ველარას ხედავდე,
ბაგით ზომავდე ჩემს ბაგეს, წელს სუროდ შამამხვეოდე.
შენი ალმურით დამწვარი ფერფლადამც გადგექცეოდე,
თვალს გიკოცნიდე ლამაზსა, ტუჩის კუთხეში ვდნებოდე,
გულს გიძგერებდეს სურვილი, უბემიმც ჩამელვრებოდე,
გონდაბინდული, ტრფიალით, ერთარსად გადვიქცეოდე...
შენი ნასუნთქი ჰაერი ყურის ძირს მეფერებოდე,
იად და ვარდად ქცეული გულზედამც გეფინებოდე,
შენით ვხატავდე სამყაროს, შენშივე ჩავენთქმებოდე,
შენით ვინყებდე ცხოვრებას, შენითვე დასრულდებოდე...

მომენატრები...

...მომენატრები და, სუნთქვისთვის, დავითვლი ნამებს...
თითს გავაყოლებ ტუჩებს – შენი ტუჩით ნაკოცნებს...
...ფიქრს გამოვყვები, ოცნებებში დაკარგულს გექებ
და შენი კოცნა არტერიებს მითბობს, მაოცებს...
ჩუმი ჩურჩული... ცხელი სუნთქვის მწველი შეგრძნება,
ამათვლევინებს მონატრებით ანთებულ დილას...
მე შენს თვალეში დავინახავ სიყვარულს ნატიფს,
შენ ამ თვალეში გააღვიძებ ჩემს სიზმარს, – მძინარს...
მკერდს დაჩნდება შენი სუნთქვის ნათითურები
და სიყვარულის მონატრება წალეკავს წყვილიად...
მე შენ მოგანდე ჩემი ლოცვის საკეტურები
და სიყვარულის ქარიშხალი ულმობლად გრგვინავს...

მელანქოლია...

რა, თავხედურად შემოიჭრა იმედი გულში...
და, უკითხავად, გაბატონდა, დაიღო ბინა:
– სითბო არ არის, აქ, ძვირფასო, ზამთრისპირია...
– ჩემთვის თბილაო... და ხელები უბეს იფინა...
ბაგეს ღიმილი მიეხატა, კუთხე ჩაცურდა
და ირონიამ აყვავება იწყო – ნელ-ნელა...
– ვერ გაუძლებო... გასრიალდა სიმშვიდე ქვაზე,
– გამძლიაო... გაიჟღერა, ნისლისფრად, ბგერამ...
სევდისფერ თვალებს შეეპარა, წამით, სიამე,
მაგრამ, უეცრად, მოგიზგიზე ცეცხლს ემონება...
– შენი გზა ნახე, გაზაფხული გეძახის სხვაში,
– აქ, ჯობიაო, გაზაფხულიც მე მემონება...
...სარკის ნამსხვრევი შეერია ოცნების ცრემლებს,
ლოყას ჩამოჰყვა, ჩამორეცხა, თან, ირონია,
ეს სიგიჟეა, ან, ოცნების ნახატი – წამი...
სულში ბატონობს, შემზარავი, მელანქოლია...

ეთერ ფირანიშვილი

მიკას სულ უკვირდა იმისი მასწავლებლობა. აზა, როდის იყო მასწავლებელი ხელში ფანქარს გაძლივდეს და გეუნებოდეს, დახატე ან დანერე რარ გინდა... არრ საშინაო დავალებ, არრ მკარნი ტონი, არრ ნიშნენი... სავალდებულო მხოლოდ ფორმის ტარება იყო (ყავისფერი გრძელი კაზა, დიდი, ყელთან განაწყული საყლოთი და თეთრი პატარა არშით).

ეთერ ფირანიშვილი

* * *

1995 წლის 1 სექტემბერს, მეფე ერეკლეს სახელობის თელავის №1 საჯარო სკოლის ყოფილი დირექტორის ქალბატონ დარეჯან ჭანკოტაძის და პროფესორ გიორგი ჯავახიშვილის ინიციატივით, სკოლის ერთ-ერთ პირველ კლასს ეწოდა „წმინდა ნინოს“ სახელობის კლასი, სადაც ოთხი წლის განმავლობაში ისწავლიდნენ მხოლოდ გოგონები, ოდნავ განსხვავებული პროგრამით და განსხვავებული ჩაცმულობით (გრძელი კაბები). კლასის ხელმძღვანელად დაინიშნა დანყებითი კლასების მასწავლებელი, მორწმუნე ქალბატონი ლია ლეკიშვილი. განსხვავებულ საგნებს ასწავლიდნენ მონვეული პედაგოგები: მუსიკა – ქალბატონი ირინე ლუდუბიძე, ხატვა – ქალბატონი ლეილა ბაგრატიონი, ქარგვა – ქალბატონი ლია ბადურაშვილი, ქართული ადათ-წესები – ბატონი გიორგი ჯავახიშვილი.

ოთხი წლის განმავლობაში კლასს კურირებდა საქართველოს დამსახურებული მხატვარი ქალბატონი ნანა ბოტკოველი. ხსენებული მასწავლებლები ყოველგვარი ანაზღაურების გარეშე მუშაობდნენ პატარებთან.

ნანა ბოტკოველი პერიოდულად ჩამოდიოდა თელავში, სტუმრობდა სკოლას და მოსწავლეებს უტარებდა ხელოვნების გაკვეთილებს. გარდა ამისა, ყოველ ზაფხულს, რიგრიგობით, ერთი კვირით, თბილისში, თავის სახელოსნოში, სტუმრად იწვევდა ორ-ორ გოგონას, ასწავლიდა ხატვას, ძერწვას (მასალა – თიხა), ბავშვებისათვის გასაგებ ენაზე, ესაუბრებოდა რელიგიაზე, ათვალერებინებდა თბილისის ისტორიულ ადგილებს, აცნობდა თბილისში არსებული ეკლესიების იტორიას.

2001 წელს, შემოდგომაზე, ქალბატონი ნანა „ცუდ მოსახვეში“, საკუთარ სახლთან ახლოს, მოულოდნელად დაიღუპა ავტოკატასტროფაში.

პატარებმა დაკარგეს ძვირფასი მასწავლებელი, ძვირფასი ადამიანი, რომელმაც თან წაიღო „გულის პირველი ნაწილი“, წაიღო იქ, „სადაც მართალნი განისვენებენ“.

გავიდა წლები და „წმინდა ნინოელები“ ხშირად იხსენებენ და ეძებენ ბედნიერების იმ სახლს, სადაც, ქალბატონმა ნანამ „გააფერადა მათი ბავშვობა“.

ეთერ ფირანიშვილმა „დაკარგული სახლი“ მიუძღვნა საქართველოს დამსახურებულ მხატვარს, საზოგადო მოღვაწეს ქალბატონ ნანა ბოტკოველს.

ეთერ ფირანიშვილი დაიბადა 1989 წელს თელავში. ეთერმა დაამთავრა მეფე ერეკლეს სახელობის თელავის №1 საჯარო სკოლა და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი.

ეთერ ფირანიშვილი მუშაობს თბილისის მერიის აუდიტის სამსახურში, ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

დარეჯან ჭანკოტაძე

ნანა ბოტკოველი

დიდი, ყელთან გაბანტული საყელოთი და თეთრი პატარა არშიით). ამ ფორმაში სიარული კი ისე ეამაყებოდა, ნამდვილ დღესასწაულს ჰგავდა ყოველი დღე, არც თუ ისე მოსახერხებელი, ყავისფერი გრძელი კაბით.

წელიწადში, სულ, რამოდენიმეჯერ ხვდებოდნენ ერთმანეთს... სხვადასხვა ქალაქებში ცხოვრობდნენ და მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში ახერხებდა მასწავლებლის როლის მორგებას იმ დროისთვის საკმაოდ ცნობილი და პატივსაცემი ქალბატონი დიდი საყურეებით და მოსიყვარულე ხმით. ეს იშვიათი შეხვედრა კი უფრო ამძაფრებდა შემდეგი „გაკვეთილის“ მოლოდინს... მოლოდინი კი მორიგი აღტაცებითა და ბავშვების ბედნიერებისგან გაფართოვებული თვალებით, რომელიმე მონასტრის მშვიდ გარემოში, მშვიდი საუბრებით სრულდებოდა და ინწყებოდა ოცნება მომავალ გაკვეთილზე. ეს იყო ბედნიერების გაკვეთილები ბედნიერებაზე. კი, ესეთიც არსებობს თურმე... და მაშინ, თუ სადმე ახლოს ჩაგივლიათ და დაგინახავთ, ფორმებში გამონყობილ გოგონებს როგორ ესაუბრებოდა ერთი ქალბატონი წითელი თმითა და ფართო, უფორმო ტანსაცმლით, მაშინ თქვენც იგრძნობდით იმ არაამქვეყნიური ბედნიერების ძალას.

1.

მიკას ბავშვობა იმ ბროლის კოშკს ჰგავდა, სადაც მხოლოდ ბედნიერება აღწევს, სადაც ოცნებები სრულდება და სადაც ტკივილის, შიშისა და მსგავსი ემოციების ადგილი არ არის. ამ კოშკის არსებობაზე, მაშინ ბევრი ადამიანი ზრუნავდა, ბევრი იცავდა მის ბავშვობას ყველაფერი უარყოფითისგან... მათ შორის, ერთ-ერთი მისი მასწავლებელი იყო, განსაკუთრებული ადამიანი, რომელიც იმდენ სიყვარულს და ენერგიას ასხივებდა, რომ წარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებდა ყველა შემხვედრზე.

ერთმანეთი სკოლაში გაიცნეს, ის მოხალისე მასწავლებლის სტატუსით იყო იქ, მიკა დაწყებითი კლასების მოსწავლე...

მოსწავლის პირველი შთაბეჭდილება: „ნეტავ, არ სტკივა ყურები ამ სიმძიმე საყურეებისგან?“ მას შემდეგ მიკა სულ აკვირდებოდა მის საყურეებს (სხვა სამკაულებიც ძნელი იყო თვალში არ მოგხვედროდათ), დღესაც ახსოვს ვერცხლის მასიურ ნაკეთობაში ჩასმული სამი ნარინჯისფერი თვალი და კიდევ რამოდენიმე მსგავსი სამკაული, რომელიც ასე უყვარდა არც ისე მოდურად და გაპრანჭულად ჩაცმულ მასწავლებელს.

მიკას სულ უკვირდა იმისი მასწავლებლობა. აბა, როდის იყო მასწავლებელი ხელში ფანქარს გაძღვედეს და გეუბნებოდეს, დახატე ან დაწერე რაც გინდა... არც საშინაო დავალება, არც მკაცრი ტონი, არც ნიშნები... სავალდებულო მხოლოდ ფორმის ტარება იყო (ყავისფერი გრძელი კაბა,

2.

წლები გადიოდა, მიკას გონებაში მოგონებები მოგონებებს ემატებოდა, ყოველი შთაბეჭდილება მის ცნობიერებაში ილექებოდა და ბავშვობა კიდევ უფრო შესაშურ ზღაპარს ემსგავსებოდა... შეხვედრა პატრიარქთან, ტრაპეზი მეუფესთან და მონასტრის დედებთან, ერთ დროს შორიდან მომზირალი, მეოცნებე თვალები, ახლა პირადად ხვდებოდა ადამიანებს, რომელთა არსებობაც რეალობაში ძნელი დასაჯერებელი იყო, ავტორის ხელმოწერილი პირველი წიგნი, უდიდესი მადლის მატარებელი სამღვდელთაგან ნაჩუქარი ხატები, პარაკლისები მხოლოდ ფორმაში გამონყობილი გოგონებისთვის, მათივე „ნამუშევრების“ ორი გამოფენა მოწვეული სტუმრებითა და პირველი ინტერვიუ ტელევიზიით... ეს შთაბეჭდილებების მხოლოდ მცირედი ჩამონათვალია, თუმცა მიკას ყოველი წუთი იმდენად ცხადად ახსოვდა, ხატვა რომ შესძლებოდა, სათითაო მომენტს გააცოცხლებდა, ალბათ.

ერთ ზაფხულს, მიკა და მისი თანაკლასელი ერთი კვირით სახლში მიიწვია ზაფხულის არდადეგებზე დასასვენებლად. მშობლები დაამშვიდა, თქვენს შვილებს თვალის ჩინივით გაუფრთხილდებიო და სახლში გაისტუმრა...

სამსართულიანი სახლი, ყურძნის ხეივანი შესასვლელში, ეზოში ხილი (მუშმალა), რომელიც მაშინ პირველად გასინჯა მიკამ, იქვე პატარა სახელოსნო, რომელიც მალევე იქცა საყვარელ ადგილად, მაღალი კიბეები და კარი, რომლის მიღმა მოხვედრა

სხვა სამყაროში გადანაცვლებას უდრიდა... დერეფანი და... უზარმაზარი ოთახი, სავსე ნახატებითა და კერამიკით, ძალიან ცოტა ავეჯითა და დიდი სამუშაო ადგილით. ოთახის მარჯვენა კუთხეში რკინის კიბეები და ზემოთ პატარა საძინებელი დიდ აივანზე გასასვლელით...

ერთი კვირა არც ერთს უძინია. „ბევრი საქმე და ცოტა დრო“ – სულ ამას იმეორებდა მასპინძელი და ბავშვებს სახალისო დავალებებით ართობდა. მუშაობა და უძილობა ასეთი სასურველი ალბათ, მხოლოდ ბავშვობაშია... დატვირთული დღის რეჟიმი ხელოვანების, მხატვრობისა და კერამიკის უცნობ სამყაროში და სალამოს „რუტინა“ – შთაბეჭდილებების რვეულში ჩანანერი, სათაურით „დღეს“... შემდეგ, კი თავისუფალი დრო, რომელსაც ძირითადად აივანზე ატარებდნენ საქანელებში ნებივრობითა და სავსე მთვარის ყურებით. ბევრჯერ სცადეს აქედან მთვარისათვის სურათის გადაღება, რაღაც განსაკუთრებულად ლამაზი ეჩვენათ იქიდან შავი ცა, თეთრი მთვარით, თუმცა ვერ აღბეჭდეს, ფოტოაპარატმა ვერ „აღიქვა“, ალბათ, იმიტომ, რომ მთვარე ასე ლამაზი, ბავშვების ბედნიერებისგან ანთებულ, დადლილ თვალებში ჩანს მხოლოდ...

მიკას ახლაც ახსოვს დილის სეფისკვერები, რომელსაც სამად უყოფდა ორ სტუმარს და საკუთარ შვილს მასწავლებელი, რომელიც მასწავლებელს არ ჰგავდა, „მალაკოიანი კრეკერების“ უცნაური გემო (რომელიც მამინ გასინჯა პირველად და მას მერე არსად უჭამია), რის საყიდლადაც ერთად მიდიოდნენ პატარა მალაზიაში. „იქ, ცუდი მოსახვევია და ხელი არ გამიშვან, მანქანები გიჟებივით დადიან“, არ ბეზრდებოდა სახლიდან გასვლის წინ ამ ფრაზის გამეორება. მერე ტილოს მსგავს გრძელ სახელოებიან მოსაცმელს შემოიცვამდა, „მერე რა, რომ ზაფხულია, ეს ძალიან გრილია“, თავს გაიმართლებდა, ბავშვებს შეათვალაიერებდა მზრუნველი მზერით, ხომ ფორმაში არიანო და ყველა ერთად მიდიოდნენ საშიში მოსახვევისკენ.

ერთი კვირა თვალის დახამხამებაში დასრულდა. ემოციებითა და შთაბეჭდილებებით სავსე ბავშვები კვლავ მშობლებს ჩააბარა მასპინძელმა და იმდენი კომპლიმენტი უთხრა მათ შვილებზე, გზაში მიკამ მადლობაც დაიმსახურა კარგად მოქცევისთვის... ერთმანეთს მომავალ შეხვედრამდე დაემშვიდობნენ, იმ პირობით, რომ მომავალ ზაფხულს უფრო დიდი ხნით ესტუმრებოდნენ საყვარელ მასწავლებელს და უფრო ბევრ საქმეში „დაეხმარებოდნენ“. მიკას მამამ მანქანა დაქოქა, მუშმალათი სავსე ხელებით ძლივს მოახერხა გულაჩუყებულმა ბავშვმა მიტრიალება და ბედნიერი მზერით დატოვებული მასწავლებლის დანახვა მანქანის უკანა ფანჯრიდან... ლოყაზე ცრემლები ჩამოგორდა...

– მიკა, კიდევ ჩამოგიყვანთ, თან ხომ იცი, როგორ უყვარხართ და თვითონაც გინახულებთ უახლოეს მომავალში. სექტემბრის ტრადიცია გახსოვს? ნელსაც აუცილებლად წაგიყვანთ იყალთოში, არ

იტყვი. მალე შეხვდებით ისევ... – და ჩვეული მზრუნველობით მონმინდა დედამ ლოყაზე ჩამოგორებული ცრემლები.

ამასობაში მანქანა „საშიშ მოსახვევს“ გასცდა და ასე იქცა მომავლის იმედით დამშვიდობება სამუდამო გამომშვიდობებად...

ზაფხული მალე მიიწურა... 26 სექტემბერს ყავისფერ კაბაში გამოწყობილი და მორიგი დაუეინყარი „თავგადასავლის“ იმედით დაბრუნდა სკოლაში მიკა.

ერთი ჩვეულებრივი სასწავლო დღე გათენდა. მიკას სკოლა შუადღისას ეწყებოდა და რადგან ყველა ოჯახის წევრი დილით ადრე მიდიოდა სამსახურში, იგი მარტო იყო სახლში და ემზადებოდა გაკვეთილებისთვის.

სკოლაში წასვლამდე რამოდენიმეჯერ დაურეკეს ოჯახის წევრებმა. ცოტა ეუცნაურა ასეთი ყურადღება, ასე წარამარა არასოდეს მოუკითხავთ, მაგრამ ჩათვალა მოვენატრეო და კარი გაიხურა.

ქუჩაში ყველაფერი ყოველდღიურობას ჰგავდა. მიკამაც სწრაფად აირბინა მეორე სართულზე და როცა პირველი გაკვეთილისთვის, საკლასო ოთახის კარი შეაღო, რაღაც არანორმალურად აჟრიაშულეული კლასელები მოხვდა თვალში. რამე განსაკუთრებულია დღეს? იკითხა გაუგებრობისგან დაბნეულმა მიკამ და სანამ პასუხს მიიღებდა, ვილაცამ ხელი მოკიდა და კლასიდან გაიყვანა.

– რაღაც უნდა გითხრა, სანამ ამათგან გაიგებ. უაზროდ ცანცარებენ და ყურადღება არ მიაქციო...

ეს სიტყვები რაღაც ცუდის მომასწავებელს ჰგავდა, მაგრამ მიკას ბროლის კოშკში ცუდი რა უნდა მომხდარიყო... და... ცოტა დაფიქრდა, მაგრამ ნათქვამიდან აზრი ვერ გამოიტანა, თუმცა სანამ ხმას ამოიღებდა კლასელმა ტკივილით სავსე ხმით რაღაც ჩაილაპარაკა:

– ჩვენი მასწავლებელი, აი, ის შენ რომ იყავი ამ ზაფხულს, ხომ გახსოვს... ის... ვილაცამ მანქანა დააჯახა... ვერ გადაარჩინეს...

– ოო, რას მეუბნები! რას მეუბნები! წამოდი, კლასში შევიდეთ.

მიკამ საკლასო ოთახის კარი შეაღო და თანაკლასელიც უკან შეჰყვა, ამჯერად სიტყვის უთქმელად...

კლასში მასწავლებელი შემოვიდა... ყველა ჩამშვიდდა და გაკვეთილი დაიწყო. სიის ამოკითხვამდე, მასწავლებელი მიკასთან მივიდა და ჰკითხა, კარგად ხარო? მიკა გააკვირვა განსაკუთრებულმა ყურადღებამ და თავი არადამაჯერებლად დაუქნია თანხმობის ნიშნად. ცოტა ხანში, საკლასო ოთახის კარი კლასის ხელმძღვანელმა შემოაღო და მიკას ისევ თავისი სახელი ჩაესმა...

– დათხოვილი ხარ, გადი, გეძახიან... თავზე ხელის გადასმით უთხრა მასწავლებელმა და კარისკენ მიანიშნა...

ახლა თითქოს რაღაც იგრძნო, ადგომა უცნაურად გაუჭირდა... თვალები ცრემლებით აევსო,

ნაბორძიკდა, მაგრამ უკეთესის იმედით, მაინც შეძლო გარეთ გასვლა:

მხოლოდ ის დაამახსოვრდა, რომ ვიღაც ჩაეხუტა... მერე ვიღაც მიეფერა, მგონი რალაცეები ელაპარაკეს, მაგრამ, მას შემდეგ, მოგონებები ბურუსში გაეხვია...

კიდევ ხუთი გაკვეთილი გაატარა სკოლაში და მერე დედამ მოაკითხა წასაყვანად... დედის ცრემლების დანახვაზე ყველაფერი უფრო რეალური გახდა..., პირველი სიცარიელე ბროლის კოშკში, პირველი ტკივილი... უცნაური უპაერობა მზიან დღეს...

– მთვრალი ყოფილა მძლოლი, ხოდა იქ, სახლთან ცუდი მოსახვევი რომ იყო, ხომ გახსოვს, იქ საჭე ვერ დაუმორჩილებია... ზეგ წაგიყვანთ... „გამოსამშვიდობებლად...“

მიკა გონს სახლში მოვიდა...

– სექტემბრის ბოლოს აღარ ჩამოვა? – რომ გაერკვია სწორად მიხვდა თუ არა რას ელაპარაკებოდნენ, ამის კითხვალა მოახერხა და პასუხის ისე შეეძინა თვითონვე შეცვალა საუბრის თემა, – ზეგ, ფორმას ჩამაცმევთ?

– კი, ყველას ფორმები გეცმებათ... თუ არ გინდა...

– არა, მინდა... მიყვარს ეგ ფორმა...

მეტი სათქმელი არაფერი იყო... მხოლოდ ისლა დაამახსოვრდა, რომ ვიღაცამ შორიდან მიაძახა „დრო ყველაფრის მკურნალია“. ზედმეტად დაილალა, იმაზე დასაფიქრებლად რა უგულოდ უღერდა ეს ფრაზა, ამიტომ არ შეიმჩნია და საბანში გაეხვია სამყაროსგან გაქცევის სურვილით

3.

მართლა წაიყვანეს ფორმიანი გოგონები „გამოსამშვიდობებლად“ ეკლესიაში... მერე დიდუბის პანთეონში... მათ დანახვაზე ყველას ერთი ფრაზა ეკერა პირზე: „ეს ის ბავშვები არიან?“ და იმის გაც-

ნობიერება, რომ მათ შესახებ ამდენ ადამიანს უყვებოდა მათი მასწავლებელი, გულს სიამაყით უვსებდა სიცარიელის შეგრძნებით გაბრუებულ მიკას.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა... დაპირებული „დრო ყველაფრის მკურნალია“ კი ცარიელ სიტყვებად დარჩა. თავიდან სიცარიელე ყოველდღიურობამ ჩაითრია და მორიგი გაკვეთილის მოლოდინის ილუზიამ ცრემლი თვალზე შეაშრო... მერე, კიდევ დრო გავიდა და სექტემბერში იყალთოს აკადემიაში მისვლა დამძიმდა... მერე ახალი ავარია და ერთ-ერთ, ერთ დროს ფორმიან გოგონას ყოველთვის მზრუნველი მასწავლებლის იმედით გამოემშვიდობნენ სიცარიელეს შეჩვეული გოგონები... მერე მიკას მოგონებებმა შთანთქა იმ სახლის მისამართი სადაც, ბოლოს, ასე ბედნიერი სახითა და მომავლის გეგმებით დატოვა უძვირფასესი ადამიანი, რომელმაც გულის პირველი ნაწილი წაიღო თან სხვა სამყაროში, იქ, „სადაც მართალნი განისვენებენ“... მერე, მიკა იმ ქალაქში გადავიდა საცხოვრებლად, სადაც „ის“ სახლი ელოდა, მაგრამ ველარ მიაგნო...

დღესაც თვალების ცეცებით, ყველა მოსახვევში, ისევ იმ ადგილს ეძებს, სადაც ხელჩაკიდებულნი, უცნაური საუზმის საყიდლად დადიოდნენ წლების წინ, ბედნიერ ზაფხულში... იმ, რკინის კარს, რომლის მიღმაც მისი უდარდელი ბავშვობა იმალება... იმ დიდ აივანს, საიდანაც მთვარე ასე უცნაურად ლამაზი ჩანდა...

ნეტავ, თუ იპოვის, ნეტავ თუ დახვდება ის სახელოსნო ისევ, ნეტავ თუ გაუღებს ვინმე კარს, ნეტავ თუ შეძლებს კიდევ ერთხელ შეავლოს თვალი იმ ჩანანერებს, რომელსაც მთელი დღის „შრომის“ შემდეგ ძილმორეული, მთელი პასუხისმგებლობით წერდა ცხოვრების უბედნიერეს კვირაზე?.. ნეტავ, კიდევ თუ გამოძერწავს თიხისგან ანგელოზს და მიიტანს „მის“ საფლავთან ბავშვობის გაფერადებისთვის მადლობის ნიშნად...

ნანა ბოტკოველის ნამუშევრების გამოფენა თელავში. 2018 წელი

**ფირუზ
კოჭლამაზაშვილი**

მთის მწვერვალზე რომ ავფრინდით,
ვერ მოგვაკვლია მღვდარმა,
კლდეთა ჭიუხში დაგმალეთ –
ლოურჯამ და მისმა მხედარმა.

გათენდა, მზე ამოვიდა,
სხივი გიკოწინის სახესა,
ჩემი ხარ, ვერვინ წამართმევს,
ვერუ, ვინ, დამიგებს – მახესა...
რა, გაიხარეს – თვალეშმა, –
გაღიმებული გნახესა...

ფირუზ კოჭლამაზაშვილი

ორფეოსის ჩანგოსანი...

ჩვენს პლანეტაზე, მსოფლიოს ხალხებს შორის, თავისი, საქვეყნოდ, თავმოსანონებელი კულტურა შექმნა ქართველმა ერმაც. კალმოსანი გენიოსებიდან, დღესაც იგავმიუნვდომელია რუსთაველის გენია, რომელსაც კვალში მიჰყვებიან: დავით გურამიშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ვაჟა-ფშაველა, XX და XXI საუკუნეების შემოქმედებითი კოჰორტა.

კლასიკურ შემოქმედებას გვერდს უმშვენებდა ხალხური შემოქმედებაც, ისეთი შედეგებით, როგორცაა: „ლექი ვეფხვისა და მოყმისა“, „ბინდისფერია სოფელი“, „მომლი მუხასაო“, „ხვარამზეს ლექსი“ და მრავალი, მრავალი სხვა. XXI საუკუნეში აქა-იქა კიაფობენ ხალხური მთქმელები, რომლებიც თავისებურ ელვარებას აძლევენ და ამდიდრებენ სახელოვან ქართულ პოეზიას.

სასიხარულოა, რომ დღეს, ქართველი მკითხველის წინაშე წარმოსდგება – ერთ-ერთი უდავოდ, ნიჭიერი ხალხური მთქმელი – ფირუზ კოჭლამაზაშვილი. იგი 1935 წელს დაიბადა თუშეთში, სოფელ ყველურთაში. 1954 წელს დაამთავრა თუშეთის ომალოს რვანლიანი სკოლა, ხოლო 1959 წელს ხონის სასოფლო-სამეურნეო მექანიზაციის ტექნიკუმი. წლების მანძილზე მუშაობდა, როგორც სპეციალობის მიხედვით, აგრეთვე, პერიოდულად, ბავშვობიდანვე და... სიჭაბუკიდანვე გამოცდილი აქვს – თუში მეცხვარის ვაჟკაცური და საინტერესო ცხოვრება. სადაც უნდა იყოს, მისი, მუდმივი, სულიერი თანამგზავრია – პოეზია, – ბავშობიდანვე წერდა ლექსებს და... საკმაო, საინტერესო სატრფიალო ლექსების ციკლი შექმნა, განსაკუთრებით კი – ფშავ-ხევსურეთში ორი წლის მანძილზე, მეცხვარეობის ჯვარის ზიდვისას...

დღეისათვის, 85 წლის, უაღრესად მოკრძალებული, ორფეოსის ჩანგოსანი მგოსანი ერთ-ერთ ფერმერთან მუშაობს, ქვემო ალვანში, – ახალშენა ხეხილის ბაღის მცველად.

ვფიქრობთ, მკითხველი დიდი ინტერესით გაეცნობა ფირუზ კოჭლამაზაშვილის ალალი გულიდან ამონათქვამულ სტრიქონებს.

რა, დიდი, ღვთის მაღლი იქნება, თუ, უნიჭიერესი ხალხური მთქმელის პოეტურ მარგალიტებს, ვინმე, კრებულად გამოსცემს...

ფარნა რაინა

ვესაუბრები ვაჟასა

მთებიდან ჩარგალს ჩაეხედავ,
ვესაუბრები ვაჟასა,
აყვავებული ბუნება
თითქოს, მეძახის ვაშასა.

მთებიდან სალამსა გიძღვნი,
მე სტუმარი ვარ გვიანი,
რადამ არ ამკობს შენს საფლავს
მთისა დეკა და ღვიანი?!

ამოდი ჩარგლის მთაზედა,
ხარივით დაიბუბუნე,
ჩამოჰკარ მჭვარტილიან ჩონგურს, –
სიმღერა დააგუგუნე.

ჩაჩქნიან მწვერვალზე ადი,
ილაპარაკე ღმერთთანა,
ქუჩი, ყოილი, მთის წყარო,
ყველა დადგება შენთანა.

გაუხარდება ბუნებას
შენი სამართ ადგომა,

აგერ, ხომ ერგო ლუხუმსაც
ლაშარის გორზე შადგომა.

არაგვის გაღმა გახედე,
ლელა მიყურებს მლიმარე,
ხიდი არ გიდევეს წყალზედა
ფიქრი გკლავს მოუთმინარე.

ყვარლის მთებიდან ილიამ
გამოგიგზავნა სალამი,
მონატრებია მოხუცსა
შენი ნაკურთხი კალამი...

მაგრამ... გაკოცე შორიდან...

თუნგი შეგედგა წყაროსთვის,
წყალს კი გაჰქონდა ჩხრიალი,
ნავზე დამჯდარსა გიცქერდი,
ჩემ გულს გაჰქონდა ფრიალი.

გაცინებული მიცქერდი,
ლოყებზე გეკრა ვარდები,
ვის გაახარებ, ქალაო,
ვის გულში ჩაუვარდები.

ვერაფერ გითხარ, გაცვილდი,
გამომყვა შენზე დარდები,
ან, რატომ, დახვალ ეულად,
რატომ, არავის ღბარდები?!..

მშვიდობით იყავ, მშვიდობით, –
მე მოგაძახე, – გორიდან,
ახლოდან, ვერ გაგიბედე,
მაგრამ... გაკოცე შორიდან.

სიმღერა გამოვაცოლე...

თუშეთში, ცხენით შემომხვდა –
ქალი, – ლამაზი, თალაღი,
ცხენის გავაზე ეყარა –
ოთხი, – დანწული დალალღი,
ვერ გავუბედე სათქმელი,
რადგან გული მაქვს ალალღი,
სიმღერა გამოვაცოლე, –
თალი, თალაღი... თალაღი...

აიმ, ლამაზის ღიმილი

მზე ამოცურდა მთებიდან,
სხივები სტყორცნა დილისა,
მწვერვალზე გაალამაზა,
ხგავდა ლამაზის ღიმილსა.

აიმ, ლამაზის ღიმილი
დღედაღამ, ფიქრად დამყვება,
მასზე – ნატვრა და ოცნება
სამარისკარამდ გამყვება...

თუშეთ...

თუშეთ, ხატობას ვცეკვავდით, –
თუშურ გარმონის ხმაზედა,
თურსაის მიძვებ გმვენოდის,
ყელზე და გიშრის თმაზედა,
ჩემი ნანდობი იქნები,
ნუკი გასთხოვდებ სხვაზედა.

ჩემი ხარ, ვერვინ წამართმევს...

რა კარგი სიზმარი ვნახე, –
გაცხადდებოდეს, ნეტავი,
მიგვაქროლებდა ორივეს
ლურჯა, – ლაგამის მკვნიტავი.

უკუნით ღამეს მივქროდით,
ნალი კლდეებზე წიოდა,
უკან მოგვედევდა მდევარი,
თოფის ქუხილით კიოდა...

მთის მწვერვალზე რომ ავფრინდით,
ვერ მოგვაკვლია მდევარმა,
კლდეთა ჭიუხში დამალეთ –
ლურჯამ და მისმა მხედარმა.

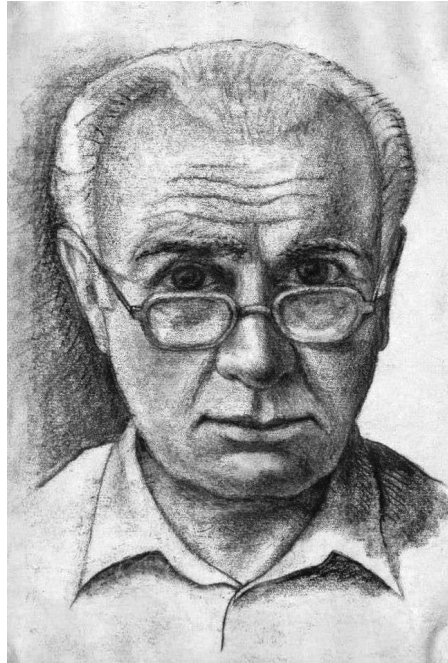
გათენდა, მზე ამოვიდა,
სხივი გიკოცნის სახესა,
ჩემი ხარ, ვერვინ წამართმევს,
ვერც, ვინ, დამიგებს – მახესა...
რა, გაიხარეს – თვალეზმა, –
გალიმებული გნახესა...

შენი ლამაზი თვალეზი...

ფიჭვების ჩრდილში იჯექი,
ცაში უცქერდი წეროსა,
ვისიც იქნები, ქალაო,
პირს ჯვარი დაიწეროსა.

არა გყავს, ნეტავ, ნანდობი?
გაკოცოს, დაგიჭიროსა,
შენი ლამაზი თვალეზი
გულს ღილად დაიკეროსა.

* * *

ოთხმოცი წლისა შესრულდა ცნობილი ქართველი მწერალი გიორგი ბერძნიშვილი. ამის გამო საქართველოს მწერალთა კავშირმა იუბილარს მისალმება გაუგზავნა. მისალმებაში ნათქვამია.

ბატონო გიორგი!

საქართველოს მწერალთა კავშირი, თქვენი მეგობარი ქართველი მწერლები გულითადად მოგესალმებიან მსცოვან, ჭაღარა შემოქმედს და გილოცავენ დაბადების 80 წლისთავს.

თქვენი პოეტური ნათლობა 1997 წელს შედგა, როდესაც პირველი ლექსები გამოაქვეყნეთ. მას შემდეგ თქვენი ნაწარმოებები პერიოდულად ქვეყნდება ქართულ პერიოდიკაში, გამოდის ცალკე წიგნებად.

თქვენი პოეტური და პროზაული კრებულები: „მკათათვის მზე“, „სიცოცხლის ყვავილები“, „ხმა გული-სა“, „საუბრები გულთან“, „ჩემი წყალ-ჭალის ჩიტბატონები“, „ალაღგულა“, „ვაჰ, სოფელო“, „ბოლო ეტიუდი“, „სიცოცხლის სიყვარული“, „სანამ, გული გულობს“ ქართველი მკითხველის ინტერესით სარგებლობს. ამ კრებულებით ესაუბრებით თანამედროვეთ, მათი ჭირისა თუ ლხინის თანაზიარი ხართ. მშობელი ქვეყნის ძნელბედობა თქვენი ძნელბედობაცაა და ალბათ ამიტომაცაა თქვენი ნაწარმოებები ასე გასაგები და მისაღები ყველასთვის ვისთვისაც ძვირფასია ისეთი ცნებები როგორცაა: სამშობლო, სიყვარული, ერთგულება, თავდადება, პატიოსნება, სიკეთე და სათნოება.

ამავე დროს მართლაც რომ ჩინებული მხატვარი ბრძანდებით, არაერთი საერთაშორისო თუ რესპუბლიკური გამოფენების მონაწილე. 1964 წლიდან 2007 წლამდე მუშაობდით თელავის საბავშვო სამხატვრო სკოლის პედაგოგად, სასწავლო ნაწილის გამგედ და თქვენი წვლილი შეგქონდათ მოზარდი თაობის ესთეტიკური აღზრდის საქმეში.

თელავის მუნიციპალიტეტის მერიამ 80 წლის იუბილესთან დაკავშირებით მადლობის სიგელი გადმოგცათ თელავის კულტურული ცხოვრების განვითარების საქმეში შეტანილი წვლილისათვის.

ბატონო გიორგი!

კიდევ ერთხელ გილოცავთ საიუბილეო თარიღს ჩვენს ძვირფას თანამოკალმეს, გისურვებთ დიდხანს სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და შემოქმედებით წარმატებებს.

საქართველოს მწერალთა კავშირი

ორი მუზის მსახური

გიორგი ბერძნიშვილი 1940 წლის 8 ოქტომბერს მოევლინა სამზეოს და... მას შემდეგ, მზიანი გულით დააბიჯებს ქართულ მინაზე, – დიდი ერეკლეს სატახტო ქალაქში.

მისი – მოთხრობების, ნოველების, ჩანახატების, თუ – პოეტური ნაქარგის, ნაგვირისტალის გმირები, მასავით, უბრალოები, მაგრამ... ეგზომ, მომხიბვლელნი, – სხივმოსილნი და... ანდამატურნი არიან... მთელ, მის შემოქმედებას ლეიტმოტივად გასდევს: სიკეთე, სიყვარული, სიქველე, თანადგომა, ჰუმანიზმი, რწმენა, პატრიოტიზმი და სწრაფვა – უკეთესი მომავლისაკენ...

იგი – ორი მუზის მსახურია, – ფუნჯისა და კალმის, ორივესთან პირნათელია; საკმაოდ, საყურადღებოა მისი, როგოც – ფერწერული ტილოები, ასევე – ნაკალმარი, – პროზაულიც და პოეტურიც.

მკითხველი მოხიბლულია მისი წიგნებით: „მკათათვის მზე“, „სიცოცხლის ყვავილები“, „ხმა – გულისა“, „საუბრები გულთან“, „ჩემი წყალ-ჭალის ჩიტბატონები“, „ალაღგულა“, „ვაჰ, სოფელო“, „ბოლო ეტიუდი“, „სიცოცხლის სიყვარული“, „სანამ, გული გულობს“.

საქართველოს მწერალთა კავშირმა ჯეროვნად შეაფასა გიორგი ბერძნიშვილის სამწერლო ღვაწლი და... ნიჭიერი შემოქმედი მიიღო კავშირის რიგებში – წევრად, რაც სასიხარულო და მისალოცია.

იუბილარი მწერალი კახეთის კალმოსანთა კოჰორტამ დააჯილდოვა ჩვენი სასიქადულო პოეტისა და საზოგადო მოღვაწის – რაფიელ ერისთავის სახელობის ლიტერატურული პრემიითა და საპატიო დიპლომით.

მწერალთა ასოციაცია „ლიტერატურული კახეთის“ სახელით, დიდი პატივისცემითა და სიყვარულით ვულოცავთ ჩვენს იუბილარ თანამოკალმეს დაბადებიდან 80 და შემოქმედებითი მოღვაწეობის 60 წლისთავს, ვუსურვებთ დიდხანს სიცოცხლესა და ახალ-ახალ წარმატებებს.

ფარნა რაინა

მწერალთა ასოციაცია

„ლიტერატურული კახეთის“ თავმჯდომარე

გიორგი ბერძნიშვილის დაბადების 80 წლისთავისთვის

ეს წლები გარჯით გასულა,
თუმცა, მრავალიც წინ არი...

ამ, იუბილეს – გილოცავს:
ია და ვარდი, – მცინარი.

ხელს გართმევს მინდვრის გვირილა
და გესალმება ჩინარიც,
ვერავენ იტყვის, ამ ქვეყნად,
ნეტავ, ეს კაცი, ვინ არი?!..

წიგნები, – მახარობლები,
შრომა-გარჯაა, რა კარგი...

ნახატებს შვენით თილისმა, –
მშვენიერებით, ნაქარგი.

პატარებს გულს რომ უხარებ,
გულს რომ უხარებ – დიდებსაც,
ხალისობს შენი კალამი,
მრავალ სიხარულს გვპირდება.

ხარ: ორი მუზის მსახური, –
პოეზიის და ხატვისა,
აგსრულებოდეს ოცნება –
მაგ, შენი გულის – ნატვრისა.

ნუნუ კამუკაშვილი

ბოლო ეტიუდი

(ავტობიოგრაფიული მოთხრობა)

გიობიჭი მერხზე უძრავად იჯდა, თავი ხელისგულეებში ჰქონდა ჩარგული და საკლასო დაფას უზაროდ მისჩერებოდა. მუდამ ვერცხლისწყალივით მოძრავი ბავშვის ეს უჩვეულო გაყურება მხედველობიდან არ გამოჰპარვია მაგული მასწავლებელს, დაფაზე ხატვა შეწყვიტა, ცარცი მაგიდაზე დადო და გიორგისთან მივიდა:

– რაო, გიორგი, გტკივა რამე? სიცხე ხომ არ გაქვს? – ჰკითხა მასწავლებელმა და ხელი შუბლზე მიადო, – სიცხე არ გიჩანს, ეს კარგია, – გაამხნევა მშობლიური მზრუნველობით. გიორგიმ თავი ანია და მასწავლებელს შეხედა. მასწავლებელმა ცრემლიანი თვალები რომ დაინახა, უფრო მეტად შეწუხდა, – გიორგი, გაკვეთილი ათ წუთში გამოვა, ნუ დაუცდი, შეგიძლია სახლში წახვიდე.

მასწავლებელმა, სახატავი რვეული და ფანქრები ჩანთაში ჩაულაგა. გიორგი ისე დაემშვიდობა კლასს, ბავშვებისაკენ არ მიუხედავს, ცრემლიანი თვალები რომ არ დაენახათ. მასწავლებელმა გადანყვიტა სკოლის ეზოს ჭიშკრამდე მიეცილებინა, რათა უკეთ გამოეკითხა საყვარელი პედაგოგის, ბატონ გიორგის შესახებ. რატომღაც მასწავლებელს ეგონა, რომ გიობიჭის ტირილის მიზეზი პაპის ავადმყოფობა იქნებოდა. სინამდვილეში კი ბიჭი აბეზარ კოლექციონერებზე ბრაზობდა, პაპის სურათებს რომ ყიდულობდნენ ნახევარ ფასად. პაპა ძალიან განიცდიდა. ეს იგივეა ჩემთვის, რაც მშობლისთვის შვილის დაკარგვაო, – იტყოდა ხოლმე ამაგდარი მხატვარი და მწარედ ამოიოხრებდა.

მასწავლებელმა სკოლის ეზოს ჭიშკრამდე მიაცილა გიობიჭი და კლასში დაბრუნდა. გიობიჭმა სწრაფად გაირბინა ქვაფენილიანი ქუჩა და ფართო, ასფალტიან გზას გაუყვა სახლისაკენ. მალე მათ ეზოსთან მდგარი, სურათების კოლექციონერების ავტომანქანა გამოჩნდა. სახლამდე ასიოდე ნაბიჯი იყო დარჩენილი, რომ ავტომანქანა სწრაფად დაიძრა. გამოკიდებას აზრი არ ჰქონდა.

– მოხვედი შვილო? ცუდად ხომ არ ხარ? იქნებ, ვინმემ განყენინა? – მიაყარა კითხვები

სოფო ბებიამ ეზოში შესულ გიობიჭს.

– ისევ იყვნენ?!.. მე რომ გამიგულეს, მაშინ მოვიდნენ, არა?! – გულნატკენმა თქვა გიობიჭმა და პაპის სახელოსნოსაკენ წასვლა დააპირა, – რაო, ბებო? „გრემის მთავარანგელოზი“ წაიღეს?!.. ის ეტიუდი ხომ ჩემი თანდასწრებით დახატა პაპამ. სამწუხაროდ, ის იყო ბოლო ეტიუდი. ეხლა, ხომ ველარ დახატავს ფაქტიურად უსინათლო პაპა? – იყვირა გიობიჭმა და ხმამაღლა ატირდა. სხვა სურათების ნალებაც აღიზიანებდა, მაგრამ იმ ბოლო ეტიუდის გაყიდვამ უფრო დაანაღვლიანა მომავალი მხატვარი. ბებიამ, როგორც იქნა, დაანყნარა განერვიულებული ბავშვი.

გიობიჭმა ფრთხილად შეალო პაპის სახელოსნოს კარი და ფეხაკრეფით შევიდა. იმ ადგილზე, სკოლაში წასვლამდე, „გრემის მთავარანგელოზის“ ეტიუდი რომ ეკიდა, ახლა, ლურსმანზე დახვეული ტყავის თასმაღა შენიშნა. ეს ის ტყავის თასმა იყო, სამი წლის წინ, თავის აკვნის არტახს ჩუმად რომ შეაჭრა პაპის ახალი სურათის საიმედოდ დასაკიდად.

– გიორგი, მოხვედი, შვილო? მომიახლოვდი მოგეფერო, რომ ჯავრი გავიქარვო. თუ ეზოში გასვლაშიც დამეხმარები... – ველარ დაასრულა სათქმელი, ბოდმის ბურთი ყელში გაეჩხირა განერვიულებულ მოხუცს.

– პაპი, როდის უნდა დავინყო ზეთოვანი საღებავებით მუშაობა? – იკითხა გიობიჭმა.

პაპა მიხვდა, რომ კიდევ რაღაცის თქმას აპირებდა გიობიჭი და პასუხი შეგნებულად დაუგვიანა.

– პაპი, ეს ადგილი ასე დავტოვოთ რა. მე მალე ვისწავლი ზეთოვანი საღებავებით მუშაობას. კარგად მახსოვს ის ადგილი საიდანაც ის ეტიუდი დახატე. სწორედ იმ ადგილიდან დავხატავ ზუსტად იმნაირ ეტიუდს და იმას დავკიდებ. ხო თანახმა ხარ? – იკითხა გიობიჭმა.

– კარგი, ბაღლო, პირობა პირობაა, – თქვა პაპამ და გულში ჩაიკრა მეოცნებე პატარა მხატვარი.

„მრავალი წარმატება და იუბილე გეზიერთი!“

შემოდგომის ერთ მშვენიერ მზიან დღეს, ხორნაბუჯის ციხის ძირში, თავი მოიყარეს ქართული სიტყვის მესვეურებმა, მისმა ერთგულმა მკითხველებმა და საზეიმოდ აღნიშნეს ლიტერატურულ აღმანახ „ხორნაბუჯის“ 5 წლის იუბილე. სიმბოლურია, რომ სწორედ აქ, ორი სახელდების შერწყმის ადგილზე, გაიმართა ეს იუბილე. ცისკენ ხელაპყრობილი ციხე სიამაყით გავსებს და გაოცებულს წამოგაძახებინებს: ღმერთო, რა ხელმა აზიდა და ააგო ეს სასწაული! იქვე ამავე სახელწოდების ჟურნალს გადაშლი და რამდენი სულის მალამოა,

რომ გამშვიდებს, გათბობს და იმედით გავსებს, ტანში ჟრუანტელს რომ მოგვგრის მისი სტრიქონები.

ლიტერატურულ აღმანახ „ხორნაბუჯის“ გამოსვლას დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში და არა მხოლოდ აქ, მწერლობისა და პოეზიის მოყვარული ადამიანები მოუთმენლად ელიან, რადგან მასში გემოვნებით შერჩეული შემოქმედების არაერთი საინტერესო ნამუშევრის ნაკითხვას შეძლებთ, სარჩევის ჩათვალერებაც კი საკმარისია იმისათვის, რომ მიხვდეთ, რამდენად მრავალფეროვანია აქ წარმოდგენილი პუბლიკაციები, ძველი და ახალი თაობის შემოქმედება; ერთმანეთს ენაცვლება პროზა და პოეზია, დრამატურგია და თარგმანები, გამოჩენილ ადამიანთა გახსენებები, მათი ნაღვანის შეფასება-დაფასება და სხვა.

2015 წელს დედოფლისწყაროს მწერალთა ასოციაციის ამჟამინდელმა თავმჯდომარემ, ცნობილმა პოეტმა, გიორგი ნატროშვილმა დააარსა ლიტერატურული აღმანახი „ხორნაბუჯი“. „მოხარული ვარ, რომ მერგო პატივი, ჩემი გულწრფელი დამოკიდებულება გამომხატა თითოეული იმ ადამიანის მიმართ, ვინც ენერგიას არ იშურებთ და ერთგულად ემსახურებით ქართული ლიტერატურული გამოცემების საქმეს. „ხორნაბუჯელებო“, გილოცავთ საიუბილეო თარიღს! მეამაყებით და გისურვებთ მრავალი საინტერესო ინიციატივის განხორციელებას შემოქმედებით საქმიანობაში“, – ეს სიტყვები კახეთის ყოფილ გუბერნატორს და დღეს უკვე მაჟორი-

ტარ დეპუტატს – ირაკლი ქადაგიშვილს ეკუთვნის.

„ლიტერატურული სივრცე წლების განმავლობაში ვაკუუმს განიცდიდა დედოფლისწყაროში, მიუხედავად იმისა, რომ რაიონს ბევრი ნიჭიერი შემოქმედი ჰყავდა, მათ არ შეეძლოთ თავიანთი ნაწარმოებები მკითხველისათვის გაეცნოთ. ამ ფაქტორის გამო, ბევრი მათგანი ჩრდილში რჩებოდა. შექმნილ სიტუაციაში სინათლის სხივის ტოლფასი იყო გიორგი ნატროშვილის ინიციატივა ლიტერატურული ჟურნალის დაარსების თაობაზე. ბევრი ახალგაზრდა ავტორი სწორედ „ხორნაბუჯის“ ფურცლებიდან გაიცნო ფართო აუდიტორიამ და შეიყვარა. მრავალი წარმატება და იუბილე გეზიერთი!“ – ამ სტრიქონების ავტორი გახლავთ ჩვენი რაიონის მაჟორიტარი დეპუტატი ირაკლი შიოლაშვილი.

ამ ჟურნალის გამოცემა ადგილობრივი ხელისუფლების, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის მერის ნიკოლოზ ჯანიაშვილის და საკრებულოს თავმჯდომარის ნუგზარ პაპიაშვილის, ხელშეწყობით ხორციელდება. „ხორნაბუჯი“ იქცა არაერთი კონკრეტული მუნიციპალიტეტის ან კუთხის, არამედ მთელი საქართველოს საყვარელ ჟურნალად.

„სიტყვა „ხორნაბუჯი“ ჩემთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ის ბავშვობის ზმანებიდან მომყვება. მასხოვს ის განცდა, როცა პირველად, 3-4 წლის გოგონა ამიყვანა მამამ მალალ მთაზე, ხორნაბუჯის ციხეზე. მაშინ პირველად დამეუფლა ფრენის სურვილი.

ციხე-ქალაქი ხორნაბუჯი სიმტიციის, სიმაღლის, ქართული სულის უკვდავების სიმბოლოა. მინდა ჟურნალ „ხორნაბუჯს“ და მის შემოქმედებით კოლექტივსაც იგივე ვუსურვო: სიმაღლე, სიმტიციე, ქართული სულის ერთგულება.“ ეს ემოციური გზავნილი საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარეს, ჩვენს თანამემამულეს, პოეტ მაყვალა გონაშვილს ეკუთვნის.

მწერალთა კავშირიდან მოწვეული სტუმრების დიდმა ნაწილმა სამწუხაროდ ჩამოსვლა ვერ მოახერხა; გული დამწყდა, რომ რევან მიშველაძე, თემურ ჩალაბაშვილი, ბალათერ არაბული, ჯუბაღბელი, მარინე ცხვედიაშვილი და სხვები ვერ ესწრებოდნენ ღია ცის ქვეშ გამართულ ღონისძიებას, რომელიც გახსნა კულტურის სახლის დირექტორმა ცარო მარტიაშვილმა და სიტყვა აღმანახ „ხორნაბუჯის“ რედაქტორს, გიორგი ნატროშვილს, გადასცა. ბატონმა გიორგიმ გულთბილი მადლობა გადაუხადა მობრძანებულ სტუმრებს, მან აღნიშნა, რომ იუბილეზე დაპატიჟებული იყვნენ: თსუ-ს რექტორი გიორგი შერვაშიძე და რექტორის კონსულტანტი მერაბ ტომარაძე, გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ მთავარი რედაქტორი სპარტაკ ქობულაია და პასუხისმგებელი მდივანი მამუკა ვაშაკიძე, ასევე საქართველოს მასშტაბით ნომინაცი-აში „საუკუნის ადამიანი“ გამოვლენილი ცნობილი პიროვნებები: ლანა ლოლობერიძე, მერაბ კოკოჩაშვილი, ვაჟა აზარაშვილი, ლერი კვაჭანტირაძე, და გურამ ქაშკაშვილი. სამუშაო დღის გამო ისინი ვერ ესწრებოდნენ, მაგრამ მათ მობილური ტელეფონის საშუალებით მიულოცეს გიორგის „ხორნაბუჯის“ ხუთი წლის იუბილე.

გიორგიმ დეკანოზ ნიკოლოზს (ლომსაძე) დალოცვა სთხოვა. მამა ნიკოლოზმა ჟურნალის ყველა გულშემმატკივარი და მკითხველი დალოცა და აღმანახს კვლავაც მრავალი წლის წინსვლა და გამარჯვება უსურვა. ხორნაბუჯის ციხის ისტორიულ მნიშვნელობაზე და წარსულ დიდებაზე საუბრით დაიწყო თავისი გამოსვლა გიორგი ნატროშვილმა და დედოფლისწყაროს მწერალთა ასოციაციის მიერ განვლილი გზაც გაიხსენა, რომელსაც თავის დროზე კვალი დაამჩნიეს ზაქრო სენიაშვილმა, ჯუმბერ უთრუთაშვილმა, ნატო ყატაშვილმა. დამსწრეთ ისიც განუმარტა რომ აღმანახის გამოცემიდან, 2015 წლიდან, საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკის ბაზაზე არსებობს ყოველი ნომრის ელექტრონული ვერსია და ის ნებისმიერი ადამიანისთვის, მათ შორის ემიგრანტებისთვისაც, ხელმისაწვდომია.

დამსწრე საზოგადოებას მიესალმა, ჟურნალს და მის რედაქტორს იუბილე მიულოცა დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის კულტურისა და ძეგლთა დაცვის ცენტრის დირექტორმა ილია მარტყოფლიშვილმა: „დღეს, როდესაც საკუთარი ბეჭდური პროდუქციის გამოცემა იაფი სიამოვნება არ გახლავთ, ჩვენი ლიტერატურული აღმანახი ავტორე-

ბისათვის შესანიშნავი ასპარეზია დღის სინათლეზე გამოიტანონ საკუთარი შემოქმედება, გზა მისცენ ახალ სახეებს. ვამაყოფ, რომ დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი იმ იშვიათ გამონაკლისთა შორისაა, რომელიც ადგილობრივი ბიუჯეტიდან აფინანსებს აღმანახს და მხარს უჭერს მწერალთა ასოციაციას; წარმატებებს გისურვებთ! ჩვენი ცენტრი, კვლავაც, თანადგომას გიცხადებთ და სამომავლოდაც ეცდება ჟურნალის განვითარებას ხელი კიდევ უფრო შეუწყოს“ – თქვა ბატონმა ილიამ და „მადლიერების სიგელით“ დააჯილდოვა ლეანლომოსილი პოეტები: ჯუმბერ უთრუთაშვილი, თამაზ ნიკლაური, ლევან ალავერდაშვილი და ლიტერატურულ აღმანახს „ხორნაბუჯის“ რედაქტორ-გამომცემელი გიორგი ნატროშვილი. საკუთარი ლექსები წაიკითხეს: ქეთევან დოლიძემ, თენგიზ ბეჟაშვილმა, თამაზ ნიკლაურმა, ლევან ალავერდაშვილმა, ჯუმბერ უთრუთაშვილმა...

ჟურნალს იუბილე მიულოცეს და შემდგომი წარმატებები უსურვეს: ქიზიყ-ჰერეთის მწერალთა გაერთიანების ხელმძღვანელმა თამაზ ხმალაძემ, აღმანახს „ლიტერატურული სილნალის“ რედაქტორმა ანზორ სიფრაშვილმა, არხილოსკალოს „ცოდნის სახლის“ დირექტორმა მარინე ნიკლაურმა, გაზეთ „შირაქის“ რედაქტორმა ნაირა გორაშვილმა, ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის კულტურისა და განათლების სფეროს ხელმძღვანელებმა და თქვენმა მონა-მორჩილმა, დედოფლისწყაროს ილია ჭავჭავაძის სახელობის მნიგნობართა ასოციაციის თანათავმჯდომარემ ნანა ჭიჭინაძემ.

საიუბილეო შეხვედრას ფონად გასდევდა სოფელ სამრეკლოს კულტურის სახლის ტრიოს: გაიოზ ხუციშვილის, ნანა უძილაურის და ნატო ჩიბუხაშვილის მიერ გიტარაზე და ჩონგურზე შესრულებული ქართული სიმღერები.

ნანა ჭიჭინაძე

დედოფლისწყაროს საპატიო მოქალაქე, საქართველოს დამსახურებული ჟურნალისტი, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის პრემიის ლაურეატი

ეთერ ბაბილაშვილისა და კარლო ქართველიშვილის პარსკვლავი

7 ნოემბერს, ერეკლე მეორის 300 წლის საიუბილეო დღეს, ვაჟა-ფშაველას სახელობის თელავის სახელმწიფო პროფესიული დრამატული თეატრის მსახიობების ეთერ ბაბილაშვილისა და კარლო ქართველიშვილის სასცენო მოღვაწეობის 60 წლის აღსანიშნავად, თეატრის წინ, მათი ვარსკვლავები გაიხსნა.

თელავის თეატრის გარე სივრცეში გამართულ საღამოზე ეთერ ბაბილაშვილმა და კარლო ქართველიშვილმა ცნობილი სპექტაკლებიდან ეპიზოდური როლები შეასრულეს.

საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ მსახიობ ეთერ ბაბილაშვილს მედია ჩახავას, კარლო ქართველიშვილს კარლო საკანდელიძის სახელობის პრემია მიანიჭა, ხოლო თელავის თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელს პაატა გულიაშვილს „თეატრის ქომაგის“ ჯილდო გადაეცა.

ეთერ ბაბილაშვილს და კარლო ქართველიშვილს სიმბოლური საჩუქრები გადაეცათ ასევე თელავის მუნიციპალიტეტის მერიისგან.

ღონისძიების დასასრულს, გაიმართა საიუბილეო ბუკლეტის „თელავის თეატრი 260“ პრეზენტაცია, რომელიც მოიცავს თელავის თეატრის თანამედროვეობასა და საზოგადო მოღვაწეების, პოლიტიკოსების და თეატრალური სამყაროს წარმომადგენელთა მილოცვებს.

ეთერ ბაბილაშვილი

კარლო ქართველიშვილი